

Broj 5, Godina II, 12. Veljače 1992, Zagreb, Cijena 50 CRD

HRVATSKI VOJNIK

OZNAKE HRVATSKE VOJSKE

HRVATSKI VOJNIK

GLASILO MINISTARSTVA
OBRANE REPUBLIKE
HRVATSKE

Odgovorni urednik:
Ivan Tolj

Glavni urednik:
Krunoslav Matesić

Izvršni urednik:
Vidimir Raič

Direktor lista:
Gordan Bajtek

Uredništvo:
Ivan Tolj
Krunoslav Matesić
Vidimir Raič
Leo Katunarić ✓
Ozren Prohić ✓
Gordan Bajtek

Likovni urednici:
Nenad Martić
Tihomir Bajtek

Grafičko-tehničko uređenje:
Grafičko-tehnička redakcija
Hrvatska tiskara KTS

Tiskar:
Hrvatska tiskara, Zagreb

Adresa uredništva:
Bauerova 31, Zagreb

Telefoni:
467-562
467-560 Telefax:
467-092 451-852

Uplate na ŽIRO RAČUN
Ministarstvo obrane
Republike Hrvatske
30102-743-44476
S NAZNAKOM »ZA
HRVATSKI VOJNIK«

Godišnja pretplata 1000 HRD
za inozemstvo dvostruko

Naslovnica:
Nenad Martić

KAZALO

HUMANIZAM I
DOMOLJUBLJE –
USPJEH OBRANE
reportaža iz Sunje

4-5

JEDAN DAN
HRVATSKOG
VOJNIKA

8-9

DAIDŽA NA
BRANIKU
DOMOVINE 10-11

GRADIMO
SNAŽNU RATNU
MORNARICU

razgovor sa
— Svetom
Leticom,
zapovjednikom
HRM

12-13

OZNAKE ZAPOVJEDNIH DUŽNOSTI
DOČASNika I ČASNIKA HRVATSKE VOJSKE

28-29

ALOJZije
STEPINAC
obljetnica smrti

POVIJEST
HRVATSKOG
ZRAKOPLOVSTVA

43-45

16

Izvjestitelji »Hrvatskoga vojnika« posjetili su prvu liniju jedne od najuspješnijih obrana u domovinskom ratu.

Hrabri branitelji Sunje

IVAN ĐURIĆ

Vedan, sunčan dan, suha cesta i dobro raspoređenje obećavali bi, da nije rata, ugodan izlet. A bio je to dan u kojem smo doživjeli posljedice rata i ponijeli u sjećanje upečatljivu sliku jednog dijela hrvatskog ratišta.

HUMANIZAM I DOMOLJUBLJE - USPJEH OBRANE

Sisak zatičemo pun užurbanih građana i vojnika. Život se ovdje očito odvija normalno. Susrećemo više nasmijanih lica nego u Zagrebu. U Zapovjedništvu za Sisak i Baniju i Press-centru prolazimo ozbiljne provjere, usprkos osobnim poznanstvima. Zatim slijedimo dvojicu časnika koji nas vode na odredište. Automobila na cesti je sve manje, a mi vozimo sve brže. Razgovaramo, ali jedno uho ipak osluškuje hoće li negdje zapucati. I skela koja nas vozi preko Save podsjeća da je rat. Ta tko bi se das, sedamdeset kilometara od Zagreba, još vozio skelom osim radi znatiželje ili vrlo ozbiljnih razloga?

Konačno dolazimo u Sunju. Blatno seosko dvorište prepoznajemo iz mnogih TV priloga i novinskih foto-

grafija. Dobrodošlicu prije svih iskazuju nam lavežom Ljubiša i Dragica, psi čuvari. U zapovjedništvu zatičemo delegaciju promatrača

IVAN ĐURIĆ

Promatrači EZ-a na svakodnevnom sastanku

EZ-a na svakodnevnom sastanku s pukovnikom Slabodanom Praljkom i bojnikom Mirom Medimurcem. Uskoro odlaze, ali se obeća-

vaju vratiti na ručak. Neprijateljska strana, priznaju tobože u šali, ne kuha im po volji.

Pratimo dio svakodnevnih aktivnosti u zapovjedništvu. Sve se odvija opušteno a opet ozbiljno, vojnički. Iznenadeni smo toplim, ljudskim odnosom u kojem se ipak zna tko zapovjeda, a tko sluša. Ni traga vojničkoj krutosti i potcenjivanju potčinjenih. To je naša nova vojska, drukčija od one na koju smo navikli u prošlosti.

Scenarij i režija obrane

Malo - pomalo postaje nam jasno zašto se Sunja tako dobro brani. Vojni stratezi će reći svoje u analizama nakon rata, a nama se čini da su u organizaciji

obrane bile presudne sposobnosti pukovnika Praljka, našeg poznatog kazališnog i filmskog scenariste i bojnika Medimurca, takoder uglednog hrvatskog redatelja. Doda li se tomu humanizam i domoljublje, uspjeh nije mogao izostati. Kada su takvi ljudi na celu obrane, onda je jasno zašto ih njihovi vojnici vole i hvale.

Od potpisivanja primirja četnici su provocirali desetak dana, a u posljednje vrijeme je mirno. Naši vojnici imaju strogu naredbu da ne otvaraju vatru i ne odgovaraju na izazove. No, to ne znači da nisu na položajima i u svakom trenutku spremni za obranu.

Zatiče je donijelo ipak i malo opuštanja. Mir se koristi za vježbe i poduku, a nade se vremena i za nogometne utakmice. U mjesto se pomalo vraćaju stanovnici i život se postupno nastoji normalizirati. Održano je nekoliko kazališnih predstava - «Histriona», «Jazavaca» i varaždinskog kazališta, te koncert «Zlatnih dušaka».

Treba reći da Sunja usprkos teškim razaranjima gotovo da nije bila bez električne energije. Dok su padale granate, ekipa električara je izlazila na teren i tvrdoglavu popravljala pokidane vodove.

Tragovi razaranja na svakom koraku

Obilazimo Sunju, sablasno pustu u rano sunčano poslijepodne. Snijega ima u izobilju, ali njegov pokrivač ne uspijeva sakriti tragove tisuća i tisuća granata i bombi koje su svakodnevno padale na ovo mjesto tijekom posljednjih šest mjeseci. Iako se ovih dana četnici i srbovojska nisu »javljali«, oprez vojnika koje susrećemo i upozorenja da se pazimo, potvrđuju da drugoj strani nikada nije za vjerovati.

U stvarnost Sunje vraća nam desetak vojnika koji u koloni prolaze pjevajući: »Mi smo vojska hrvatska, srca su nam junačka...«. I jesu. Bravo, momci! Ovaj dio domovine je obranjen.

Teško oštećena crkva usred mjesta čini nam se pozornatom, a jedan vojnik nam objašnjava da je snimljena za spot »Moja domovina«.

Zaraženi snagom i optimizmom

Naša je domovina porušena, ali da će brzo biti slobodna i obnovljena uvjerili su nas i borce jedne specijalne jedinice s kojima smo poželjeli razgovarati i predstaviti ih. Smješteni su u obiteljskoj kući kojoj su po-

da se ovaj rat okonča pregovorima, ali vjeruje da bi morali dugo trajati. Ljubiša je državni prvak Hrvatske u brzom trčanju, a taj naslov je osvojio za vrijeme rata, kada je ravno iz bunkera otišao na natjecanje u Zagreb. Deset tisuća metara je »brzo prohodao« za 51 minuti, što smatra svojim slabijim rezultatom. Ipak ga pod punom ratnom opremom nitko ne može dostići.

Jedinici se u kolovozu priključio Drago Horvat iz Sevničkog, selia pokraj Sunje. U pripremi za obranu sudjelovao je još od polovine lipnja, jer se, kaže, znalo da će nas četnici i srpska vojska napasti.

Josip Verović, te Damir Brnad, koji nas je počastio »muškom« kavom i od negdje čak nabavio šlag, nisu bili raspoloženi za priču o sebi. Više su nam govorili o Dejanu Košutiću, dobrovoljcu iz Zagreba, hrabrom mladiću koji se jedinici priključio početkom prosinca i ne želi na drugo ratište jer se odlično slaže sa svima.

U jedinici se bori i Zdravko Filipović, rođeni Sunjanin koji je došao iz Zagreba odmah na početku rata. Pod njegovim zapovjedništvom jedinica izvršava sve zadatke postavljene od glavnog zapovjednika, pa i više od toga.

Za Ivana Kukuljaču, također odsutnog, čuli smo da je obišao sva bojišta, da je neustrašiv i pravi »fajter«. S ponosom govorio o njemu kao najspasobnijem vojniku u Sunji koji nikada nije pokleknuo.

Ovi hrabri momci izveli su mnoge uspješne akcije bez ranjenih i poginulih. Ni su željeli pričati niti o jednom svom pothvatu. Bit će za to vremena i prilike poslije rata, kažu.

Rastali smo se od njih snimivši ih s opremom na koju su vrlo ponosni. Poželjeli smo im puno sreće.

Snaga i optimizam ovih boraca, a takvih je mnoštvo na svim bojištima, naše je najubojitije oružje. To je poput zaraže kojom smo svi zahvaćeni. Sto se bliže fronti, snaga je jača.

MIRJANA KURETIĆ

IVAN ĐURIĆ

Porušena sunjska crkva

pravili razrušeni krov i osposobili je za stanovanje. Razgovaramo u velikom dnevnom boravku sa četvoricom prisutnih, dok su trojica na zadatku u pozadini.

Svi su iz okolice Sunje i bore se zajedno gotovo od početka rata. A rat je ovdje počeo 27. srpnja. Najrazvijljiji je Ljubiša Pundrić, mladić od dvadeset i nešto godina, pravoslavac, koji je, kako govorje njegovi suborci, pucao po svojim stričevima koji su se odmetnuli. Ni jednoga trenutka, kaže, nije bio u dvojbi da li je odabral pravu stranu u ovom ratu.

Hrvatska je njegova domovina i za nju će se boriti dok ne bude slobodna. Volio bi

BITI SVOJ NA SVOME

U Puli je upriličena svečana prisega mornara i vojnika novaka

UIstri, baš kao i u ostalim hrvatskim područjima, užurboano se radi na osposobljavanju mladih vojnika za obranu domovine. Nakon osnivanja brigada Hrvatske vojske u Puli i Pazinu, zrakoplovne baze za Jstru u Puli, prošlo je subotu prva svečana prisega mornara i vojnika novaka upriličena u novom Nastavnom centru za odgoj i obuku Hrvatske vojske u Puli. Ovom izuzetnom činu uz općinske, društvene, gospodarske i druge uzvanike te crkvene veleodstojnike i gradane, prisustvovao je general bojnik Josip Ignac i kapetan bojnog broda Vido Stipetić iz Glavnog stožera Hrvatske vojske, pukovnik Antun Rački iz Operativne zone Rijeka, iz Pomorskog zapovjedništva za Sjeverni Jadran Hrvatske ratne mornarice, kapetan bojnog broda Ante Budimir, zapovjednik Zrakoplovne baze za Jstru dopukovnik Vladimir Šumanovac, kapetan bojnog broda Vedran Antonini, zapovjednik prvog hrvatskog Nastavnog centra u Puli i drugi.

U svom uvodnom slovu jedan od prvih hrvatskih generala bojnika Josip Ignac je rekao:

Gospodo mornari i vojnici, pod slavnim stijegom vi ste, hrvatski mornari, zrakoplovci i vojnici kopnene vojske prisegli prvi put na ovom tlu na vjernost domovini. U ovom trenutku kroz vaše riječi i misli, na ovom mjestu, progovara cijela povijest Hrvatske. Ona se od pamтивjeka sažimlje u rijeći koje su nas održale – biti svoj na svome i biti sloboden. Hrvatski mornari, vojnici ratnog zrakoplovstva i kopnene vojske, uime Glavnog stožera HV i svoje osobno ime – čestitam vam! Prisegnuti ste hrvatskoj domovini u tešku i nadasve veliku trenutku kada su se na miran hrvatski narod obrušile sile zla. Surov neprijatelj koji je htio zatrati hrvatsko ime, koji je htio uništiti sve baštinjeno, čak i sjećanje na muku i slavu europskoga Hrvatskog naroda što stoljećima stoji na predzidu Europe i stećene uljubde kojom se ponosi. Kao i vaši prethodnici, vi ste spremni za svoj dom dati sebe, ako to bude potrebno.

Danas ste prisegli da ćete na zapovijed založiti sve što imate za slobodu cijele domovine, za svaku njezinu stopu natopljenu stoljetnim trudom naših

predaka. Vi njihovi potomci, jamčite slobodu i mir svim građanima suverene Hrvatske u kojoj ima mjesta za sve koji rade za njezinu dobrobit. Borit ćemo se protiv svih koji u potaju potkopavaju temelje vlastitog opstanka i opstanka svih na ovom lijepom, Bogom danom komadiću zemlje. Čuvat ćemo slobodno hrvatsko more, nebo nad glavama dobrih ljudi, plodnu i škrtu jedi-

FOTODOKUMENTACIJA »VEĆERNJI LIST»

PULSKA PROTUZRAČNA

Nakon što je jugoarmija 16. prosinca u 1.14 sati konačno napustila Pulu, a onda i istarsko područje, mnogi stanovnici Istre misili su da je to Istrin konačni

oproštaj s tom armijom. Misili su da Istra više neće biti na agresorskoj bojnoj listi okupatora, već i stoga što se ne nalazi u zamišljenim granicama Velikosrbije.

Istarski, već tradicionalni, miran suživot nije nažalost bila i »prolazna karta« za naredni miran san na tom hrvatskom području. Nedugo po odlasku armije, uslijedili su provokativni izvidački, potom zastrašujuće niski (sa probijanjem zvučnog zida) letovi, a takoder i raketiranje vrsarskog sportskog aerodroma.

Od zapovjednika Zrakoplovne baze u Puli i Istri, dopukovnika Vladimira Šumatovca, saznali smo da se neprijateljstvo jugoarmije prema ovom dijelu Hrvatske ne očituje samo u letačko-bojnim djelovanjima koji su ostavili trag u Istri, već i u svekolikoj kradi i uništavanju imovine na pulskom aerodromu, podmuklom

postavljanju različitih vrsta mina kako bi pale žrtve i po njihovu odlasku. Pri razminiranju pulskog aerodroma smrtno su stradala četiri mlade čovjeka, petorica su ranjena. Od detonacija mina znatno je oštećena i – plista pulskog aerodroma. Kad je šest agresorskih zrakoplova nadlijetalo i bombardiralo vrsarski aerodrom, bacali su 250 kilograma teške bombe, kasetne bombe, napalm bombe, raketne velikog i malog promjera. Željeli su uništiti pistu, zapaliti objekte i ubiti što više ljudi. I taj je mali aerodrom razoren, dva pripadnika hrvatske vojske tu su položila život za domovinu.

Ova gorka iskustva još su više uvrstila našu odluku da se zračna obrana još više ojača i na istarskom području. Budnost čuvanja hrvatskog neba je ojačana. Hrabri djeLATNICI

Grupa hrabrih inženjeraca pirotehničara zrakoplovne baze Pula

nu zemlju na kojoj stoljećima i unatoč ugrozama ustrajavamo.

Časna hrvatska vojsko, mornari mora hrvatskoga, vi ćete braniti i dom i domovinu. Bit ćete svugde gdje vas načućena domovina treba. Od pitome Istre, preko kršne Like do Iloka – sve to bit će vaša domovina, vaša fronta ako ustreba. Odete li daleko od svoje kuće, budite spokojni – drugi će hrvatski vojnici braniti i, sada je sasvim izvjesno, odrbaniti.

Hrvatska je vojska čudo. Ni iz čega, u žaru surovin bojeva, ona je postala živo djelo hrabrih i pametnih. Svi koji su stali pred barbarskog osvajača i nisu poklekнуli. Hrabrošću i domoljubljem razbilji su bezličnog neprijatelja, mržnjom pokrenutog na sve lijepo i dobro, razudenio i izdašno diljem naše ljepe domovine od Dubrovnika i Konavala, Dalmacije i Hrvatskog zagorja do ravnih polja naše Baranje i Slavonije.

Stovane obitelji, dragi prijatelji hrvatskih vojnika, crkveni dostojarstvenici, mislite svakoga trenutka na ove mlade hrvatske muževe i ustreba li ohrabrite ih, potaknite ih da smjelo podu kroz sva iskušenja, podajte im blagoslov koji će im osnažiti dušu i dati moralne snage da istraju na putu branitelja i oslobođitelja domovine.

Hrvatska mlada vojsko, podi pronošći slavu hrvatskih sinova stecenu sam i uvijek u obrani svoga tla, jezika hrvatskoga i života svojih ljudi.

Neka nam u vječnosti živi hrvatska domovina! – rekao je na kraju Josip Ignac.

MIRJANA BEDALOV-BUGARIN

OBRANA

Zrakoplovne baze Pula užurboano rade na popravku porušenog, čišćenju i razminiranju opasnih zona u Puli i okolini.

M. B.

Posade protuzračnih topova čuvaju hrvatsko nebo nad Istrom

ZATOČENICI RASPALE JUGOARMIJE

Kakva sudbina čeka oko 3000 hrvatskih mladića koji su i dalje prisilno zadržani u neprijateljskoj jugoarmiji? Koliko ih je još uopće živih, jer

poznato je da ih oficiri često guraju u prve redove kako bi im služili kao životni štit pred hrvatskom vojskom? Odgovore na ta aktualna pitanja potražili smo u Ministarstvu obrane i pokretu Bedema ljubavi, koji je nedavno poslao peticiju za puštanje tih mladića s tisućama potpisa Ujedinjenih narodima, Ministarskom vijeću EZ i Mirovnoj konferenciji u Haagu.

Prema popisu Ministarstva obrane, krajem prošle godine u bivšoj JNA bilo je oko 5000 mladića iz Hrvatske. Kako ih je u međuvremenu dio pobegao, ili pak pušten, procijenjeno je da ih je sada oko 3000. U novom hrvatskom zakonu, od 24. listopada, jugoarmija ih mora otpustiti ili će se svi smatrati ratnim zarobljenicima. Unatoč tomu, armija ih na sve načine pokušava zadržati u svojim redovima. Dobivamo obavijesti da su mnogi pod informativnom blokadom pa im pokušavaju podmetnuti i razne neistine, da neke ucijenjuju oficiri govoreći im da će ih pustiti ako im za to plate 1000 DEM i slično – kaže Bekir Dedić, pomoćnik ministra obrane Republike Hrvatske.

Nakon što su iz bivše JNA napokon pušteni ili pobegli svi vojnici rujanske klase 1990. godine, radi se ugovorno o vojnicima koji su na odsluženje vojnog roka otišli u prosincu te godine. Ali ima i onih koji su u jugoarmiju upućeni u ožujku, lipnju, pa čak i rujnu (!) prošle godine, iako je tada već bila jasna uloga te vojske u ratu protiv Hrvatske. Međutim, sve to objašnjava činjenica da se uglavnom radi o općinama s pretežno srpskim pučanstvom koje nisu poštivali odluku Ministarstva obrane po kojoj je još u lipnju prekinuto slanje novaka iz Hrvatske.

O strahotama koje nerijetko provizivljavaju, na temelju informacija njihovih roditelja i riječnih sretnika koji su pobegli u posljednje vrijeme, pričala nam je Višnja Milas iz Bedema ljubavi. Prema njihovim pricama, umjesto da se prema njima postupa po međunarodnim konvencijama o ratnim zarobljenicima, preostali vojnici iz Hrvatske nerijetko su obilježeni bijelim trakama.

ŽELJKO BUKŠA

Kako spasiti barem one koji su još živi i gdje se roditelji mogu raspitati za njihovu sudbinu, upitali smo g. De-

dicu. – Za nas su oni ratni zarobljenici i učiniti cemo sve da ih što prije razmijenimo za zarobljene teroriste i vojnike. Posebna vladina komisija zadužena za razmjenu dobila je popis njihovih imena, a sve podatke s kojima raspolaćemo roditelji mogu dobiti u Uredu za obavešćivanje o ratnim zarobljenicima koji radi u sklopu Ministarstva obrane.

Dio njih bi vjerojatno već bio razmijenjen da general Andrija Rašeta nije dugo uporno odbijao da se to pitanje stavi na dnevni red pregovora hrvatske vojske i jugoarmije Stovišće. U međuvremenu armija čak uporno pokušava »legalizirati« bespravno zadržavanje hrvatskih vojnika u svojim jedinicama i zatvorima. Tako je nedavno tzv. Savezni sekretarijat za narodnu obranu, odlučio da se vojnicima koji su se zatekli u jugoarmiji vojni rok pomoci famoznih »vojnih vježbi« može produžiti za još četiri mjeseca.

Oni koji su ipak uspjeli pobjeti kažu da je »recept« zadržavanja jednostavan. Nakon isteka službenog roka, vojnici sretno skinu uniformu i primene novac za putovanje kućama što je potvrda da su otpušteni sa služenja vojnog roka. Ali istodobno im njihovi oficiri uruče i poziv za višemjesečnu »vojnu vježbu« pa odmah, umjesto toliko željenog kući, -dobrovoljno- pod pratinjom vojne policije krecu na neko novo ratiste gdje im, ako ne žele pucati na svoje, slijedi metak ili neki od zloglasnih ratnih logora poput onog u Begejima, Stajevcu, Bubanju Potoku kraj Beograda, Sremskoj Mitrovici i drugih.

Jasno je i zašto agresorska vojska tako uporno pokušava zadržati hrvatske mladiće u svojim redovima. Za to postoji više razloga. Prvi je da im posluže kao taoci za razmjenu ili životni štit pred hrvatskom vojskom. Osim toga, tako pokušavaju popuniti svoje sve praznije jedinice u koje više ne žele ni deseci tisuća srpskih i crnogorskih rezervista. I na kraju, ako pusti mladiće iz Hrvatske, ubrzo će morati i Muslimane, Albance, Maqedonce, ali i dobar dio Srba i Crnogoraca koji ne žele ratovati zbog njima strane politike, pa će uskoro generali morati sami u bitke.

JEDAN DAN HRVATSKOG VOJNIKA

Naši su izvjestitelji proveli cijelodnevnu obuku s novacima HV

Više je od mjesec dana od posljednjeg potpisanih prijateljstava, istina uz svakodnevne provokacije, pokušava poštovati. Zanimalo nas je zbog toga, što rade, kako provode dane hrvatski vojnici koji trenutno borave u vojarnama, daleko od linije fronte, vidjeti do kojeg je stupnja izgradena Hrvatska vojska. Posjetili smo jednu od baza Hrvatske vojske, došli nenajavljeni, s preporukom više komande.

SLIKA PRVA: U 5 sati i 50 minuta našli smo se ispred kapije. Stražar nas je zaustavio, provjerio dokumente i pretresao. Čekali smo točno 6 sati i znak za budenje vojnika. Pola sata kasnije je doručak – sir, šunka, slanina, jaja, čaj ili mlijeko, a tu je i »dječja radoš«. Slijedila je jutarnja tjelevoježba, a točno u osam sati je pozdrav zastavi, postrojavanje i čitanje rasporeda dnevnih dužnosti. Političke nastave i jutarnjeg informiranja, kao u bivšoj JNA, u Hrvatskoj vojsci nema.

»Sve su to normalni, pametni i obrazovani ljudi, gledaju Dnevnik, čitaju tisak i nema potrebe da im netko bilo što tumači. Ne želim potcenjivati lude,« – ispričao nam je zamjenik zapovjednika te brigade, s kojim se dogovaramo da imena jedinice, ljudi, zapovjednika i vojnika ne objavljujemo. Ne zbog nekog posebnog razloga, nego zbog činjenice da bi istu situaciju zatekli u svakoj vojarni Hrvatske vojske, pa neka ova jedinica posluži kao primjer za sve vojarne. Napominjem da nismo bili u bazi elitnih jedinica, ni po kaznog centra za obuku, nego je izbor bio slučajan.

SLIKA DRUGA: »Znate, teško mi pada ova obuka, odnosno teško mi se naviknuti na ovaj život,« počeo je pričati jedan od veterana domovinskog rata. »U gardi sam više od godinu dana. Prvo vatreno krštenje bilo je na Plitvicama, 30. travnja, točno na Uskrs, prošle godine. Poslije toga prošao sam gotovo sve fronte u Hrvatskoj. Lijepi dani kad se ratovalo. Na terenu sam proveo više

Pozdrav hrvatskoj zastavi

- 1 Obuka započinje tjelevoježbom
- 2, 3 prizori s obuke nalikuju pravoj borbi
- 4 vježba čišćenja terena – nenadan »napadaj« suzavca
- 5 upoznavanje s protupješačkim minama

MARKO JURIĆ

od osam mjeseci, a sad sam ponovo »gušter«. Iako mi se to katkad ne dopada, svjestan sam da se samo tako može održati kondicija i kompletan pripremljenost za odlazak na teren. Tako se održava i disciplina za odlazak na teren.«

SLIKA TREĆA: Prvi vod drugog bataljuna po rasporedu je imao obuku osvajanja terena i probijanje neprijateljskih linija fronte. Zapovjednik im je jedan od poznatijih hrvatskih boraca. Sjecamo ga se iz Hrvatske Kostajnica, s Plitvica, Gospića. Ukratko je vojnici objasnio cilj akcije, i pretpostavljeni položaj neprijatelja. Velika gusta trava i nisko raslinje optimalan su ugodaj za provjeru uvježbanosti akcije. »Danas se koristimo vježbovnim streljivom, a katkad znamo zapucati i zapravo. Ljudi su svjesni da im znanje koje ovdje nauče već sutra može spasti život. Zbog toga su svi ozbiljni i disciplinirani. Ne smije se dogoditi da netko zabušava ili se olako odnosi prema postavljenim zadacima – kaže zapovjednik.

SLIKA ČETVRTA: Dva bočna vojnika brzinom munje zabilje su se u gusto šipražje. Zauzevši položaje, dali su znak drugoj dvojici da se prebacuju naprijed. Oni su pak zauzeli položaj nekoliko metara ispred njih. Akcija se dalje razvijala opreznim prebacivanjem ostalih vojnika. Brzo je očišćen teren u dužini 500 i širini od 200 metara. Zapovjednik im tada prireduje novo iznenadenje: u zraku se osjetio suzavac, a hrvatski vojnici bili su bez maski. Zauzeli su položaje u smjeru

odakle je suzavac bačen, preko usta i nosa navukli marame i izbjegavali su zonu u koju je vjetar raznosio suzavac. »Da nisu tako reagirali, nastradali bi od suzavca ili neprijatelja, a ja bih u tom slučaju ponovio vježbu. Sve do trenutka dok ne bi bili spremni na sva iznenadenja.«

SLIKA PETA: »Nas desetak u vojsku se prijavilo prije dvadesetak dana. Svi smo odslužili onu vojsku, prošli onu obuku, ali ovo je nešto drugo. Ovo je naša vojska. Ja sam bio vojni policijac u Sarajevu, tamo blizu sam i rođen. Ne mogu reći da tamo nije bilo obuke, ali ovo je nešto drugo. Ovo je rat i takva mora biti i priprema za njega. Za nekoliko dana idemo na teren. Primirje, ali tko zna kad će zapucati. Nema zabušavanja, sve znanje se upija. Dao sam prisegu i prošao obuku. Najviše me zanimaju protupješačke mine. Od njih nekako ljudi najviše zaziru jer je to opasnost koja se ne vidi, a ja bih volio ići prvi u akcije. Zbog toga s našim inženjerima svaki dan radimo na upoznavanju tih mina.«

SLIKA ŠESTA: Stotinjak metara od odlazaka na spavanje. Svjetla se gase u 10 sati navečer. Dotad svi vojnici moraju biti u bazi. Izlasci u grad i odlasci kućama svedeni su na najmanju moguću mjeru. »Moramo, kaže zapovjednik, »imati najveći broj vojnika u bazi. Stigne li naredenje, za nekoliko minuta svi smo spremni za pokret. Uostalom, ovaj bataljun uskoro odlazi na položaj zamjeniti vojnike koji dolaze na odmor.« Ne možemo im ništa drugo nego poželjeti sreću!«

MARKO MARKOVIĆ

koja je otkrivena tek prije nekoliko mjeseci. Eksplozivno punjenje aktivira se čak i ako se presjeće žica koja je obično maskirana u travi ili pričvršćena na stupićima. Savjet za sve vojnike: »Ako nađete na bilo kakve žice i posumnjate da se radi o minskom polju, ili »zamkama za lude« (kako se to još zove), nemajte ništa dirati. Zovite inženjerce koji znaju rukovati eksplozivnim sredstvima. Mjesto obavezno obiježiti.«

SLIKA SEDMA: Poslije završenih pet prijepodnevnih sati obuke slijedio je ručak. Hrana je kao u svakom prijestolnom restoranu. Razlika između ove i one vojske i tu se osjeti. Nema povika »prijetno oktobarska«. Iza ručka su tri popodnevna sata za obuku, slijedi ponovno postrojavanje i pozdrav zastavi. Ni strojeva obuka više se tako ne zove, a ni druge zapovijedi. Budući je naziv je samo privremeno i prijelazno, do konačne upostavne naziva i zapovijedi Hrvatske vojske, ovdje ih nećemo spominjati. To u jednom od idućih brojeva »Hrvatskog vojnika«.

SLIKA OSMA: Slobodno vrijeme i odlazak na spavanje. Svjetla se gase u 10 sati navečer. Dotad svi vojnici moraju biti u bazi. Izlasci u grad i odlasci kućama svedeni su na najmanju moguću mjeru. »Moramo, kaže zapovjednik, »imati najveći broj vojnika u bazi. Stigne li naredenje, za nekoliko minuta svi smo spremni za pokret. Uostalom, ovaj bataljun uskoro odlazi na položaj zamjeniti vojnike koji dolaze na odmor.« Ne možemo im ništa drugo nego poželjeti sreću!«

DAIDŽA NA BRANIKU DOMOVINE

Reporterka »Hrvatskog vojnika«
posjetila je legendu domovinskog rata

Kako biti objektivan? Kako opisati čovjeka kojeg nakon prvog videnja doživisao kao oca, legendu? Mato Šarlja-Daidža, čovjek od svojih sedamdesetak godina, lica s kojeg se čita povijest, ljubav, patnja, tragedija. Rođen, ne zna točno gdje i kada, znali su to njegov otac i majka. Više od svega je volio i voli ovu Zemlju i za to bio kažnjavan, proganjan, ponižavan. Ostali su ožiljci na rukama, nogama, licu, a najteži oni na duši. Nakon niza godina u tudini, u veljači 1991. godine враća se u Domovinu. Osjećao je da će ponovo prokrvariti.

Danas je zapovjednik 1. dobrovolske pukovnije »Kralj Tomislav«. Ovo je priča koju nam je ispričao pri našoj posjeti njegovoj jedinici.

Kako je nastala 1. dobrovolska pukovnija »Kralj Tomislav«?

Kada sam se vratio u Domovinu, u veljači 1991. god., osjećao sam da neće biti dobro. Okupio sam oko sebe nekolicinu mlađih ljudi, svakim danom ih je bilo sve više. Bilo je teško. Nismo imali ni opreme, ni oružja... mlađici su dolazili i donosili oružje koje su sami nabavili. Pukovnija je osnovana početkom travnja 1991. u Čepikućama. Borce sam pripremao ilegalno, jer nije se očekivao napad na Dubrovnik i njegovu okolicu. »Crvenkapice«, kako ih od milja zovemo, su sudjelovale u borbama na gotovo svim frontama Južne Dalmacije... u obrani Dubrovnika, na Osojnici, u Čepikućama, Stonu, Konavoskim brdima. Teško je sjećati se tih vremena. Bilo je pogrešaka, puno »vojvoda«, a malo stručnjaka. Neki vole kazati izdaja, ali prije svega tu je bio strah, nepripremljenost. Nije bilo lako dijete od devetnaest godina ujutro obući u uniformu, a navečer ga staviti na položaj.

Nismo mi stvorili Republiku, a rat je počeo. Nismo imali vremena. Prvi napadi koje smo osjetili u Južnoj Dalmaciji bili su od brigade »Savo Kovačević«, trebinjsko-nikšićke, četničke. To su pljačkaši. Bore se samo oko sela gdje mogu pljačkati. Sada im neće teško pasti povući se, više nemaju što odnijeti. Borci su ogorčeni. Postojala je velika želja da se uzvrat istom mjerom. Sve je bilo spremno da se krene na Trebinje. Sprječio sam to. Toga kod nas nema: Nema krvne osvete. Bilo je pogrešaka, bilo je heroja kojima sam bio dosadan sa svojim prodikama.

Daidža u posjeti Vrhovnom zapovjedniku Hrvatske vojske dr. Franji Tuđmanu

Mladi - uzdanica Hrvatske

Nikada, ni kao vojnik, niti kao čovjek nisam savio vrat pred nekim i poklonio mu se. Danas to želim i moram učiniti... našoj djeci, našim mlađima. Oni su nam dali i daju lekciju rodoljublja, borbenosti, volje za ostvariti ono što mi nismo bili u stanju. Neki još nisu svjesni da Hrvatsku ne možemo imati bez naše mladosti, odgoja. Želim da naša mlađost izgradi ovu Zemlju i da je vodi. Nešto poput naše pukovnije u kojoj je starosni prosjek 23 godine. Djeca znaju što trebaju učiniti, kroz borbe i obuku su se iskalili i naučili. Hrvatska su djeca pametna i po roditeljima i po školi, a posebice

Brigadir Mato Šarlja - Daidža

ako znaju što hoće. Vrijeme je da ono dovršalo, staro, ode. Tu sam naišao na otpor kod onih monopolista, koji se teško mire s tim da trebaju otići. Kod onih koji bi i da im je 95 godina još govorili da mlađima ne treba ništa, odnosno da su nedorasli svojim odgojem. Mlađi su naša škola, kakvi god da jesu. Kad sve bude gotovo, da li moj narod, da li neprijatelj – neka me razapnu za ljubav ovih malih, kako ih zovem pilića, ovih lijepih djevojaka, ovih lijepih mlađica, ako mi nismo imali sreću neka oni imaju siguran mir i bolju budućnost. Ne želim da itko makar godinu dana mlađi legne u grob prije mene. Prolilo se previše krvi, puno je grobova, misa zadušnica za tu našu davnu želju za slobodom i neovisnošću. Sve svoje nade ulažem u ovu našu djecu. Svoje borce znam zaružiti, ali i poljubiti. U vojski treba biti zapovjednik, ali i otac. Možda bih bio drugačiji da nisam roditelj. Kada vojnik dođe pred mene pomislim da mi je sin, osjećam ga tako, tako ga i zovem. Siguran sam da naši mlađi neće nikada odustati od borbe za ovu našu predivnu Domovinu.

Bio bih najsretniji kada bi se borili olovkama i kompjutorima... Vjerujem da i njihovi mlađi počinju shvaćati i da će među njima doći do pokretanja i da će izći na površinu razumni ljudi. Ako i njihov mlađi pogine kao i naš, mislim da njegova majka nije drugačija majka. Govorim kao roditelj i kao čovjek, na kao vojnik. Kao vojnik... Ovo je rat, danas se ne svira klavir, puca se. Vojnik, kada krene u rat zna što treba činiti. Osnovno, mora štititi svoj život, da bi živ mogao štititi svoj dom, svoju Domovinu, Slobodu. Sloboda se ne dobiva džabe. Danas je plaćamo životima, borbam, krvlju. Nesretan sam što je tako. Tako su nam nametnuli. Nakon toliko žrtava, ne smijemo i nećemo to izgubiti.

Ovi naši mlađi su jedino što me još drži u životu. Ne znam smijem li se malo našaliti, da kažem, ne da Bog da budu kao mi. Moral je prvo. Ako nema moral, nema ni ponosa, ni nacije, ni Boga, ni vjere. Ako ima moral, ima živog, čistog čovjeka.

Crvene beretke

Daidžini borci u obilasku terenu

O promaknuću

Mislite na dekoraciju, kako to u Americi zovu. Bilo mi je teško to prihvati. Kada se primi čin i titula, malo tko misli na odgovornost. Samo po sebi ta mi dekoracija ništa ne znači, već samo odgovornost, a odgovoran sam i za mali prst svakog borca. Teške su to stvari, ali ih se ne bojam. Za vrijeme obuke i akcija ja sam im zapovjednik, a poslije sam im čača. Moraju slušati i poštivati isto kao i ja. Čuvamo našu Republiku, našeg Predsjednika. Narod ga je izabrao. Nema Boga niti bilo kakvih intriganta, niti laktića, koji ovoj Zemlji i Predsjedniku mogu što naškoditi. Kada pljačkaši,

metne glavom da je položi za ovu našu djecicu, za ovu našu novu Hrvatsku, onda ne-ma drugih želja. Fanatik sam i neka sam. Naredenja izvršavam fanatično i poštujem nadredene, i vjerujem im. Ako preživim ovaj rat, neko će mi dati komad kruha i malo vode. Spavat će i pod vedrim nebom. To mi je dosta.

Ne želim plaću, koju bi trebao dobivati kao časnik. Čast mi je, dužnost i obveza braniti Hrvatsku, i nema mi veće nagrade do njene samostalnosti i slobode. Jako sam ljubomoran na bilo koga tko voli ovu Zemlju više od mene. Moram biti, jer ovo je za mene početak stvaranja jedne nove, najljepše djevojke na svijetu – samostalne,

suverene Republike Hrvatske. Želim se ovom prilikom zahvaliti hrvatskoj emigraci (kako neki vole kazati – iseljeništvu). Oni su ostali dosljedni svojim očevima i djedovima. Učinili su i čine sve da nam pomognu da sačuvamo ovo hrvatskog naroda što je ostalo. Ponosan sam na njih, i ponosan sam što sam na njih, i ponosan sam što sam jedan od njih.

O svojoj djeci – svojim borcima

Ponosan sam na njih. To uvijek ponavljam i to stalno osjećam. Naša jedinica nije ispalila niti jedan metak za Božić, Novu godinu, niti za priznanje. Momci znaju koliko streljivo vrijedi. To su uglavnom goršaci iz krajeva u kojima se teško živi. To nisu dečki iz kafića. Borbeni spremnost, duh, volja i želja su na vrhuncu. Spavamo po selima, u napuštenim kućama, u gotovo nemogućim uvjetima. Nema hotela, odmarališta, topnih soba, nema radija, TV, tiska. Mi smo vojnici, borci. Disciplina je vrhunská, mora biti. Zabranjen je alkohol, muti pamet. Za dvije čaše vina se ide u затvor na deset dana. Svi su vojnički ošišani, izbjrani, uredni. Imam sedam djevojaka. Čuvam ih kao oči u glavi. Nikad neću dozvoliti da se bore kao i muškarci. Bilo bi to protiv prirode. Ogrubjele bi, kasnije supruge i majke.

Nema neposluha. Disciplina je vrhunská. Za uludo ispaljeni metak se ide u zatvor. Tko Vrhovnom zapovjedniku, ministru obrane, Glavnom stožeru i meni ne vjeruje, nema što tražiti u ovoj jedinici. Teško im je, ali su svoju dužnost prihvati. Prolaze kroz temeljitu obuku, nakon koje polazu svečanu prisegu. U siječnju su prisegnule dvije satnije, a 9. veljače će još dvije. Tada dobivaju crvene beretke. Svaki jutro ustaju u 6,30, nakon kojeg slijedi postrojavanje. Zatim trideset minuta tjelovježba. Prije doručka izmarširaju kratki legionarski marš (trčanje – hodanje). Do petnaest sati imaju taktičku obuku. Nakon ručka slijedi jednosatna obuka borilačkih vještina, te dugi marš pod punom ratnom spremom... 10 – 20 kilometara. Nakon toga imaju slobodno, što ne znači da mogu lutati okolo. Bez dozvole ne mogu otići u selo, grad, niti se medu civilima mogu kretati s dugim cijevima.

U okolini ih nije dobar glas, ne stvaraju probleme. Među njima ima fakultetlja, beskućnika, Muslimana, Hrvata, Hrvata Hercegovaca. To su bili kad su došli. Onog časa kad su pristupili pukovniji, postali su Hrvatska vojska. Nije niti katolička, niti muslimanska, samo hrvatska.

Borcima je pred očima samo slobodna Hrvatska.

Naše je Vrhovništvo ponosno na našu jedinicu. Dosta je kazati da je to dobrotoljubačka pukovnija.

Bilo je teško otići iz tog krša, maknuti se iz okrilja tog VELIKOG čovjeka, koji oko sebe raspršuje toliku snagu, inteligenciju, iskustvo, dobrotu, a ponajviše ljubav, bezgraničnu ljubav za Hrvatsku, hrvatski narod, hrvatsku grudu...

ANDRIJANA ŠEŠO

GRADIMO SNAŽNU MORNARICU

Razgovor sa zapovjednikom Hrvatske ratne mornarice admiralom Svetom Leticom

Započeti s ustrojstvom Hrvatske ratne mornarice nije bilo nimalo lako.

Gospodine Admirale, kako je izgledao taj početak?

Teško, jer mi unazad šest mjeseci nismo imali gotovo ništa. Kad je gospodin predsjednik dr. Tuđman svojim ukazom odredio da se formira Hrvatska ratna mornarica, zaista nije bilo nikakvih sredstava i nikakve organizacije. Imali smo samo dvije stvari: veliki broj kadrova i mlađe s priobalja koji su bili spremni angažirati se na stvaranju HRM. Zahvaljujući tim kadrovskim mogućnostima i spremnosti naših ljudi da svestrano podrže i sudjeluju u osnivanju, odmah smo započeli sa obukom određenog broja časnika i dočasnika, te mornara-dobrovođljaca. Ocjijenili smo ih sposobnima da ustroje zapovjedništvo i jedinice, te ih donekle opremili odgovarajućim sredstvima za borbeno djelovanje po objektima i brodovima okupatorske mornarice na ovom dijelu hrvatskog teritorija, odnosno hrvatskog mora.

Što znači -donekle opremiti jedinice i da li su kao takve mogle uspješno borbeno djelovati?

Ono što nam je bilo dostupno, kada je riječ o ubojnim sredstvima, raspoloživa je oprema jedinica Hrvatske vojske na kopnu. Neka od tih sredstava prilagodili smo za djelovanje po posebnim uvjetima rada mornarice. Moram reći da smo već na samom početku imali određenih uspjeha, tj. naše su jedinice dalekometne obalne artiljerije dale odgovarajuće rezultate. Tada to nismo smjeli javno isticati zbog tajnosti i zbog toga da ne dovedemo baterije u opasnost od odmazde okupatorske mornarice. Kako oni nisu objavljivali svoje gubitke, mislili se da mi ništa ne radimo. To, naravno, nije točno, jer u isto vrijeme, paralelno s borbama, osposobljavali smo napuštene, ali i osvojene topove.

Koliko je to bilo moguće u ratnim uvjetima?

Ti su topovi mahom bili osteceni i neupotrebljivi. Odneseni su, uništeni ili baceni u more vitalni dijelovi oružja. Primjerice, jedan ribar je u moru pronašao 24 zatvarača. Popravljali

FOTODOKUMENTACIJA »VEČERNJAKA«

smo ih radionički. Organizirali smo danonocni rad da bismo osposobili topove za protuzračnu obranu, jer Split, aerodrom i ostali objekti oko Splita jedno vrijeme nisu imali nijednu cijev usmjerenu u nebo. Osposobivši 30-tak topova, zahvaljujući inženjerima i radnicima -Brodosplita- i -Dalmastroja-, uspjeli smo koliko-tolikom uspostaviti sigurnost Splita i šireg prostora od neprijateljskog zrakoplovstva.

Spominjete samo protuzračnu artilleriju, a šta je sa obalskom obranom?

Topovi obalske obrane su također bili u lošem stanju, potpuno oštećeni od okupatorske mornarice i za njih su izrađeni dijelovi. Zanimljivo je da se zatvarač za top od 88 mm inače ne radi radionički, ali to je bio jedini način da ih napravimo. Nismo čak znali ni specifikaciju materijala, a imali smo samo jedan model i po njemu su se izradivali ostali. Upravo ti topovi uspješno su djelovali u prvom udaru na takтиčku grupu okupatora u Bračkom kanalu. Pokazalo se da smo pogodili.

Da li ste imali dovoljno ljudstva? Pozvali smo preko Radio Splita biv-

še obalce, odnosno vojne obveznike mlađih godišta, koji su služili na topovima i za 20 minuta pred zgradom imali smo oko 150 dobrovoljaca. U roku od dva dana uspjeli smo istjerati okupatorsku mornaricu iz najvažnijih dijelova priobalja. Nisu se pojavili više nijednim brodom, niti su pokušali ući u unutrašnje vode i to ne samo ovdje (Korčula, Pelješac, ...), nego i u Neretljanski kanal. S ovo malo brodova što imamo, a nismo baš prebogati obalskom obranom i drugim sredstvima s kojima raspoložemo, moramo ovaj drugi dio obale osloboditi. Ako oni neće ići milom, mi ćemo ih istjerati silom. Vjerujem da će Vis i Lastovo brzo napustiti, jer evakuirali su opremu i noružanje, pa mislim da će vec ovaj mjesec ova dva posljedna uporišta biti slobodna.

Lako ste na skupu Hrvatskog kruga (24. 01. 1992. g.) čija je tema bila -oružane snage Hrvatske nakon rata- rekli da još uvijek nemamo vremena raspovijaliti o koncepciji buduće vojske, jer prije svega moramo dobiti rat, zamolila bih Vas da mi iznesete svoje gledanje na ustrojstvo oružanih snaga Republike Hrvatske, posebice na ulogu HRM?

Mi tek radimo na jednoj teoretskoj podlozi, na koncepciji buduće HRM u miru, koja se će razvijati na svim načelima vojne organizacije, polazeći naravno od osnovnih načela. Sasvim je jasno da kao pomorska zemlja, koja ima dugu tradiciju i posjeduje najveći dio Jadrana (oko 95% njegove površine), uz jaku sadašnjost i buduću pomorsku privredu, moramo imati mornaricu, ali nikako kopiju bivše mornarice. Sigurno je da ćemo imati suvremenu tehniku, noružanje i opremu. Želimo da bude do kraja racionalna i ekonomična, te da u svemu ispunji zadatke i obaveze u pogledu kontrole i ostvarenja juridistike Hrvatske na Jadranu. U infrastrukturnom pogledu, bit će daleko manja, jer ovo što je imala bivše mornarica samo je razlog njenoj trostosti i neučinkovitosti.

Da li će doći do raspodjele obalnih objekata okupatorske vojske na području Hrvatskog primorja i Dalmacije, odnosno da li će HRM zadržati neke objekte?

Od 292 objekta koje je imala bivša mornarica, mi smo već odredili koliko će nam objekata trebati. Iznijeli smo zahtjev Ministarstvu obrane da nama ostane, eventualno 90 objekata, a ostalih 200 da se stavi njima na transfer da ih ponude kako odluče. Npr. što se tiče Splita, osim Ratne luke Lora i Mornaričkog školskog centra, ne namjeravamo zadržati nijedan objekt. Priči ćemo preustrojbi svih znanstveno-istraživačkih instituta i centara (Hidrografske institut i Institut za pomorsku medicinu), koji su do sada radili pod vojnim nadzorom. Bit će to posebne znanstvene ustanove od općeg značaja: Potkope za sklanjanje brodova i podzemne hodnike također ćemo dati na uporabu, jer bi se mogli gospodarski iskoristiti za uzgoj npr. riba, glijiva, ... U Rijeci nam, recimo, ne treba nikakav vojni objekt, a u Puli, koja je do sada bila veliki garnizon, imat ćemo najviše tri lokacije, što neće ugroziti gradsku privredu. Negdje ćemo kapacitet smanjiti na desetinu, a negdje potpuno ukloniti.

Da li će doći do raspodjele materijalno-tehničkih sredstava bivše RM?

Kad se gleda uopćeno, onda svi misle da je to jaka flota, ali kad onaj tko je poznaje ude u suštinu problema, vidi da je to u velikom postotku zastarjela tehnika, koja više ne služi svrsi bez obzira na brojnost. To je otrilike tehnologija stara 40 godina. Plovila su opskrbljena prvim generacijama raketa -brod-brod- koje su već na izmaku i ne predstavljaju veliku opasnost, jer okupator ih ne može ni održavati. Nemaju rezervnih dijelova, a svi stručnjaci su kod nas. A najnovija tehnika koja je kupljena, u našem je posjedu. Sto se nas tiče, traži ćemo, a pri diobenoj bilanci Hrvatska sudjeluje u onom postotku u kojem je sudjelovala kod izravnog stvaranja ondašnjeg vojnog budžeta. On se kretao između 30%. Prema tome, Hrvatska je najviše ulagala u bivšu armiju. S obzirom na to, mi ćemo se boriti da dobijemo odgovarajuću količinu, koja nam pripada. Naravno, tu će biti dosta zastarjele tehnike, koja će odmah ići u staro željezo, ali ima i one koja bi se još mogla upotrebljavati. U bivšoj vojski uvijek se smatralo da je kopnena vojska glavna, vatrena, udarna, manevarska snaga. Međutim, ratna mornarica, kao tehnički vid, zahtjeva velika sredstva. Ona mora pratiti razvoj tehnologije i tehnike ako želi biti u -trendu.

Kako, onda zamišljate proces osvrtenjivanja HRM?

Naravno da zbog toga neće doći do potpune demilitarizacije. Oni su do sada bili tako okruženi žicom i prepuni zabrana bilo gdje se okrenete. Ako na Visu ostavimo dva objekta, jednu ili dvije baterije i jednu osmatračnicu, može se reći da će Vis biti gotovo bez vojske, zica, ograda, zabrana i zidova. Kakvo je značenje novih graničnih sektora (Dubrovnik-Crna Gora) zbog blizine neprijatelja u Bokokotorskem zaljevu, i kako uopće namjeravate ustrojiti granično-patrolnu službu na Jadranu?

Prije svega, moramo voditi računa da nemamo problema na jugoistoku i taj dio pomorske i kopnene granice moramo potpuno osigurati, kao i onu zamišljenu liniju koja trenutno predstavlja 10+2 morske granice. Zasad imamo nekoliko brodova bivše ratne mornarice, nešto smo zarobili, nešto potopili, pa izvadili i popravili. To su dosta dobri brodovi i mislim da još nije počela prava rasprava oko pomorske granice. Ima nekakvih želja, prijedloga i planova, ali morat ćemo o tome dobro razmislići. Imamo dva problema. Moramo osigurati vanjsku granicu,

koja je na otvorenom moru i moramo ostvariti kontrolu u unutrašnjim vodama, jer se tamo problemi stvaraju. Moramo postojati jaka organizacija za kontrolu, kao što su policija, obalna straža i lučke kapetanije. Trebalo bi napraviti jedan univerzalni brod za sve te službe, a osiguranje vanjskih granica prepuštiti isključivo nadležnosti HRM.

Da li će doći do raspodjele materijalno-tehničkih sredstava bivše RM?

Kad se gleda uopćeno, onda svi misle da je to jaka flota, ali kad onaj tko je poznaje ude u suštinu problema, vidi da je to u velikom postotku zastarjela tehnika, koja više ne služi svrsi bez obzira na brojnost. To je otrilike tehnologija stara 40 godina. Plovila su opskrbljena prvim generacijama raketa -brod-brod- koje su već na izmaku i ne predstavljaju veliku opasnost, jer okupator ih ne može ni održavati. Nemaju rezervnih dijelova, a svi stručnjaci su kod nas. A najnovija tehnika koja je kupljena, u našem je posjedu. Sto se nas tiče, traži ćemo, a pri diobenoj bilanci Hrvatska sudjeluje u onom postotku u kojem je sudjelovala kod izravnog stvaranja ondašnjeg vojnog budžeta. On se kretao između 30%. Prema tome, Hrvatska je najviše ulagala u bivšu armiju. S obzirom na to, mi ćemo se boriti da dobijemo odgovarajuću količinu, koja nam pripada. Naravno, tu će biti dosta zastarjele tehnike, koja će odmah ići u staro željezo, ali ima i one koja bi se još mogla upotrebljavati. U bivšoj vojski uvijek se smatralo da je kopnena vojska glavna, vatrena, udarna, manevarska snaga. Međutim, ratna mornarica, kao tehnički vid, zahtjeva velika sredstva. Ona mora pratiti razvoj tehnologije i tehnike ako želi biti u -trendu.

Da li se u ovom trenutku nadate plavim kacigama?

Vjerujem da će svi oni dogadaji u Srbiji omekšati tog Babica i nadam se da će ipak doći mirovne snage Ujedinjenih naroda, što je nama u interesu.

Mislite li da će time doći i kraj rata?

Za vojsku je najgore kad čeka i kad se ništa ne događa. Međutim, moramo biti strpljivi i održavati sporazum o prekidu vatre, a kad, eventualno, dodu plave kacige, nastaviti drugu fazu borbe uz suradnju Savjeta Europske zajednice, Savjeta sigurnosti UN i KESS-a.

Možda želite još nešto reći?

Želim samo reći da mi je žao što je do ovog uopće došlo, jer smo, nažalost, platili krvljnu. Nakon rata pocinje nova borba, a ja mislim da će naš narod pun poleta krenuti u obnovu domovine. Mi ćemo uskoro porinuti jedan brod i to će biti prvenac, koji će, vjerujem, potvrditi početak razvoja HRM i njegovih pomorskih snaga. Ono što je bitno u svemu tome: moramo voditi računa o dimenzioniranju mornarice, tako da ona ne bude teret Republici Hrvatskoj, koja je istrošena i dobrim dijelom uništena. Uostalom, moglo bi se govoriti o situaciji u svijetu. Sviđet se, eto, održice sile, nasilja i rata i to je jedan od elemenata koji ćemo uzeti u obzir kod koncipiranja Hrvatske ratne mornarice.

VESNA BOŽANIĆ-SERDAR

GLASINE

Glasine vjerojatno postoje još od onog trenutka kada je čovjek istražujući svoju okolicu i komunicirajući s ostalim prijateljima svoje vrste naišao na prve, njemu neobjašnjive i nepredvidljive pojave. Postoje dakle vjerojatno toliko dugo koliko postoji i ljudsko društvo.

Ako vam netko prenosi »vijest« koja nema u sredstvima javnog priopćavanja, vrlo je vjerojatno riječ o glasini.

Zanimanje za istraživanje glasina u psihologiji, međutim, relativno je novog datuma. Glavnu onoga što danas znamo otkrili su i definirali istraživači nakon drugog svjetskog rata. Razlog je tome i činjenica da se glasine, iako primjera njihova korištenja u ratovima postoji još i iz drevne Grčke, u tijeku drugoga svjetskog rata počinju sustavno koristiti kao moćno oružje psihološko propagandnog rata.

Tvrđne što ih prenosi glasina sami ne možete provjeriti i utvrditi im točnost.

Ministarstvo obrane RH nastavlja sa svojom izdavačkom djelatnošću. Iz čitave serije u ovom broju »Hrvatskog vojnika« predstavljamo knjigu »Glasine«.

Upravo zbog te činjenice i činjenice na metnutog rata Hrvatskoj u kojem neprijatelj vodi i agresivni psihološki rat, nameće se potreba da svaki čovjek upozna logiku i osobine glasine kako bi izbjegao zamku privlačnog prepričavanja »važnih« informacija iz »povjerljivih« izvora. Važno je to znanje i stoga što je potrebno za razvoj vještina onemogućavanja širenja glasina u vlastitoj sredini.

Neprihvatanje glasina i borba protiv njihova širenja onemogućuju također razvoj pogubnih posljedica što ih glasine mogu izazvati. Upravo stoga, i neovisno o tome što je ova brošura dio izdavačke djelatnosti Ministarstva obrane Republike Hrvatske, te u nekim svojim dijelovima namijenjena specifičnim potrebama zapovjednika Hrvatske vojske, ona je jednako namijenjena svakom građaninu naše republike.

Što je glasina?

Glasine su neprovjerene tvrdnje koje se šire među ljudima usmeno, a njihovu istinitost nije moguće neposredno utvrditi. Širenje glasina, u tijeku kojeg se dogadaju razne promjene priče, moguće je zbog uvjerenja prenositelja da su podaci istiniti.

Temeljna obilježja glasine

Kod glasine u pravilu nije moguće utvrditi odakle ona točno potječe, dakle nije poznat izvor tvrdnje koja se širi kao glasina. Ona najčešće počinje: »Čuo sam...«, »Priča se...«, »Saznao sam...«, i potpuno izostaje navod izvora iz kojeg je tvrdnja, odnosno »podatak« stiže. Upravo se stoga kod glasina često pokušava i odrediti izvor, prividno stvarajući vjerodostojnost podrijetla navodeći pseudoizvore. Tako, one nerijetko počinju i: »Sestra moje šogorice radi s jednom ženom kojoj muž ima veza u vladu i saznao je da...« ili »Neki ljudi iz Glavnog stožera kažu da...«.

Pseudoizvori uvjek pokušavaju nadoknaditi prazninu nepostojanja poznatog izvora, i to tako da »težinu« »vijesti« koje se šire povežu s nekim važnim izvorom, kao što su »vlada«, »ministrov kći«, »Glavni stožer«, »šef policije« itd. No, bez obzira radi li se o potpunom izostavljanju podataka o tome odakle tvrdnja potječe ili

Ako vam netko prenosi glasinu, on neće moći odgovoriti odakle konkretno i točno potječe ta vijest.

se navode pseudoizvori, kod glasine nije poznat izvor i nije ga moguće točno i konkretno odrediti.

Slijedeće je obilježje glasine da nije moguće neposredno provjeriti istinitost tvrdnje koja se prenosi. Kako je nepoznat izvor ili se navodi pseudoizvor do kojeg se ne može doći, kad god se radi o glasini sami ne možemo provjeriti točnost onog što se piše.

Ako vam netko kaže da će sutra benzin poskupjeti, ili ako priča da je jedna poznata osoba ljubavnica druge poznate osobe, vi samo ne možete provjeriti i tako utvrditi točnost.

Napokon, obilježje je glasine da se prenosi usmeno od čovjeka do čovjeka odnosno od »usta do usta«. Tvrđne što ih sadrži obično se ne pojavljuju u sredstvima javnog priopćavanja. Iznimka je ratno stanje kada se novine, radio i televizija koriste za provedbu psihološko-propagandnog rata, kao što je to upravo u ratu protiv Hrvatske.

Srpski i crnogorski mediji obilno se koriste danas u tu svrhu, a između ostalog i za puštanje i širenje glasina. Ipak, i u tim je prilikama glasinu moguće identificirati, jer ona ostaje u okvirima izdvojenog informativnog prostora onoga tko provodi psihološko-propagandni pritisak, i takve se tvrdnje vrlo rijetko nadu u sredstvima javnog priopćavanja izvan Srbije i Crne Gore. Kada se ipak dogodi da glasini »proguta« neka neovisna informativna kuća (kao što se dogodilo s Reuterovim prenošenjem informacije o četrdesetoro ubijene djece u Vukovaru), to za novinara i za informativnu agenciju biva vrlo neugodno i kompromitantno. Upravo stoga novinari paže da prenesu samo potpune informacije, dakle provjerljive podatke s poznatim izvorima, te vrlo rijetko postaju karikom u lancu širenja glasina.

KREŠIMIR SOKOLIĆ

GARDIST

Gardist, list obrane grada Osijeka, započeo je s kontinuiranim izlaženjem u neugodno vrijeme za svaki, pa i vojni list. Naime, kada je tokom prošlog ljeta oružana pobuna srpskih ekstremista, govo

vo ljudi, a ne objektu) održala je taj grad. Gleda novinske koncepcije, »Gardist« je sretna i odmjerena kombinacija između funkcionalnog i ležernog novinskog sadržaja. Naime, cesto se previda da je vrlo teško raditi vojnu novinu, a ne uletjeti u šablonizirane novinske obrase. Jer, sam razlog postojanja svakog vojničkog glasila u službi je primarnog informiranja vojnika. Istovremeno, san je svakog vojnog izdavača da njegov list vojska čita u slobodno vrijeme samoinicijativno. Zato omjer službenih, »ozbiljnih« tema i zabavnih sadržaja mora biti oprezno uskladen. U »Gardistu« tako nikada nećete naći klasični novinski komentar, ali uobičajeno je da se u formi humoreske obraduju i »ozbiljne« teme.

Strip »Vitezovi hrvatske ravni«, ra-

den u maniri hrvatske strip škole s kraja sedamdesetih (Novi kvadrat), koji se u nastavcima tiska na posljednjoj stranici, naredna je osobnost ovog lista.

Uredništvo »Gardista« osim stvaranja lista sudjeluje i u ostalim promidžbenim akcijama. Najznačajniji su, svakako poslovi u organizaciji Internacionall press centra u Osijeku – najuspješnije informativne službe u domovinskom ratu. No, tu je i originalna ideja pripomoći pučanstvu iz najrazrušenijih dijelova Osijeka i prigradskih naselja. Za tu su svrhu pribavili kamion, namjestili razglas i tako postali putujući vojnički klub.

VIDMIR RAIĆ

GARDIST
GLASILLO HRVATSKE VOJSKE
OSNOVAN 8. STUDENOG 1991.
TOS. BRIGADA
DODATAK

RAZGOVOR S ZAPOVJEDNIKOM
1. OPERATIVNE ZONE
KARLOM GORINSEKOM
MIRELA
FOTO ŠETNJA
NEMETINOM
BRANE SE IZ PRKOSA
KADA ĆE BARANJCI KUĆAMA?
ZADNJA POSTAJA NEMETIN MARICA PRVI BATALJON
ŠTO JE KARL MAY UVALIO ČEJENIMA?

GARDIST
GLASILLO HRVATSKE VOJSKE ZA ISTOČNU SLAVONIJU I BARANJU
OSNOVAN 8. STUDENOG 1991.
DODATAK

BRANIMIR GLAVĀS FOTOŠETNJA BARANJOM
ZADNJA POSTAJA NEMETIN MARICA PRVI BATALJON
ŠTO JE KARL MAY UVALIO ČEJENIMA?

Jedina vojna novina u Hrvatskoj kojoj je potrebno svega 10 sati da od uredničkog stola dospije u ruke čitatelja

vo ljudi, a ne objektu) održala je taj grad.

Gleda novinske koncepcije, »Gardist« je sretna i odmjerena kombinacija između funkcionalnog i ležernog novinskog sadržaja. Naime, cesto se previda da je vrlo teško raditi vojnu novinu, a ne uletjeti u šablonizirane novinske obrase. Jer, sam razlog postojanja svakog vojničkog glasila u službi je primarnog informiranja vojnika. Istovremeno, san je svakog vojnog izdavača da njegov list vojska čita u slobodno vrijeme samoinicijativno. Zato omjer službenih, »ozbiljnih« tema i zabavnih sadržaja mora biti oprezno uskladen. U »Gardistu« tako nikada nećete naći klasični novinski komentar, ali uobičajeno je da se u formi humoreske obraduju i »ozbiljne« teme.

Strip »Vitezovi hrvatske ravni«, rađen u maniri hrvatske strip škole s kraja sedamdesetih (Novi kvadrat), koji se u nastavcima tiska na posljednjoj stranici, naredna je osobnost ovog lista.

Uredništvo »Gardista« osim stvaranja lista sudjeluje i u ostalim promidžbenim akcijama. Najznačajniji su, svakako poslovi u organizaciji Internacionall press centra u Osijeku – najuspješnije informativne službe u domovinskom ratu. No, tu je i originalna ideja pripomoći pučanstvu iz najrazrušenijih dijelova Osijeka i prigradskih naselja. Za tu su svrhu pribavili kamion, namjestili razglas i tako postali putujući vojnički klub.

VIDMIR RAIĆ

ALOJZIJE STEPINAC

nu Baueru kao predvodnik ceremonije, a ujedno je upućen na rad u nadbiskupsku kancelariju. Njegova trajna želja za pomaganjem siromašnima i zapuštenima kulminirala je u radu na osnivanju Karitasa zagrebačke nadbiskupije koji je stvarno pomagao tadašnje siromašne obitelji, a kasnije se nebrojeno puta pokazao kao izuzetna pomoć ljudima u nevolji, čemu smo svjedoci i danas.

Alojzije Stepinac je posvećen za biskupa 1934. godine kada postaje i nadbiskupovim pomoćnikom s pravom nasljedstva nakon smrti nadbiskupa Antuna Bauera. Upravo kao nadbiskup koadjutor Alojzije Stepinac se posebno brinuo za osnivanje novih župa i u to je vrijeme osnovan veliki broj župa mahom u Zagrebu i okolici. Znamenit je i pohod Alojzija Stepinca u Svetu zemlju 1937. godine kada je došao na posvetu oltara (tada blaženog) Nikole Tavelića. U pamćenju je tada vjernicima ostala slika Stepinca kako na Golgoti stavlja na sebe drveni križ i nosi ga istim smjerom što ga je nekoč nosio Isus. Inače, od 1934. godine do kraja drugog svjetskog rata, Stepinac je s brojnim vjernicima odlazio na svetište Marije Bistrice, u pohode koji su trajno ostali u srcima i sjećanju katoličkog naroda u Hrvatskoj.

Koncem 1937. godine umire tadašnji zagrebački nadbiskup i Alojzije Stepinac ga naslijeduje. Na sva šikaniranja Hrvata u staroj Jugoslaviji redovito prosvjeduje kod beogradskih vlasti jasno uvidajući u kakvim nesnosnim prilikama živi hrvatski narod. Svakodnevno se bori za njegov boljitet. U isto vrijeme, Katolička crkva organizira brojne euharistijske kongrese, narodne i pokrajinske kongrese, pučke misije, pokrete duhovnih vježbi i moderno organizirani katolički Karitas. U to vrijeme iznimno je poldan i katolički tisak. Izlaze dnevnički, 29 tjednika, 10 polumjesečnika i brojne druge edicije. Početkom drugog svjetskog rata i raspadom Jugoslavije, te uspostavom NDH Alojzije Stepinac je stao uz volju ogromne većine hrvatskog naroda. No istodobno postaje oštar protivnik svih zlodjela tadašnje vlasti osudjući fašizam i rasistička nedjela. U tom je bio nepokolebljiv i po tom pitanju razišao se s tadašnjom vlašću. Znamenit je njegov govor pred zagrebačkom katedralom 1943. godine, u kojem je naglašena kritika fašizma i rasizma, govor kakav u to vrijeme u Europi nitko nije održao. U ratu je pomagao ne pitajući za vjersku i nacionalnu pripadnost, a bio je odlučan protivnik prisilnog katoličenja. Brojni su sačuvani dokazi Stepinčeva milosrda i pomoći, a u arhivama se nalaze i brojne zahvale srpskih obitelji upućenih nadbiskupu Stepincu što im je svojim zaustimanjem spašavao živote. Njegova skrb je bila doista neograničena pa se tako brinuo i za 7000 djece, mahom s Kozare što su njegovom brigom pronašla utocište i spas. Nažalost, dolaskom partizana u Zagreb, na kraju rata, Stepinac postaje metom proganjanja. Unatoč tome što, ostajući uz svoj narod, surađuje s vlašću, odjednom se protiv njega podiže monstruosne optužbe. Naime, 18. rujna 1946. godine, Stepinac je uhićen, a 30. rujna izведен pred sud. Valja se prisjetiti da dolaskom komunista na vlast počinju nevjerojatna proganjanja i šikaniranja svećenika i vjernika, mnogi su ubijeni, a velik broj je uhićen i mučen u zatvorima. Zabranjen je i katolički tisak, a sve su katoličke škole затvorene i Katoličkoj crkvi je navješten rat do istrebljenja. Stepinac oštvo prosvjeduje protiv takvih postupaka vlasti tražeći slobodu za svoj narod, no vlast ga počinje smatrati neprijateljem. Organizira se sramni boljevički proces protiv Stepinca kojem je na čelu tadašnji javni tužilac Jakov Blažević. Danas je poznato da je proces u cijelosti bio namješten, a svi iskazi, među kojima su nadeni i iskazi Srba koji su htjeli svjedočiti u korist Stepinca, bili su zabranjeni. Uvidjevši da je presuda de facto bila napisana prije procesa, Stepinac je znao da se nema smisla braniti, pa se mahom branio šutnjom. Cjelokupno slobodoumno javno mnenje u svijetu oštvo je prosvjedovalo protiv tog procesa. No, komunisti su bili neumoljivi, organizirajući slične procese širom Istočne Europe. Tako je Stepinac osuden na 16 godina prisilnog rada, pet godina gubitka gradanskih prava i zaplijenu imovine. Punih pet godina provodi u zloglasnoj Lepoglavi, a potom je premješten u Krašić gdje je proveo ostatak kazne. Znajući za ugled koji ima u hrvatskom narodu, tadašnja vlast mu je nekoliko puta nudila da napusti Hrvatsku, no on je to odbio ističući da želi biti sa svojim narodom. Krajem 1952. godine Papa Pio XII imenovao je nenazočnog nadbiskupa kardinalom Katoličke crkve. Alojzije Stepinac je počeo poboljevati, a 10. veljače 1960. godine je umro svetački. U zagrebačkoj katedrali je pokopan 13. veljače uz veliko učešće svećenika i hrvatskog naroda.

Tako je živio i umro Alojzije Stepinac, zagrebački nadbiskup, čovjek koji se trajno rukovodio ljubavlju, pravednošću i božjim zakonima, štujući i služeći hrvatskom narodu koji mu to nikada nije zaboravio. O tome svjedoči i njegov grob, trajno ispunjen cvijećem vjernika koji su štovali njegovu ljubav. Povjesna nepravda prema Alojziju Stepincu i hrvatskom narodu koju su počinile tadašnje komunističke vlasti, ostat će trajna opomena jednog vremena i jednog sustava, opomena i poruka da se tako nešto nikada više ne smije počiniti. Današnja hrvatska vlast prekinula je tu povjesnu nepravdu službeno odbacujući proces protiv Stepinca kao ništavan, a i glavni trg na Kaplju danas nosi njegovo ime.

TIHOMIR DUJMOVIĆ

PISMO PREDSJEDNIKU TUĐMANU

Široki Brijeg, 15. siječnja 92.

Cijenjeni gosp. Predsjedniče!

Pišem Vam kao Predsjedniku novorodene Domovine Hrvatske, pišem Vam kao glavi i simbolu Hrvatske, naše borbe za potpunu slobodu i neovisnost. Pišem Vam čestitku radosti i sreće u ime svih širokobrijeških franjevaca i cijele Hercegovine. Pišem Vam čestitku u ime 69-orice mučenika franjevaca koji su 7. veljače 1945. ovdje ubijeni i spaljeni. Pišem Vam u ime svih proganjenih za Hrvatsku do danas. Pišem Vam u ime svih koji smo stajali od početka uz Vas i Vaše političke principe. U ime svih koje sam u prošloj godini kao hrabre hrvatske vojnike i heroje pokopao u rodnoj hercegovačkoj grudi, a palu sмо branitelji Vukovara, Vinkovaca, Osijeka, Dubrovnika i drugih mesta.

Čestitam Vam rođendan drage Hrvatske!

Sve žrtve su danas iskupljene priznanjem da smo narod, da smo država. Prvi koji je nas i našu Hrvatsku proglašio velikom i značajnom za sve narode i generacije jest Gospa. Da, dragi Predsjedniče, Kraljica Mira iz Međugorja je deset i pol godina bila više od ambasadora za nas Hrvate svoju dragu djecu. Recite to hrabro hrvatskoj naciji i bit će veliki državnik. Kroz proteklih deset i pol godina Međugorje je postalo najveća katedra hrvatske povijesti, slava hrvatskoj Crkvi, utjeha i znak svim proganjima i obesplavljenima. Kroz Medugorje je Hrvatska ulazila u sva kršćanska srca svijeta i osvajala ih. Sretan sam što ste 25. lipnja 1991., na samu obljetnicu, desetu obljetnicu, proglašili Hrvatsku nezavisnu državu.

Sve je to znakovito. Ne bojte se, dragi Predsjedniče, Hrvatska za Vas kleći i moli. Vaš korak ne može posrnuti. Hrvatska posti za Vaš državnički rad i naš ulazak, povratak u Europu i svijet. Ovom čestitkom Vam obećajemo i daljnju svestranu podršku. Pozivam Vas da nas i naše širokobriješko svetište pohodite. S velikom ljubavlju Vas čekaju Široki Brijeg i Hercegovina, uvijek i samo hrvatska i franjevačka. Bratski Vas pozdravljam u nadi da će to moći učiniti i na Brijegu. Odani Vam

Fr. Alojzije
tuđman Kosir

KRAH MEGATONSKOG IMPERIJA

Raspad SSSR-a za sobom ostavlja problem nuklearnog oružja

Rat je oduvijek bio čovjekov način rješavanja vrhunskih zapletaja vlastite savjesti. Želja za prostornim i etničkim širenjem kod nekih je naroda odlažila toliko daleko da bi veliki ratovode zauzimali ogromne prostore, kojima kasnije nisu mogli vladati, pa bi se isti imperiji raspadali. U svemu je tome dobro da je za svakog takvog raspada bar po jedan mali narod sticao nezavrsnost. Željno ili neželjeno, moramo priznati da su svi ratovi grozni; kako oni vodeni tupim i nenaštrenim oružjem, tako i svi drugi koji dolaze nakon pronalaska baruta. Kad se čovjek drznuo svjesno pristati na razbijanje čestice atoma nuklearnom fuzijom (a kasnije još gorom fuzijom), počela je nova era mogućno sve bližeg kraja opće, litošerske populacije. Ako odbacimo nevjerojatu u postojanje Atlantide, uvidjet ćemo da je tadašnja civilizacija samo uništena na samom uzletu božanskim kraljima, dakle na samom svom stvaralačkom vrhuncu. Baš kao kad bolest hranjenja nepoznatim lijekovima bude dovedena do faze zasićenosti, te to uvjetuje nastajanje zaprepaštenog odumiranja bolesti i nužnog izlječenja. Hoće li to biti čovjekov način izricanja Zemlji tako nikad izrečenog i očito posthumnog – zbogom?! Sada smo civilizacijski pri samom vrhu (samo nas oblici neizvjesnosti dijele). Priroda je mjestimično opustošena; čovjek-vladar željan uvijek svega više, priglupo gleda u močno dugme samouruštenja, zaintrigiran hamletovskom klasikom: biti ili ne biti?

Napoleonovo revolucionarno klicočnoštvo

Nakon mongolskih kanova, sjeveroistočno smješteni slavenski narodi, spoznali su i surovost tadašnje Europe. Pod krinkom civilizacijskog napretka, prvi Nostradamusov antikrist, Napoleon Bonapart carsku je Rusiju, nesvjesnu, doveo do gotovo kataklizmičnog kraja, klica revolucije odvela je, kako Rusiju tako i svijet do opasne ideološke protuteže, da bi poslije, zbog genijalnosti Alberta Einsteina došlo do namnožavanja oružja za masovna uništenja (jedina blagodat je što čovjek je-

zovito brzo umre). Prevarena od Hitlera, no i sama ideologiski zagrižena »crvenim imperializmom«, Rusija je ostala sovjetska progutavši tako sve narodne razlike na prostoru bivšeg carstva Džingis-kana. Da bi ostvario svoja ideoška (imperialistička) snavidenja, Sovjetski je Savez morao ustrojiti jaku i moćnu vojsku, dovesti je u stanje bespogovorne poslušnosti, te je moćno naoružati. Snagu konvencionalnog naoružanja Sovjeti su pokazali zauzimanjem Češko-Slovačke, te Madarske, Rumunske, Bugarske, a umalo i versajski stvorene Jugoslavije (Srbiju su dokazano zauzeli ideoški, pa su isti svim srpskim vođovima služili kao uzor i željeni, krajnji domet od 1918.). Dakle, osnaživši se vojno, Sovjeti ne žele odustati od plana: crveni komunizam do Atlantika, Izlaz na toplo more, a onda, poput Kortesa, preko Kube istom klicom zaraziti i Sjevernu Ameriku. No, osim u zamišljaju, Sovjeti nikad nisu stigli dalje od Istočne Njemačke, u kojoj su zbog prevelikih apetita, neprirodnog rukovodenja ljud-

skim duhovnostima i kulturološko-etničkim različitostima, pobijedili sami sebe. No, krajnost opasnosti nužnog raspada neprirodnog saveza moćnih nasuprot obezvlašćenima je nuklearni arsenal sada već bivšeg Sovjetskog imperija. Budući da je SSSR doživio kraj svoje krivo usmjerene politike rata u Afganistanu, te tako osiromašio i izglednjo vlastite narode-zatočenike mamutske države, jednostavno se morao raspasti. Opet je nacionalna homogenizacija odigrala ključnu ulogu u odumiranju države-sveždera (baš kao u raspadajućoj Jugoslaviji). No, strah od »jugoslavenskog načina rješavanja nastale krize« nije bio uzaludan, jer SSSR je bio posjednik nuklearnog oružja. Budući da sve naoružanje te vrste nije raspoređeno samo u mogućoj nasljednici SSSR-a (Rusiji), postojala je mogućnost, koja je uvjetovala strah svjetskih razmjera, da bi moglo doći do ratnog razračunavanja upravo nuklearnim naoružanjem. Budući da su Bush i Gorbačov svojevremeno, navodno uspjeli ograničiti brojnost, te zaustaviti proizvodnju tog oružja, problem je postala sama obezvlašćena figura M. Gorbačova. Sa željno dočekanim raspadom Sovjetskog Saveza, Ukrajina traži priznanje i to od političkog prvogovornika svijeta SAD-a. Mnogi obični ljudi u ratom zahvaćenoj Hrvatskoj s ogorčenjem primaju vijest o američkom priznanju državnosti Ukrajine, čudeći se kako svijet ostaje okrutno hladan na sva divljaštva počinjena od strane Srba. No, politički poznavaoči shvatili su svjetsko-sigurnosnu važnost američkog priznanja Ukrajine. Ne zanemarimo li velik broj silosnih baza interkontinentalnih projektila (od SS-17, SS-18 do SS-19), sve će nam biti puno jasnije. Bivši Sovjetski Savez, po navodima ovlašćenih glasogovornika, na svom cijelokupnom prostoru ima oko 1300 silosa sa ICBMs-projektilima, 175 daleko-doletnih bombardera (koji su sposobni nositi strateško naoružanje), te 61 nuklearnu

koje graniče s NR Kinom, te republike s glavninom muslimanskog stanovništva. Strahuje se od eventualne udruge u veliku muslimansku državu, na koji bi način Irak došao u posjed gotovog, nuklearnog naoružanja, te tako odmah mogao djelovati. Zato ruska politička vručka pokušava posredstvom ZND-a ograničiti neskrivenje želje pojedinih republika, te steći status političko-pravnog nasljednika SSSR-a. SAD i Japan vjerojatno će tu pronaći povoljnije jer tako jamstva za ograničavanje i postupno uništavanje nuklearnog naoružanja dobivaju na snazi. Lakše je kontrolirati i dogovarati se s jednim, nego imati potencijalno neuračunljive države sugovornice naoružane nuklearno ubojitim arsenalima. Rusija doista ima najgori izbor. Dok druge republike žele samo normalnu kreativnu slobodu, Rusija dvoji između potraživanja različitog ili potpunog naoružanja tek raspalog impejerija. Između ostalog, Rusija, osim Ukrajini preostalog nuklearnog kontigenta, želi oduzeti i Crnomorsku flotu, našto Ukrajina ne želi pristati, jer država koja ima pomorsknu granicu, a istu ne kontrolira, nikada ne može biti ekonomski niti politički samostalna. Bivša sovjetska vojska pak trpi fazu nesnaženja ne znajući kamo sa sobom. Vjerujemo da će dio ostati profesionalcima zajedničke vojske, ZND-a, a dio, slijedeći nacionalnu nepromjenjivost, postati temeljem republičkih vojski. Koliko će uspjeha imati jedni, koliko drugi, a koliko od svega toga i mi, ostaje za vidjeti.

No, kako po navodima japanskih vanjsko političara Moskva i dalje provizori nuklearno oružje, te su nakon raspada SSSR-a Rusija i Ukrajina druga i treća nuklearna sila, a ispred Francuske i V. Britanije, to samo po sebi zabrinjava. Nešto slično je početkom mjeseca prosinca izjavio američki ministar obrane Dick Cheney. Citat: »Uvjeren sam da... Usprkos tome što im je gospodarstvo u potpunom kolapsu, u bivšem Sovjetskom Savezu još postoji napor za proizvodnju još više nuklearnog naoružanja i za razvijanjem nove balističke rakete usmjerene protiv SAD-a.« Znači li ovaj navod iz citata pokušaj da se sovjetski nuklearni arsenal što više brojno osiromaši, ili je odista riječ o istinitim podacima, reći će nam, nadam se, ipak sutrašnjica. No, dok Irak pouzdano ne odustaje od svojih neispunjениh nakana velesile, Japan se buni, Francuska i V. Britanija zastupaju (zasad) američku liniju zbog vlastitih, interesa velesila, Kina preopasno šuti. Kao da čeka sumrak sadašnjih Bogova. Koliko je koristi od zasad tri sigurnosna ključa kojima se aktiviraju sovjetske lansirne nuklearne mogućnosti, teško je reći. No, ne proričimo buduće sutra. Pustimo da se (ipak pripremljeni) ono dogodi, nadajući se da to ipak neće biti naš dan poslije.«

DARKO RADELIC

NAZIVLJE ZA HRVATSKU VOJSKU

Jezikoslovci pripremaju Vježbovnik HV

Hradska vojska je formirana prije međunarodnog priznanja Republike Hrvatske. Kako nije bilo vremena da se u normalnim okolnostima pristupi ozbiljnoj razradi svih segmenata potrebnih za učinkovito djelovanje ustrojstva Hrvatske vojske, sada se poslije međunarodnog priznanja ubrzano radi na obavljanju onih poslova za koje je potrebno duže vremensko razdoblje. Tako je formirana radna skupina izkusnih jezikoslovaca sa zadatkom da pronadu odgovarajuće hrvatske riječi koje će se uvesti i primjenjivati u Hrvatskoj vojski. U radnoj skupini se nalaze naši poznati i uvaženi poznavatelji hrvatskoga jezika: prof. dr. Marko Samardžija, prof. dr. Ivo Paić, mr. Smiljka Janaček-Kučinić, prof. Tomislav Ladan, prof. dr. Stjepan Babić i mr. Ivan Baranić.

Spomenuta radna skupina svesrdno se prihvatala toga posla. Ona je u prično kratkom vremenu pregledala i usuglasila listu riječi od A do Z, za koju je smatrala da je u početnoj fazi Hrvatske vojske posve dovoljna za početnu primjenu hrvatskog nazivlja u Hrvatskoj vojski. Daljnje dopunjavanje takvoga rječnika vršit će se prema sugestijama stručne skupine koja će prema sadašnjim pokazateljima morati duže vremensko razdoblje aktivno djelovati.

Iako je hrvatski narod jedan od najstarijih europskih naroda, tijekom ovoga stoljeća samo je kratko vrijeme imao svoju vlastitu vojsku pa tako i hrvatsko nazivlje i hrvatske zapovijedi u njoj. Treba se prisjetiti podatka da je potkraj XIX. stoljeća u sastavu Kraljevskog hrvatsko-ugarskog domobranstva upotrebljавано hrvatsko vojno nazivlje. Ono se razvijalo sve do raspada Austro-Ugarske monarhije 1918. godine. Od toga vremena je i ostala glavnina hrvatskoga vojnog nazivlja,

koja je sada uglavnom upotrebljavana za reafirmaciju hrvatskoga vojnoga nazivlja. Treba spomenuti da je hrvatski jezik upotrebljavani i tijekom drugog svjetskog rata, ali je u komunističkoj Jugoslaviji, poput hrvatskog naroda, omalovažavan, te proglašavan ustaškim umotvorinama. Ali, nasreću svih nas, sve je to zapisano u Službenniku i Vježbovniku HV.

Naćelnik je Glavnog stožera Hrvatske vojske donio zaključke na kojima je od 16. prosinca 1991. godine utemeljio rad na sustavnom uvodenju hrvatskog vojnog nazivlja, na njegovu osvremenjivanju, razvijanju i konačnoj primjeni. Za taj posao zadužen je Sektor za strategijsko istraživanje, školsko i obuku GSHV. Sektor će i dalje suradivati s jezikoslovima i ostalim stručnjacima iz raznih institucija. S tim u svezi je donesena odluka o osnivanju Savjeta za uvodenje hrvatskog vojnog nazivlja u HV, kao i Stručna radna skupina kojoj su najvažniji zadaci predlaganje, ocjenjivanje i skrb o sustavnom utemeljenju i promicanju hrvatskog nazivlja u HV.

Sve ovo samo je početak jednoga sustavnoga i stručnoga rada koji će do posebnoga izražaja doći poslije konačnog oslobođenja. Tada će se u hrvatskim vojnim školama kao i u hrvatskim vojarnama koristiti izvorne hrvatske riječi umjesto nakaradnih srpskih kao što su adutant, pješadija, bajonet, čiota, ašov, kanap, magacin, artiljerija i dr. (treba reći da se ne radi o čisto srpskim riječima nego onima koje su preko srpske vojske dolazile i u Hrvatsku).

Takoder, sastavljen je zasad još uvijek privremeni Temeljni vježbovnik Hrvatske vojske. Temeljni vježbovnik jedno je opće pravilo pomoću kojega se propisuju vježbovne (strojeve) rad-

ne pojedinaca i jedinica desetine, vođa, satnije i bataljuna. I Vježbovnik se koristi bogatim iskustvom i tradicijom hrvatskoga domobranstva kao i nastalih potreba suvremene, hrabre i mlade HV.

Takov Vježbovnik nezaobilazan je u ustrojstvu bilo koje vojske. Vojska bez zapovijedi i discipline nije vojska. Provedbom odredbi Vježbovnika još više će se razvijati ljubav prema domovini, zajedništvu, te poboljšati discipline, rad, aktivnost, čvrstina, vojnički izgled, motiviranost za što veću točnost i izvršenje naredbi. On je namijenjen svim pojedincima u HV od vojnika do zapovednika.

Što se tiče samih zapovijedi, one su još uvijek u procesu razmatranja. Umjesto zapovijedi »MIRNO« u srpskoj vojski, koristit će se komanda »POZOR«. Kada vod ili satnija ide normalnim korakom i prelazi u kraći korak, zapovijeda se: »KRAĆIM-KORAKOM«, povratnik u normalan korak zapovijeda se: »PUNIM-KORAKOM!« Postoji prijedlog za ove tri vrste zapovijedi: kad se ide takozvanim marševskim korakom zapovijeda se: »OBĆINIM-KORAKOM!«; kada se ide voljnim korakom zapovijeda se: »SLOBODNIM-KORAKOM!«; a kada se mora ići strojevim korakom zapovijeda se: »VJEŽBOVNIM-KORAKOM!«

Iako se radi o privremenim zapovijedima koje još uvijek nisu službene treba se radovati što će one uskoro biti ozakonjene s obzirom na to što Hrvatska ima hrabre borce na dugačkoj, hrvatskoj granici koji se i bez hrvatskoga nazivlja i hrvatskih zapovijedi uspijevaju junački oduprijeti neciviliziranim metodama vojno nadmoćnijega neprijatelja. Uvedbom hrvatskih nazivlja i zapovijedi još više će se povećati domoljublje i borbeni moral do konačnoga oslobođenja.

MARIJAN MAJSTOROVIĆ

PRIMJENA TERMOMOVIZIJE

Povećanje učinkovitosti rada suvremenih borbenih sredstava zahtjeva automatizaciju rada i povećanja dometa promatravanja, akviziciju cilja, automatsko praćenje i gadanje cilja.

Takvi zahtjevi ispunjavaju se u određenim granicama elektronskim uređajima, pri čemu računalo obraduje podatke i upravlja sustavom, a izvor podataka za računalo predstavljaju senzori.

Osnovni zadaci senzora:

- da uoče cilj, odredje njegove koordinate (daljinu, pravac i elevaciju);
- da izmjere meteorološke uvjete, brzinu i pravac vjetra, temperaturu, vlažnost i tlak;
- da odredenu kutnu brzinu cilja u odnosu na oružje i te podatke daju računalu koje ih obraduje, izdaju zapovijed oružju za zauzimanje položaja za praćenje i gadanje cilja, te vrše ispaljivanje.

U čitavom tom sustavu jedan od značajnijih senzora je senzor otkrivanja cilja.

Senzore za otkrivanje cilja mogli bismo podijeliti u četiri osnovne grupe:

- klasična opto-sredstva koja produžavaju daljinu vidljivosti ljudskog oka u uvjetima dobre vidljivosti. U uvjetima loše vidljivosti i noću optički uređaji postaju nedjelotvorni;
- aktivni IC-uredaji, koji imaju IC-far kao predajnik i pretvarač slike kao prijemnik. Energija koju zrači IC-far u vidu elektromagnetskog vala (EMV) je nevidljiva za onog koji ne raspolaže IC-prijemnikom. Ipak, IC-far kao aktivna komponenta je lako uočljiv za protivnika koji raspolaže istim uređajem, te zbog te osobine predstavlja demaskirajuće sredstvo;
- pasivni uređaji koji rade na načelu pojačanja postojeće svjetlosti u prirodi (10 000 do 100 000 puta), čime tamnu noć bez mjeseca pri svjetlosti zvjezdala pretvaraju u povoljnu za izvođenje borbenih akcija na manjim daljinama, ovisno o veličini cilja, na primjer – tenk do 1500 metara. Nedostaci tih uređaja su: relativno mali domet uočavanja cilja, koji nije u skladu s dometom oružja. Ometanje može biti izvedeno zaslijepljivanjem jakim izvorima svjetla, maskiranjem cilja dimovima, a domet im se drastično smanjuje pri postojanju barutnih plinova i prasmine na bojištu, u magli, na kiši itd.;
- većina nedostataka prethodno na-

Optoelektronički sustavi za osmatranje, nišanje i samonavodenje

vedenih uređaja, uklonjena je upotreba termovizijskih uređaja.

NAČIN RADA TERMOMOVIZIJSKOG UREĐAJA

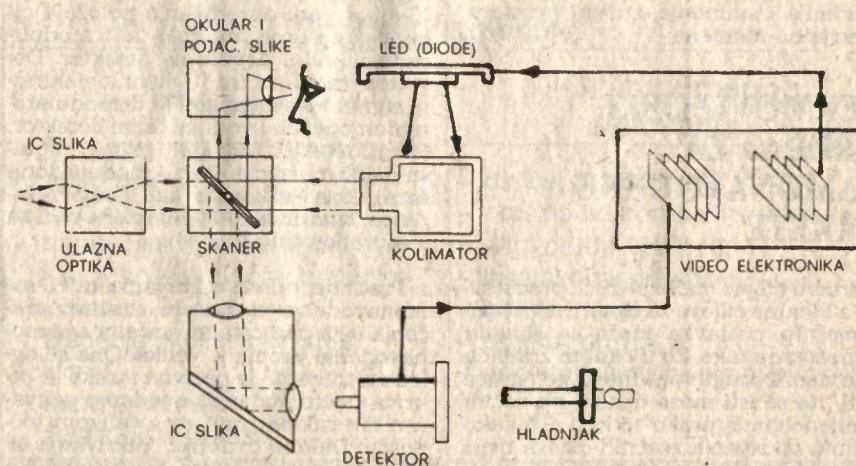
Da bismo razjasnili način rada termovizijskog uređaja, moramo krenuti od nekih osnovnih fizikalnih pojmoveva.

Elektromagnetski valovi predstavljaju energiju koja se prostire kroz prostor. Osnovni parametri elektromagnetskih valova su frekvencija (daljina vala) i snaga. Osobina prostiranja ovisna je o frekvenciji, te je na toj osnovi izvršena i podjela.

Za razmatranje rada termovizijskog uređaja značajan je dio spektra koji se nalazi iznad vidljivog dijela spektra (0,34 μm do 0,78 μm). Iznad valne duljine, koju oko primjećuje kao crvenu boju (oko 0,78 μm), nalaze se infracrvene valne duljine (IC). IC-opseg valnih duljina kreće se od 0,7 μm do 1000 μm.

Zbog njegove širine izvršena je podjela na:

- 0,78 μm – 1,06 μm, bliže područje IC-spektra
- 1,06 μm – 5,6 μm, srednje područje IC-spektra
- 5,6 μm – 1000 μm, daleko područje IC-spektra

Blok shema termovizijskog uređaja

U bliskom području IC-spektra rade aktivni IC-uredaji, a jedan njegov dio primaju i pasivni uredaji III energije.

U srednjem području IC-spektra rade termovizijski uredaji za samonavodenje raketenih sredstava i za rano otkrivanje raketa i projektila.

U valnom području 8–14 μm (daleko područje IC-spektra) rade termovizijski uredaji.

Elektromagnetsko zračenje na tim valnim duljinama uvjetovano je sa mom strukturom materije, tj. unutar atoma elektroni se kreću oko svoje jezgre, a unutar molekula atomi imaju svoje »titrare«. Titranje i kretanje elektrona uzročno su vezani i ovisni o temperaturi tijela.

Ne ulazeći dublje u fizikalna svojstva materije, bitno je znati da u prirodi postoje tijela zagrijana energijom Sunca ili umjetno stvorenom energijom u rasponu od –50° do 50° C. Tijela toplija od 50° C su (raketni motori, ispušni lonci vozila, cijevi oružja poslije ispaljivanja, mlaznice itd.). Sva taj tijela zrače energiju u vidu EMV, koja je u području valnih duljina 3–14 μm.

Ako raspolažemo senzorom, koji može primiti EMV u tom području, možemo opaziti sve predmete u okolini na osnovu vlastitog zračenja tih predmeta.

Uredaji koji primaju EMV koji potječu od topotnog zračenja tijela nazivaju se termovizijski uredaji. Njihov rad

je posve pasivan i ne ovisi o osvjetljenoći okoline ili tijela.

Na sl. 1. prikazana je shema termovizijskog uređaja. Način rada uređaja je slijedeći:

Energija IC-zračenja predmeta u prirodi koja dolazi na ulaznu optiku termovizijskog uređaja i predstavlja IC-sliku objekta, preko ogledala se fokusira na detektor. Detektor pretvara IC-sliku u električni signal, koji pojačavaju električni sklopovi, a LED diode taj električni signal pretvaraju u svjetlosni signal. Na taj način izvršena je dvostruka konverzija IC-slike (EMV u IC-spektru) u električni signal, a taj signal u svjetlosni koji ljudsko oko može primijetiti. Ta konverzija mora biti adekvatna, u smislu stvarnog pretvaranja energije iz jednog oblika u drugi, tako da se za veću energiju EMV IC-spektra dobiva jači električni signal, a time i jači svjetlosni signal, i obrnuto.

Na shemi sl. 1 vidi se da svjetlosna energija s LED dioda dolazi na pokretno ogledalo unutar skanera, koje odražava tu svjetlost na sustav leća za osmatranje (okular). Kako to ogledalo sa suprotne strane razlaže IC-sliku, tako slaze i svjetlosnu sliku.

U drugoj izvedbi postoji mogućnost da električni signal ide na katodnu cijev. Sliku promatranog objekta tada vidimo na monitoru.

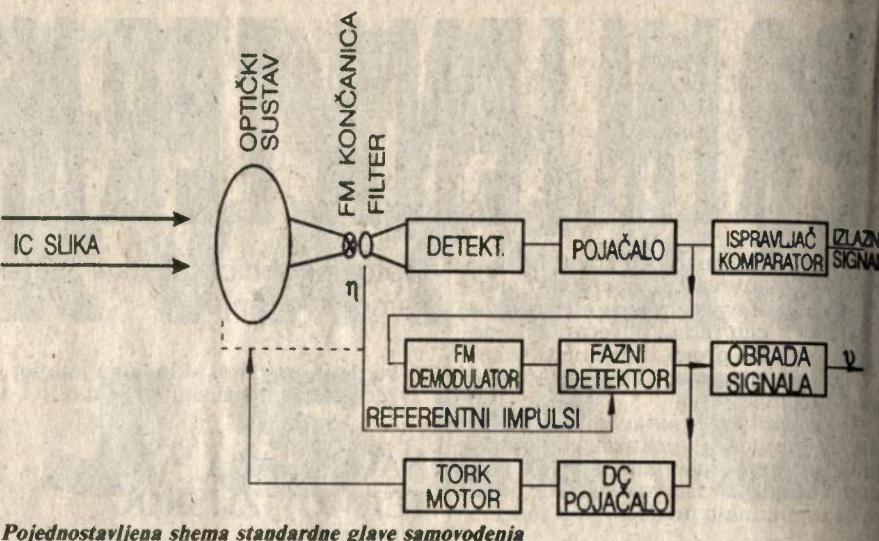
PRIMJENA TERMOVIZIJE U VOJSKI

U vojski je termovizija našla široku primjenu zahvaljujući svom pasivnom režimu rada, osobini da ne ovisi o tome koje je doba dana i noći jer prima energiju koju zrače sva tijela u prirodi, i konačno dometima promatranja.

Primjenu je našla za: samonavodene rakete, rano upozorenje lansiranja raket ili drugih vrsta bojevih projektila, vodenе rakete (za vodenje protuoklopnih raketa umjesto dnevnog nišana), promatranje, praćenje cilja i gadanje, izviđanje i snimanje, zaštitu prostora, specijalne namjene.

TERMOVIZIJSKI UREĐAJ ZA SAMONAVOĐENE RAKETE

Zračni ciljevi, može se reći, predstavljaju idealne ciljeve za osmatranje i gadanje. Ta postavka može se shvatiti jednostavno tako što u okolini zračnog cilja nema drugih predmeta koji zrače EMV, te se isti može opaziti na većim udaljenostima (preko 15 km). Svakako daljina otkrivanja zračnih ciljeva ovisi o stanju oblaka, veličini i zagrijanosti cilja (na mjestima ispušnih plinova su

Pojednostavljena shema standardne glave samovodenja

više temperature, a povećanjem brzine cilja i tijelo letjelice je toplije).

Treba razlikovati dvije vrste uređaja koji mogu biti primjenjeni za promatranje i gadanje zračnih ciljeva. Za toplije preko 200°C (ispušni plinovi i mlaznice motora) opseg zračenja je 3–5 μm, dok za ciljeve ispod 100°C opseg zračenja je 8–14 μm.

Leteći objekti koji dolaze u susret, svojim tijelom zaklanjavaju svoj topli dio (ispušne mlaznice), dok su u odlasku ti topli dijelovi maksimalno izloženi promatraču i vidljivi. Iz ovih podataka može se zaključiti da termovizijski uređaji koji rade u opsegu 8–14 μm mogu otkrivati sve ciljeve, dok termovizijski uređaji koji rade u opsegu 3–5 μm mogu otkrivati samo relativno toplije ciljeve.

Na slici 2 prikazana je blok-shema sustava za samonavodjenje raket. Način rada je slijedeći: energija koju cilj emitira u IC-spektru (IC-slika), fokusira se na modulacionu šaru (konačnicu). Modulaciona šara vrši modulaciju IC-slike (radi određivanja položaja cilja u odnosu na raketu) i tako moduliranu IC-sliku dovodi na detektor. Detektor transformira IC-sliku u električni signal koji se preko FM demodulatora demodulira i vodi na fazni detektor. Fazni detektor, također, prima impulsne sinhronizacije (kao i modulacionu šaru), koje se koriste kao fazna referenca. Izlaz iz faznog detektora vodi se u servopojačalo.

projektila, prati ga, i konačno, upravlja radom sustava vatre radi uništenja raketnog projektila i mesta njegova lansiranja.

Princip rada sastoji se u sljedećem: na izloženom mjestu (borbenog objekta) nalazi se termovizijski uređaj koji pretražuje okolinu (polusferu). U trenutku lansiranja raketnog projektila

zbog plamena startnog motora, ili barutnog punjenja koje izbacuje projektil, termovizijski uređaj bilježi točan pravac i položaj tog mesta. Podatke iz termovizijskog uređaja dobiva računalo koje određuje elemente za praćenje i gadanje cilja u sustavu za upravljanje vatrom, čime je omogućeno uništenje ubojnog sredstva prije dolaska na cilj.

Osim toga, posada borbenog objekta može poduzeti i druge mјere zaštite, počevši od maskiranja dimnim ili aerosolnim sredstvima i ispaljivanjem lažnih ciljeva »mamac« itd. Način zaštite uglavnom će ovisiti o vrsti i načinu vođenja napadačkog projektila.

Povećanje rada termovizijskih uređaja postiže se u spremi s radarom. Radar otkriva ciljeve na velikom rastojanju, a na takve ciljeve usmjeravaju se objektivi termovizijskih uređaja s uskim vidnim poljem, kako bi se postigla veća gustoća energije IC-zračenja na detektoru, koju zrači cilj.

Ograničenje za promatranje na taј način, na kopnu predstavlja pozadinu (kuće, šuma, zemlja, kamenje) koja isto zrači IC-energiju, dok kod promatranja na moru i zraku, rezultati promatranja su mnogo povoljniji i kreću se do udaljenosti 20 km.

PRIMJENA TERMOVIZIJE U PROTUOKLOPNOJ BORBI

U uvjetima loše vidljivosti i noću, protuoklopni sustavi se mogu upotrebljavati jedino ako se osvjetljava teren tј. cilj, čime se odaju namjere i protivniku pružaju mogućnost zaštite.

Pasivni uređaji ne mogu se upotrebljavati za vodenje raket, zbog blijeska raketnog motora i trasera koji zaklanjamaju cilj.

Termovizijski uređaj u tom slučaju otkriva mjesto lansiranja raketnog

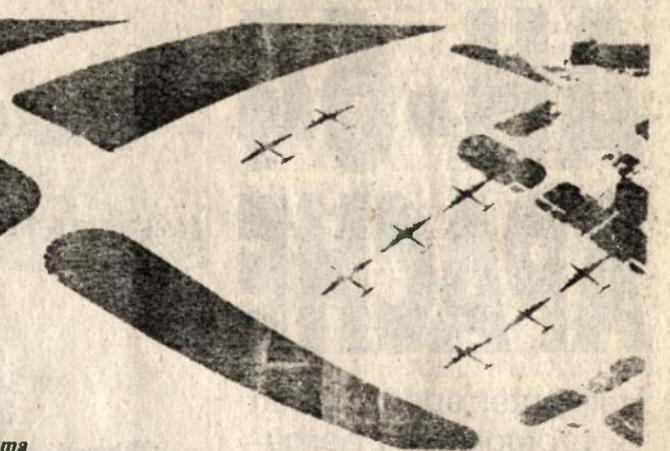
Zbog naprijed navedenih nedostataka dotičnih sustava, termovizijski sustavi pokazuju se gotovo idealnim. Za vodenе rakete, u načelu, mogu se koristiti tri tipa termovizijskih uređaja, odnosno za ručno vodenе rakete I generacije, poluautomatski vodenе rakete II generacije i samonavodene rakete III generacije.

TERMOVIZIJSKA ŽAŠTITA PROSTORA

Za zaštitu otvorenog i zatvorenog prostora termovizijski uređaji se mogu koristiti i samostalno i u sklopu s drugim vrstama senzora (TV-uredajima, elektromagnetskim senzorima, geofonima, itd.). Osmatranje štićenog prostora moguće je prikazati i na TV-monitoru.

ziski uređaji rade na valnoj duljini od 15 μm, te su iz toga razloga u fazi ispitivanja novih dimova koji će zadovoljiti i te uvjete.

Bolji učinci se postižu izradom lažnih ciljeva koje termovizijski uređaji registriraju kao prave.

Termička slika aerodroma

PROTUELEKTRONSKO ŽAŠTITNO OMETANJE TERMOVIZIJSKIH UREĐAJA

Za protuelektronsko djelovanje potrebno je unaprijed poznavati vrste naoružanja protivnika i uređaje koje koristi, da bi se mogla predvidjeti i njihova eventualna upotreba.

Protuelektronsko djelovanje predstavlja smanjivanje efikasnosti primjene termovizijskih uređaja protivnika, a time i borbenih sredstava koja koriste taj uređaj.

Taj djelovanja se u osnovi svode na ometanje rada termovizijskih uređaja ili stvaranje lažnog cilja.

Ometanje rada vezano je za slabljenje prostiranja IC-zračenja kroz atmosferu, na putu od izvora zračenja do prijemnika, tj. termovizijskog uređaja. U suštini se to svodi na zadržavanje dijela atmosfere radi sprečavanja prolaska EMV. No čestice dima imaju promjer ispod 5 μm, a termovizijski uređaji rade na valnoj duljini od 15 μm, te su iz toga razloga u fazi ispitivanja novih dimova koji će zadovoljiti i te uvjete.

Kao prioritetne mјere zaštite i dosta učinkovite, danas se koriste lažni ciljevi, tzv. »IC-mamci«.

IC-ometači pomoću jakih svjetlosnih izvora (cezijumska lampa) oštećuju FM končanicu ili modulacionu šaru u glavi za samonavodenje, čime se gubi signal orientacije raket u odnosu na cilj.

TIHOMIR BAJTEK

Učinci u atmosferi

Prirodni	Tijekom borbenog djelovanja
<ul style="list-style-type: none"> - apsorpcija - turbulencija - nepovoljni vremenski uvjeti (kiša, snijeg, magla, izmaglica, oblaci) - zračenje okoline i kontrast - klima - nadmorska visina - zemljopisni položaj 	<ul style="list-style-type: none"> - dimovi za ometanje - prašina od borbenih sredstava (art. oruđa, vozila, itd.) - lasersko raspršivanje - barutni plinovi - blijesak oružja - toplotni učinci lažnih ciljeva

Učinci u atmosferi

AH-64 APACHE

Helikopter specijaliziran za protuoklopnu borbu

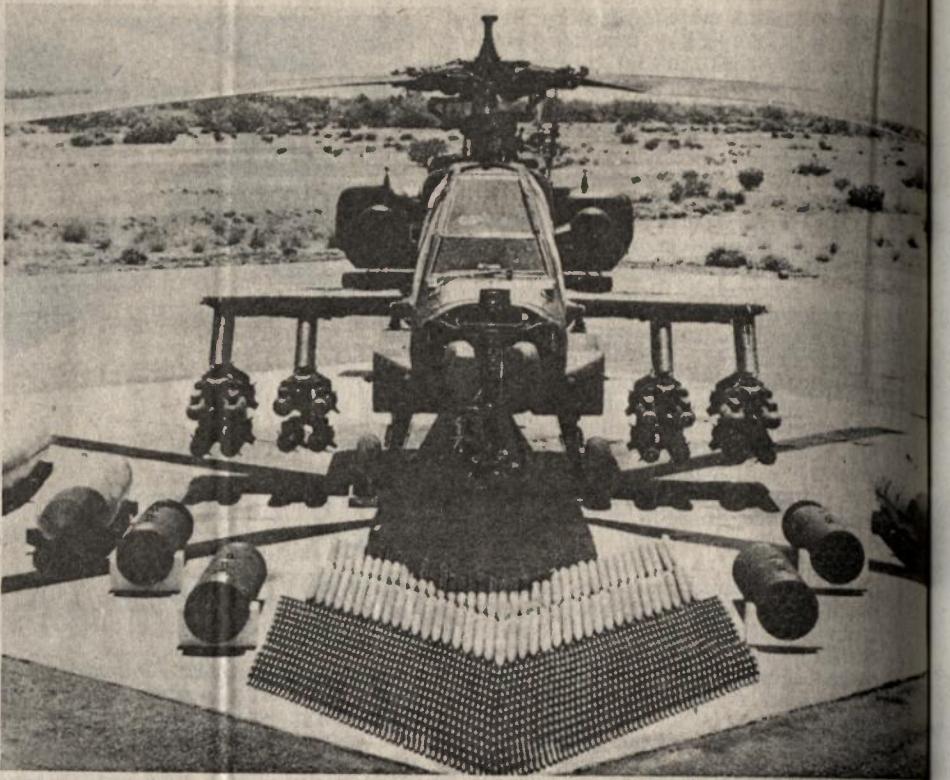
Komplet naoružanja borbenog helikoptera AH-64 Apache

AH-64 APACHE američkog proizvodača McDonnell Douglasa (Hughes) s potpunim opravdanim nosi epitet najubojitijeg jurišnog helikoptera današnjice, da svojim visokosofisticiranim borbenim arsenalom nanese teške gubitke protivničkim oklopnomehaniziranim jedinicama, što ujedno predstavlja samu bit njegovog primarnog borbenog zadatka i glavnju namjenu. No, iako su jurišni borbeni helikopteri, čiji je AH-64 APACHE elitički predstavnik, danas vrlo bitan, gotovo neizostavan čimbenik u taktičko-strateškoj doktrini najsuvremenije opremljenih armija svjetskih supersila, dug i nesiguran bio je put do potpune afirmacije helikoptera kao punovrijednog borbenog stroja, sposobnog da uspješno izvršava, često vrlo složene, borbene zadatke.

U svom rudimentarnom obliku prvi je helikopter poletio u Francuskoj 1907. godine, u vojnu službu helikopter je prvi puta uveden u Njemačkoj 1944. godine (tipom Focke-Achgelis Fa 223 naoružanim mitraljezom MG 15 kalibra 7,7 mm) ali su tek angažmanom ruskog emigranta, konstruktorskog genija Iгора Sikorskog ostvarena kvalitetna konstruktorska rješenja na kojima se i danas temelje moderni helikopteri.

Prvotno su vojno angažirani helikopteri uporabljivani isključivo u misijama izvidanja, pretraživanja i spašavanja, uporabljajući pritom samo lako mitraljesko naoružanje za samoobranu, a tek se tijekom korejskog rata (1950-1953) pocela ozbiljno razmatrati ideja o uporabi helikoptera kao ofanzivnog borbenog sredstva sposobnog za borbeno djelovanje topovima i raketnim projekttilima.

Potreba oružanih snaga SAD za borbenim helikopterom sposobnim da zaštiti transportne helikoptere i izvrši neutralizaciju protivničkog vatrenog djelovanja, a isto tako sposobnim da izvrši dubok prodor u neprijateljski teritorij, obavi akciju spašavanja (npr. oborenih pilota) i potom se uspješno vrati, rezultirala je razvojem helikoptera UH-1 Huey i AH-1 Cobra. Iako u osnovi UH-1 Hu-

ey predstavlja transportni helikopter, tijekom vijetnamskog sukoba dodatno je opremljen lakšim i težim naoružanjem, i u toj konfiguraciji izvršavao je borbene zadatke zračne podrške trupama na tlu. Uvodenjem u operativnu upotrebu helikoptera Bell AH-1 Cobra koji je od začetka projektiran kao "čistokrvni" borbeni helikopter (AH-1 kratica za attack helicopter), UH-1 Huey je враćen prvotnoj transportnoj namjeni. Posjedujući veću brzinu, manevarsku sposobnost, uz adekvatno naoružanje (nevodenе rakete 70 mm, lanser granata 40 mm i M 60 mitraljezi 7,62 mm), AH-1 je pružio značajan borbeni doprinos, a dvočlana posada je zahvaljujući "tandem-smještaju" sjedala (rukavatelj naoružanjem naprijed, pilot površeno odstraga) imala veliku prostornu preglednost, pa je lakše uočavala i pratila ciljeve. Glavni nedostatak je nejaki motor Lycoming T-53 čije su odgovarajuće performanse do datno degradirane teškim klimatskim uvjetima vijetnamskog ratišta, što je bitno ograničavalo borbeni dolet i nosivost AH-1 Cobre.

Imajući u vidu buduće narastajuće potrebe armije SAD, u lipnju 1963. godine začet je program razvoja projekta čiji je krajnji cilj bio stvaranje najsuvremenijeg borbenog helikoptera. Zbog učestalih problema primjene najnovijih tehnoloških dostignuća i uobičajenih finansijskih teškoča, projekt je sporo napredovao i tek je tijekom 1972. godine ušao u završnu fazu.

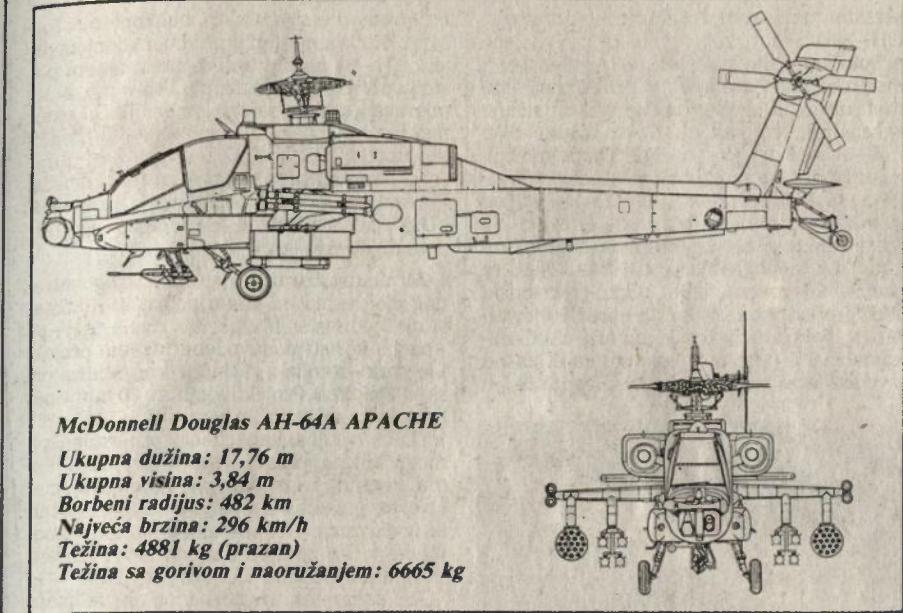
Zahtjevani profil primarno borbene misije bio je da novi borbeni helikopter predstavlja visokointegrirani sustav naoružanja za protuoklopno djelovanje, sposoban da učinkovito djeliće bez obzira na tip terena i vremenske uvjete, danju i noću, te da se pogonska

jedinica sastoji od dva turboosovinska motora velike snage koje omogućuju veliki borbeni dolet i nosivost.

Od pet ponudenih projekata kao najperspektivniji su za konačno razmatranje izabrani projekti YAH-63 kompanije Bell i YAH-64 kompanije Hughes. Nakon detaljnog testova, kao odgovarajući i uspješniji izabran je prototip YAH-64 jer je tehničkim rješenjima daleko nadmašio YAH-63, a oblikovanjem konstrukcije na visoku razinu podigao mogućnost servisiranja i održavanja vitalnih dijelova helikoptera čak i u oskudnim uvjetima, pa je i službeno proglašen pobjednikom 10. prosinca 1976. godine. Nakon toga uslijedio je daljnji razvoj novog borbenog helikoptera AH-64, izbor i ugradnja najsuvremenije elektronske opreme, dorada pojedinih elemenata konstrukcije i uklapanje sofisticiranih protuoklopnih oružja u jedinstveni borbeni mehanizam sposoban da efikasno izvrši primarni borbeni zadatak zaustavljanja prodora i uništavanje oklopno-mehaniziranih neprijateljskih formacija. Godine 1983. počela je serijska proizvodnja helikoptera AH-64, službenog naziva APACHE u skladu tradiciji da se vojne helikoptere imenuje prema sjevernoameričkim indijanskim plemenima, a tijekom 1984. godine su tvrtku Hughes Helicopters kupile poznate tvrtke McDonnell Douglas i preimenovale u McDonnell Douglas Helicopter Company.

KONSTATACIJA

Da bi iskazao najveću učinkovitost na bojnom polju, AH-64 APACHE mora biti sposoban podnijeti znatna oštećenja nastala djelovanjem protivničke protuzračne obrane. Vitalni dijelovi konstrukcije i pogonskog susta-

McDonnell Douglas AH-64A APACHE

Ukupna dužina: 17,76 m
Ukupna visina: 3,84 m
Borbeni radijus: 482 km
Najveća brzina: 296 km/h
Težina: 4881 kg (prazan)
Težina sa gorivom i naoružanjem: 6665 kg

va izrađeni su od posebnih materijala koji bez oštećenja izdrže pogodak kalibra 12,7 mm, a puna funkcionalnost zadržava se i nakon oštećenja nastalog pogotkom kalibra 23 mm. Zahvaljujući izuzetno snažno gradeњu trupu AH-64 APACHE podnosi bez oštećenja udarac o tlo brzinom od 3,0 m/sec, a pri brzini udara od 3,65 m/sec stajni trap se lomi apsorbirajući snagu udara a trup ostaje neoštećen. O kompaktnosti i izuzetnoj čvrstoći AH-64 APACHE možda najbolje govori podatak da i pri padu i udarcu o tlo brzinom od 12,8 m/sec (47 km/h) posada preživi bez fatalnih ozljeda, iako trup pri tome trpi velika oštećenja. Zaštiti dvočlane posade od pogodaka visokoeksplozivnih zrna kalibra 23 mm posebno pridonose sjedišta izrađena od kevlara i prevučena slojem boron-karbida koji na sebe preuzima najveći dio kinetičke energije pri udaru zrna, a pancirno staklo koje dijeli prednje i stražnje sjedište znatno umanjuje opasnost da ova člana posade budu unesposobljena istovremeno uslijed razornog djelovanja nastalog pogotkom samo jednog projektila.

Prijenosni pogonski mehanizmi su, zahvaljujući posebnim konstruktorskim rješenjima, sposobni da duže vrijeme normalno funkcionišu unatoč gubitku mazivog sredstva nastalom uslijed oštećenja pri pogotku kalibra 12,7 mm. Samozabrtvajući spremnici za gorivo ukupne zapremnine 1422 litre ne ispuštaju gorivo niti nakon pogotka kalibra 12,7 mm a u oba spremnika je ugrađen automatski sustav za gašenje koji sprečava eksploziju i nastanak većih oštećenja.

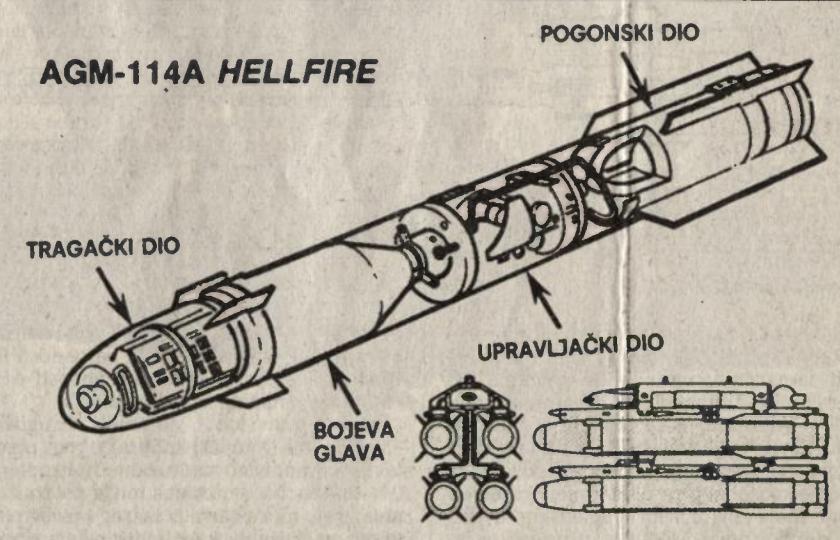
Glavni pogonski rotor promjera 14,63 m izrađen je od profiliranih elemenata od neoksidirajućeg čelika i presvučen grafitnim kompozitnim slojevima i titanom na napadnim rubovima krakova rotora, što mu omogućuje da normalno funkcioniše i nakon izravnog pogotka kalibra 23 mm. Iz navedenih podataka očito je s koliko uspjeha je konstruktorska grupa tvrtke Hughes Helicopters izvršila povjereni zadatak. Sposob-

ćenja na 30 minuta, a u slučaju kvara jednog motora preostali motor je sposoban da u trajanju od 150 sekundi razvija snagu od 1723 KS (1285 kW) što bi pilotu helikoptera AH-64 APACHE trebalo omogućiti da izvrši uspješno prisilno slijetanje. Radi dodatnog faktora sigurnosti kućišta pogonskih motora su bočno široko razmaknuto smještena, pa se time svodi na minimum mogućnost istovremenog oštećenja, otkazivanja ili uništenja oba pogonska motora (istovjetno konstruktorsko rješenje nalazimo na zrakoplovu A-10 THUNDERBOLT II). Suvremena konstrukcija turboosovinskog motora T700-GE-701 omogućuje jednostavno servisiranje, malu potrošnju i visoku efikasnost čak i u nižim radnim uvjetima, a u slučaju potrebe servisiranja u otežanim uvjetima tijekom eventualnog ratnog sukoba do punog izražaja došla bi njegova modularna konstrukcija. Naime, motor T700-GE-701 se može rastaviti u četiri modularne cjeline funkcionalno i mehanički zamjenjive identičnim modularnim cjelinama drugih istovrsnih motora, bez naknadnog podešavanja i prilagodavanja. S punim spremnicima goriva i cijelokupnim borbenim arsenalom AH-64 APACHE ne iskorištava u potpunosti nosivost koju mu omogućuju motori T700-GE-701, pa mu u kritičnim trenucima stoji uvijek na raspolaganju, često vrlo značajna, rezerva snage. AH-64 APACHE razvija najveću brzinu od 296 km/h, brzina krstarenja iznosi 290 km/h, brzina uspinjanja 762 m/min, plafon leta 6400 m a najveći borbeni dolet iznosi 482 km.

NAORUŽANJE

Prvotni borbeni zadatak jurišnog helikoptera AH-64 APACHE je uništavanje protivničkih oklopno-mehaniziranih jedinica, tenkova, samohodnih topova, oklopnih transporteru i dobro utvrđenih ciljeva, bunkera, skladišta municije, radarskih instalacija kao i drugih taktičko-strateških značajnih ciljeva.

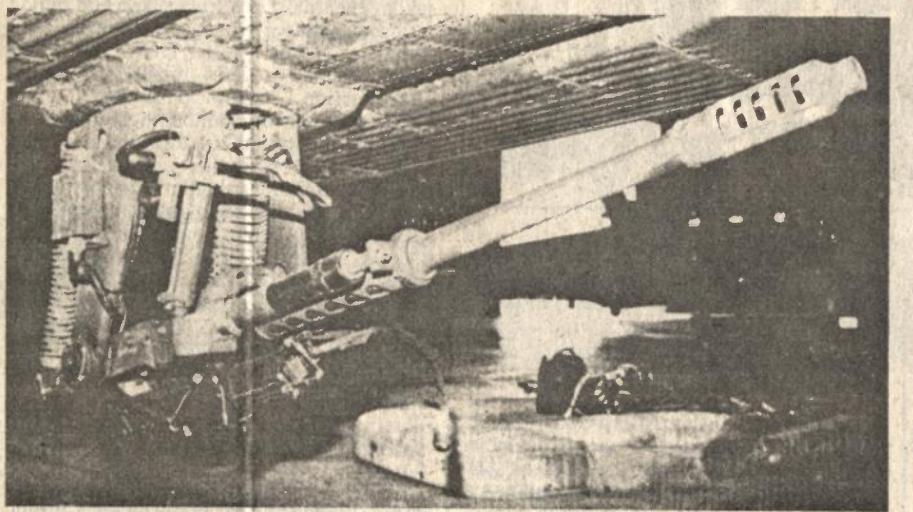
Za protutankovsko djelovanje AH-64 APACHE koristi laserski navodene projekti-

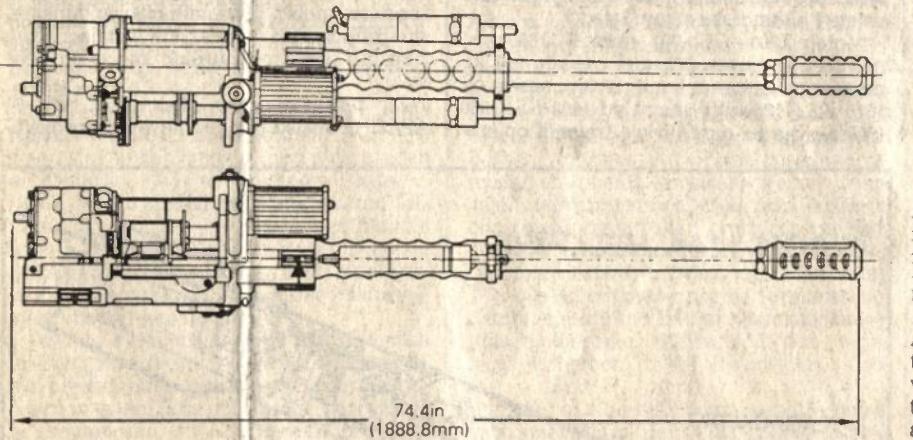
AGM-114A HELLFIRE

le AGM-114 A HELLCIREF (proizvođači Rockwell International i Martin Marietta), najviše 16 komada u borbenom kompletu, najvećeg dometa oko osam kilometara, pokretane raketnim motorom Thiokol TX 657 brzinom od 1240 km/h. AGM-114A HELLCIREF, težine 44,8 kg, dužine 1626 mm i promjera 178 mm, nosi kumulativno bojevo punjenje Firestone konusnog oblika, mase 9,0 kg, a u operativnu upotrebu kao glavno ofanzivno oružje helikoptera AH-64 uveden je siječnja 1984. Visoka pouzdanost i preciznost čine ga najubojitijim protuoklopnim navodenim projektilem današnjice.

Najvažniji dio projektila AGM-114A predstavlja sofisticirani sklop laserskog tračača na vrhu projektila koji uočava laserom

Top M230 Chain Gun 30 mm

Sхема топа M230

označeni cilj i podatke upućuje mikroprocesorskoj logičkoj jedinici koja zatim pomičanjem kanardnih upravljačkih površina usmjerava Hellfire nepogrešivo prema cilju. AH-64 APACHE može laserski označavati jedan ili više ciljeva vlastitim laserskim markerom smještenim u pokretnoj kupoli TADS sistema sposobnog za uočavanje, praćenje i označivanje cilja u svim vremenskim uvjetima, danju i noću. Međutim, u praksi se lasersko označivanje ciljeva najčešće vrši la-

terskim markerom drugih helikoptera, npr. OH-58D Scout, koji se nastoji neopaženo primaknuti cilju koristeći se vegetacijom i morfolologijom terena kao prirodnom kamuflažom ili se markiranje vrši od strane specijalnih jedinica na tlu u blizini cilja. AH-64 Apache je sposoban istodobno napasti Hellfire projektilima više neovisnih ciljeva ispaljujući projektile u razmaku od par sekundi. Pri tome je važno da je svaki cilj markiran posebno kodiranim laserskim zrakom koji nepogrešivo vodi svaki Hellfire prema njegovom cilju. Opto-elektronički TADS sofisticirani sistem za upravljanje vatrenim djelovanjem borbenog arsenala helikoptera AH-64 omogućuje mu da efikasno izvršava svoj primarni borbeni zadatak i u

bu protiv neprijateljskih helikoptera. Top M-230El je smješten u prednjem donjem dijelu AH-64 na hidraulički pokretanom postolju promjenjivog azimuta i elevacije, a usmjeravanje vatre se vrši putem TADS sistema. Brzina opaljenja iznosi 600–650 projektila u minuti uz početnu brzinu od 810 m/sec, a spremnik za streljivo za 1200 komada visokoeksplozivnih-zapaljivih projektila M799 i M789 smješten je u donjem centralnom dijelu AH-64.

Za neutraliziranje neprijateljskog vatrenog djelovanja na širem području i uništavanje neutvrđenih ciljeva i vozila, AH-64 Apache koristi nenavodene raketne projektile zrak-zemlja s rasklopivim stabilizatorskim krilcima. Projektili kalibra 70 mm ispaljuju se iz sačastih lansera LAU-3AM-281 HYDRA 70 čiji je kapacitet 19 projektila, koji mogu biti naoružani fragmentirajućim, kumulativnim, zapaljivim ili osvjetljavajućim bojevim glavama i ispaljuju se pojedinačno ili u salvama. AH-64 može na četiri podvjesne točke ponijeti ukupno četiri lansera sa 76 nenavodnenih raketnih projektila.

Za samoobranu borbenog helikoptera AH-64 Apache predviđena je upotreba raket zrak-zrak Sidewinder AIM-9L stinger s pasivnim toplinskim samonavodenjem, a u borbenom arsenalu mornaričke verzije AH-64 Sea Apache, čiji je razvoj još u tijeku, predviđeni su protubrodski projektili Penguin Mk2 i AGM-84 Harpoon.

Dodatačnu zaštitu AH-64 Apache posjeduje zahvaljujući ASE sustavu koji se sastoji od pasivnog detektora radarskog snopa, sustava za elektronsko ometanje radara, AN/ALQ 144 uređaja za ometanje pulsirajućim IC-snopom IC-vodenih raket i M130-lansera toplinskih mamaca i folijastih listića za ometanje radarskih navodenih raket.

Pravo vatreno krštenje AH-64 Apache je doživio u Zaljevskom ratu kada je formacija od osam AH-64 Apache započela ofanzivu 17. siječnja 1991. i prodrla neopaženo 80 km u irački teritorij pri tom uništivši iračke radarske sustave za rano uzbunjivanje. U toj akciji svaki AH-64 je bio naoružan s osam AGM-114A Hellfire projektila, 19 nenavodnenih raket 70 mm i 1100 komada streljiva za top M-230El. Time je otvoren 32 km široki koridor protuzračnoj obrani Iraka kroz koji su koaliciski zrakoplovi neopaženo prolazili prema svojim ciljevima. Tijekom ratnog sukoba američka armija je upotrijebila 15 bataljuna borbenih helikoptera AH-64 Apache, ukupno 288 komada. Krajnji rezultat njihovog borbenog angažmana iznosio je više od 500 uništenih tenkova, 120 oklopnih transporter, 30 protuzračnih baterija, 120 artiljerijskih oruđa, 325 vojnih vozila, 10 radarskih postaja, 50 bunkera te po 10 aviona i helikoptera, a kao kuriozitet i zastrašujući dokaz ogromne vatrene moći helikoptera AH-64 Apache navodi se podatak da je borbena formacija AH-64 u snazi jednog bataljuna (18 helikoptera) tijekom sukoba koji je trajao svega tri sata uništila više od stotinu iračkih tenkova i četrdesetak oklopnih transporter. Najviše ih je uništeno laserski navodenim Hellfire-projektilima uz izuzetnu preciznost od 95%, jer je od ispaljenih 107 projektila čak 102 pogodilo svoj cilj.

ŽELJKO HANICH

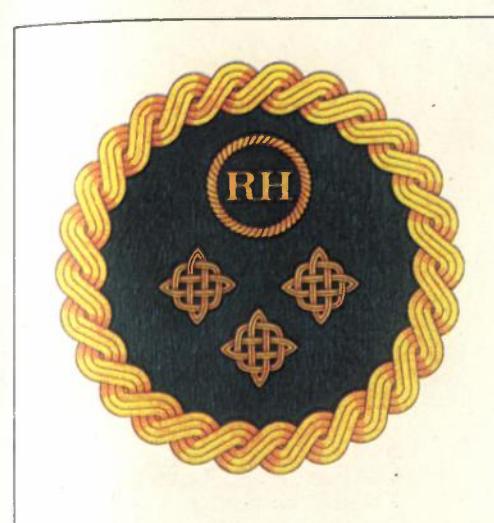
**OZNAKE ZA JEDNIH DUŽNOSTI
DOČASNIKA I ČASNika
HRVATKE VOJSKE**

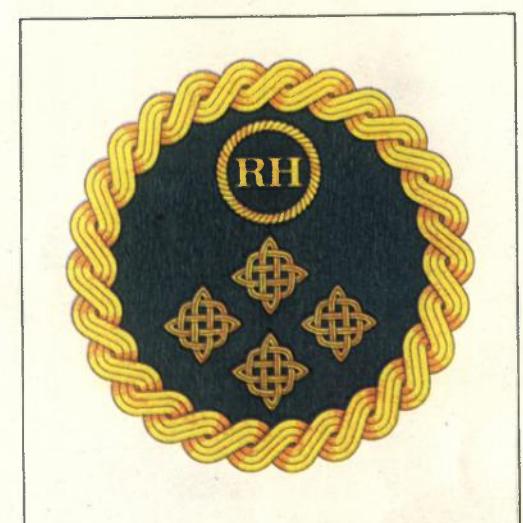
ZAPOVJEDNIK DESETINE

ZAPOVJEDNIK VODA

ZAPOVJEDNIK SATNIJE

ZAPOVJEDNIK BATALJUNA

ZAPOVJEDNIK BRIGADE

ZAPOVJEDNIK KORPUSA

HK SG-1

1. razbijač vatre
2. prednji nišan
3. dvonožac
4. metak 7,62 mm
5. udarna igla
6. zabravljeni cilindar
7. zatvarač
8. nišan Zeiss 1.5 x 6
9. selektor vatre
10. oslonac obraza

Puška CETME Model 58

AUTOMATSKA PUŠKA HECKLER und KOCH G3

Kada se govorio o osobnom vojničkom naoružanju nemoguće je zaobići njemačke proizvođače oružja koji su odvijek davali snažan pečat ovom dijelu vojne industrije. Među njima je sva-kako najuglednija tvrtka Heckler und Koch koja je proizvođač cijelog niza oružja u kojem je u svijetu najzas-tupljenija automatska jurišna puška HK G3 7,62 mm, čija je povijest vrlo zanimljiva. Krajem drugog svjetskog rata sku-pina stručnjaka njemačke tvrtke Mauser je konstrui-rala jurišnu pušku StG 44 na osnovi tada novog principa zabrav-ljivog cilindra zatvarača kako bi se postigao manji trzaj oružja. Nakon rata se jezgra skupine prebacila u Španjolsku gdje je u sklopu tamošnjeg institu-ta CETME osnovala konstrukcijski ured, i nastavila svoj rad. Sustav primije-njen na pušci StG 44 je unaprijeden i rezultat rada je bilo oružje pod nazivom CETME model 58 koje je u verziji B usvojila i španjolska vojska. Godine 1956. Zapadna je Njemačka otkupila 400 komada ovih puš-a-ka, te je nakon njihova ispitivanja donesena odluka da se ovaj model uz neke preinake iskoristi za konstrukciju oružja njemačke proizvodnje. Na taj način je stvorena automatska jurišna puška Heckler und Koch HK G3 7,62 mm. Gde god je to bilo moguće u njenoj su proizvodnji korišteni plastični materijali i prešani čelici kako bi bila što jeftinija. Nje-zina pristupačnost i pouzdanost mehanizma učinili su je vrlo popularnom, pa oву pušku u naoružanju ima gotovo 50 zemalja, od bivše Rodezije do Irana (gdje je omiljeno oružje revolucionarne garde). Ova puška proizvodi se po li-cenci u desetak zemalja uključujući Veliku Britaniju gdje se izrađuje samo za izvoz, te Tursku koja je ovom puškom naoružala svoju vojsku. Na temelju osnovnog modela G3

Španjolski vojnik s puškom CETME Model 58

jalno obradenom cijevi, te magazinima s 5 i 20 metaka. Mo-guće je i ručno ubacivati u cijev po jedan metak. PSG-1 koristi teleskopski nišan 6 x 42 s osvjetljenom končanicom s podjelom od 100 do 600 metara. Tvrdi se da je na ovim dalji-nama ova puška vrlo precizna.

Uz automatske puške tvrtka Heckler und Koch proizvo-di najrazličitije tipove puškomitrailjeza i automata, pa čak i u kalibru 7,62 x 39 koji je koristio Varšavski pakt, a koji je zbog velikog broja kalašnjikova u svijetu vrlo raširen. U us-poredbi s puškom FN FAL puška G3 bila bi dobar izbor za pušku Hrvatske vojske kada se ona odluci na prelazak na zapadni sustav naoružanja.

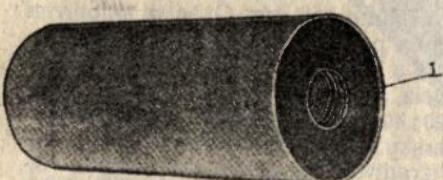
DARIO BARBALIĆ

BOJEVA IMPROVIZIRANA SREDSTVA

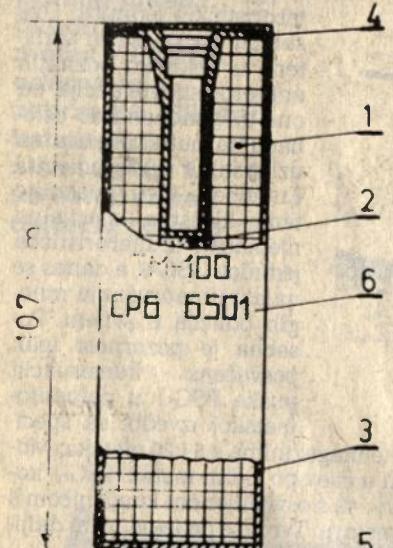
Ova sredstva služe kao zamjena za formacijska kojih često posebno u ratu, nema dovoljno. Branitelji Hrvatske u prvim danima rata nisu imali dovoljno kvalitetnog oružja, minsko-eksplozivnih i drugih sredstava nužnih za uspješno vođenje borbe,

Sl. 3. Trotiški metak od 200 g u papirnatom omotaču

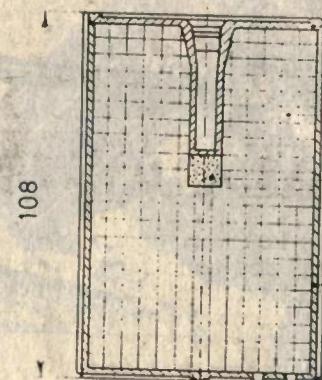

Sl. 1. Trotiški metak od 100 g u kartonskoj oblozi
1. — bakelitni navoj za uvrtanje upaljača

Sl. 2. Presjek troliskog metka od 100 g s plastičnom oblogom

1. — eksplozivno punjenje
2. — tretiški pojачnik
3. — plastična obloga
4. — poklopac s navojem i ležištem za DK br. 8
5. — dno metka
6. — oznaka

Sl. 4. Trotiški metak od 500 g s plastičnom oblogom

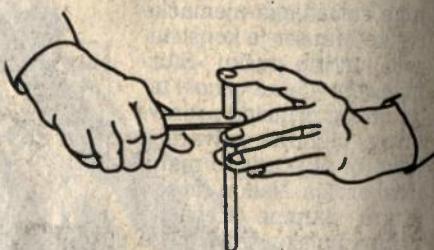
pa su u toj fazi improvizirana sredstva često bila i jedina s kojima su raspolagali. Želja za obranom s jedne i nedostatak formacijskih sredstava s druge strane, rezultirao je u redovima hrvatskih

boraca nizom duhovitih i originalnih rješenja — improvizacija na polju naoružanja i vojne opreme.

Iako Hrvatska vojska danas raspolaze značajnim arsenalom raznovrsnog oružja, značaj improvizacija nije umanjen već će one uvi-

Sl. 5. Blok plastičnog eksploziva M5A1 od 1,1 kg
1. — ležište detonatorske kapsle

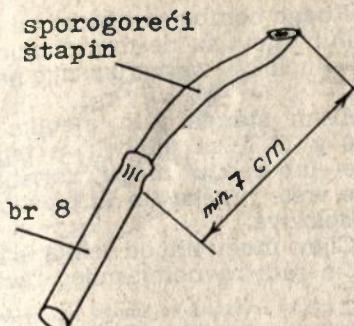
Sl. 6. Način stezanja štapina i detonatorske kapsile minerskim ili kombiniranim klijesihtima

jeći naći svoje mjesto kao nadopuna ostalim sredstvima.

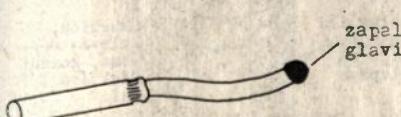
Vojске mnogih zemalja, znatno bogatijih od naše, pravilno su ocijenile značaj ovih sredstava, pa su za potrebe svojih oružanih snaga izdale odgovarajuća uputstva i priručnike.

Improvizirati se može gotovo sve: ručne bombe, hladno i vatreno oružje, protupješadijske i protutenkovske mine, zapaljiva sredstva, fortifikacijska sredstva za zaščitanje, oprema za preživljavanje u prirodi, transportna sredstva i dr.

Bojeva improvizirana sredstva (bombe, mine i sl.) moraju biti što jednostavnija za izradu i uporabu,

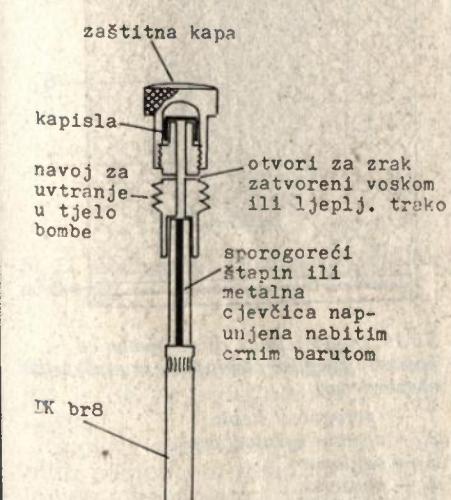
Sl. 7. Upaljač od sporogorećeg štapina i detonatorske kapsule br. 8 (tzv. sporogoreći upaljač)

Sl. 8. Sporogoreći upaljač (štapin sa zapaljivom glavicom izvaden je iz topovskog udara)

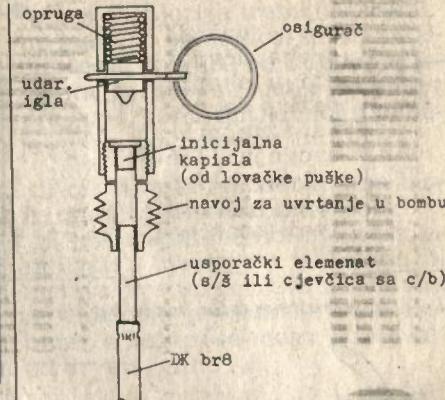
Sl. 9. Načini paljenja sporogorećeg štapina

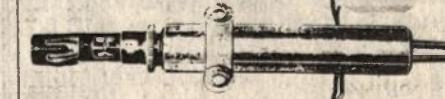
Sl. 10. Udarni upaljač

Recept za izradu jednostavnog frikcijskog upaljača:

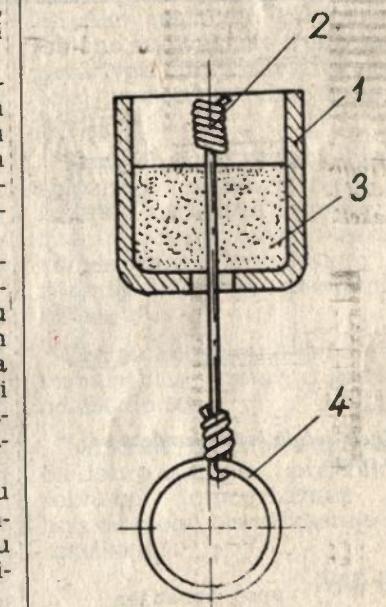
- kalij klorat 57%
- crni fosfor 11%
- magnezij (prah) 2%
- kalcij karbonat 1%
- šelak 1%
- staklo (prah) 22%
- ljepilo 6%

Sl. 11. Mehanički potezni upaljač

Sl. 12. Diverzantski potezni upaljač

Sl. 13. Kemijski potezni upaljač (frikcijski)
1. — tijelo upaljača
2. — žica
3. — inicijalna smjesa
4. — alka za potezanje

što efikasnija — ubojitija na cilju te što sigurnija pri rukovanju, transportu i uporabi.

IMPROVIZIRANE RUČNE BOMBE

U pravilu, svaka ručna bomba sastoji se od upaljača, eksplozivnog punjenja i tijela, tzv. košuljice, međutim improvizirati se mogu i ručne bombe bez tijela.

Eksplozivno punjenje je u pravilu trolit i to u obliku standardnih metaka od 100 ili 200 g, ali se mogu koristiti i druge vrste brizantnih razarajućih eksploziva (npr. plastični eksploziv M5A1, privredni eksploziv amonal i dr.).

Kao upaljač improviziranih ručnih bombi najčešće se koristi sporogoreći štapin dužine 7–8 cm u kombinaciji sa detonatorskom kapsom br. 8. Još je bolje ako na raspolaženju imamo sporogoreći štapin sa zapaljivom glavicom kakav se nalazi na topovskom udaru.

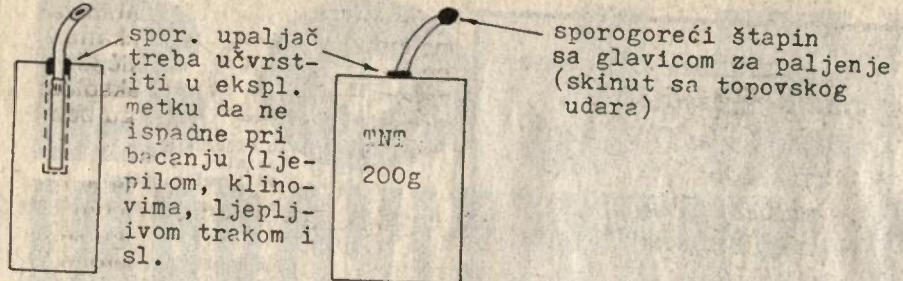
Štapin koji koristimo za izradu upaljača, obavezno moramo ispitati, tj. utvrditi mu točnu brzinu gorenja. Ispravni štapin gori brzinom od 1–1,5 cm u sekundi.

Sporogoreći štapin se pali običnom ili minerskom šibicom (izuzetno može i žarom cigarete), a ako ima zapaljivu glavicu pali se poput šibice.

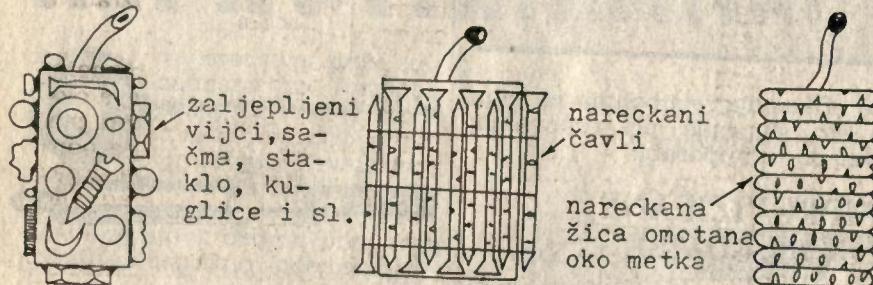
Mehanički upaljači su teži za izradu, ali jednostavniji i sigurniji za upotrebu. Ovi upaljači mogu biti udarni ili potezni. Udarni upaljač se aktivira udarom inicijalne kapsle o tvrd predmet (kamen, lopatica, metalni pokrov kundaka i sl.). Potezni upaljač se aktivira izvlačenjem osigurača.

Za naoružavanje improviziranih ručnih bombi možemo upotrijebiti i razne vrste poteznih diverzan-

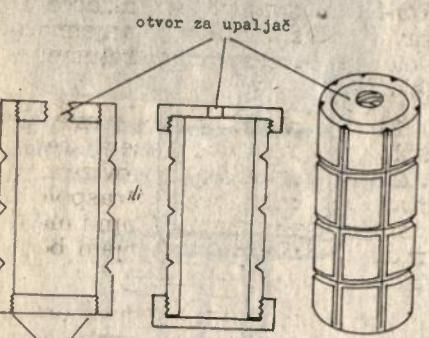
tskih upaljača. Bitno je da između inicijalne i detonatorske kapsle postavimo 5–6 cm sporogorećeg štapina. Vježbovni-manevarski upaljači ručnih bombi, također se vrlo jednostavno mogu preuređiti u bojeve tako da se umjesto cjevčice punjene crnim barutom postavi detonatorska kapsa br. 8.

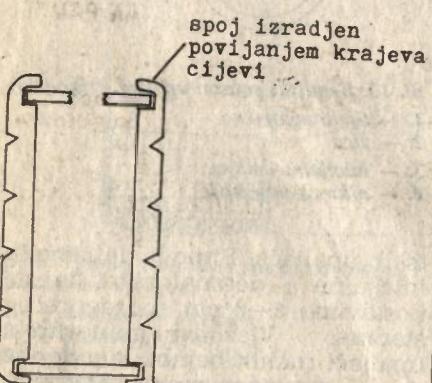
Sl. 14. Improvizirane ručne bombe bez tijela — košuljice

Sl. 15. Improvizirane ručne bombe povećane efikasnosti

Sl. 16. Tijela ručnih bombi izradena od metalnih cijevi

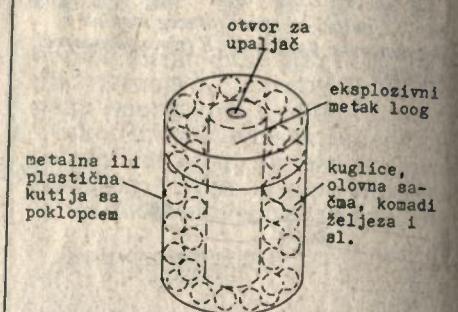

Sl. 17. Tijelo sa spojevima izrađenim povijanjem — hladnim kovanjem

Ručne bombe sa tijelom od metalnih cijevi su nešto složenije za izradu, ali su zato efikasnije na cilju.

Osim standardnih metaka od 100 g TNT, za njihovo se punjenje-laboraciju mogu koristiti i sve vrste praškastih ili plastičnih eksploziva.

Cijevi mogu biti od čelika ili olova, a radi ravnomjernijeg razlije-

Sl. 18. Improvizirana ručna bomba od metalne ili plastične kutije (kuglice postavljene oko eksploziva)

U slučaju kad se raspolaže potrebnim sastojcima, mogu se izradivati i kemijski potezni upaljači. Izvlačenjem potezne žice, uslijed frizije-trenja, pali se zapaljiva smjesa, plamen pali sporogoreći štapin, a on, nakon određenog vremena, prenosi iskru na detonatorsku kapslu br. 8.

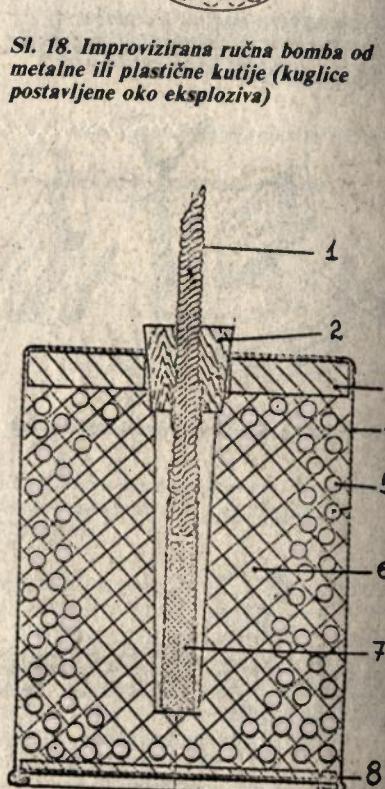
Već ranije smo napomenuli da improvizirane ručne bombe mogu biti sa, ili bez tijela — košuljice.

Ručne bombe bez tijela izrađuju se postavljanjem i učvršćivanjem jednog od ranije opisanih upaljača u eksplozivni metak TNT (100, 200 ili 500 g).

Djelovanje ovih bombi zasniva se na djelovanju udarnog vala što znači da nema ubojitih komadića — šrapnела (osim eventualno dijelova upaljača). Ova činjenica umanjuje efikasnost, ali ipak i ovakve bombe su primjenjive za uporabu u zatvorenim prostorima i u napadnim djelovanjima.

Ako eksplozivni metak nije u originalnoj kartonskoj ili plastičnoj ambalaži, dobro ga je omotati ljepljivom vrpcom da se ne mrvili lomi kod nošenja i bacanja.

Efikasnost ranije opisanih ručnih bombi, može se znatno povećati ljepljenjem vijaka, čavlića, metalnog novca, kuglica i sl. predmeta na površinu eksplozivnog metka. Osim toga, oko metka se mogu privezati narezani čavli ili omotati nareckana žica.

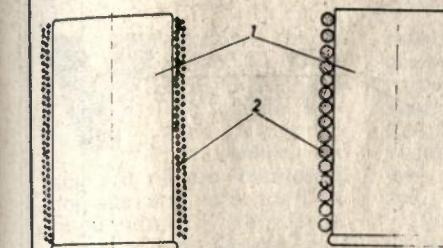

Sl. 19. Improvizirana ručna bomba od konzerve (kuglice pomiješane sa praškastim eksplozivom)

1. — sporogoreći štapin
2. — drveni ili pluteni čep
3. — poklopac
4. — konzerva
5. — metalne kuglice
6. — praškasti ili plastični eksploziv
7. — detonatorska kapisla br. 8
8. — dno konzerve

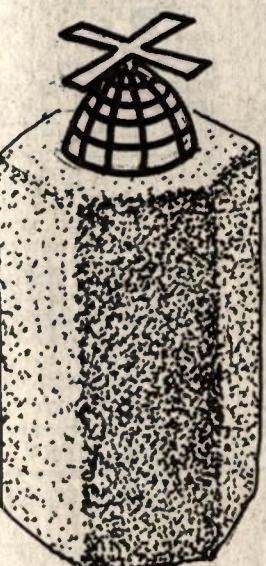

Sl. 20. Ručne bombe od konzervi »Coca Cole« izradene u Slavoniji

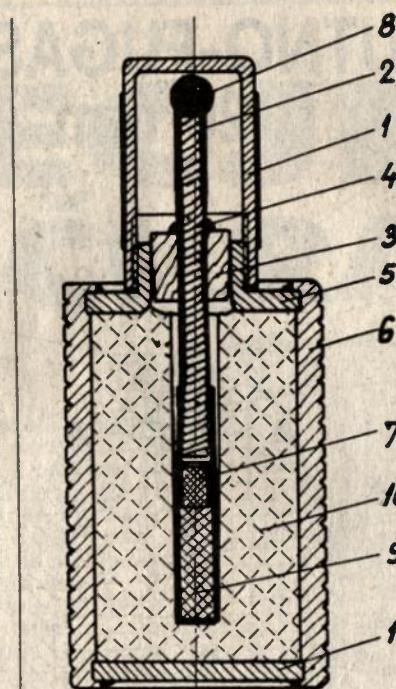

Sl. 21. Tijela ručnih bombi od konzervi omotanih žicom

1. — konzerva
2. — žica

Sl. 22. Improvizirane ručne bombe s tijelom od betona

Sl. 23. Tehničko rješenje jednostavne improvizirane ručne bombe

1. — zaštitna kapa
2. — sporogoreći štapin
3. — drveni čep
4. — hermetiziran spoj čepa i štapina
5. — poklopac tijela
6. — tijelo od cijevi
7. — inicijalno punjenje DK br. 8
8. — zapaljiva glavica s/s
9. — detonatorska kapisla br. 8
10. — eksploziv
11. — dno tijela

Za tijela ručnih bombi mogu se koristiti i razne vrste limenki, ili sličnih metalnih i plastičnih posuda.

Da bi se dobio zadovoljavajući broj šrapnela, između stijenki po-

sude i eksploziva treba nabiti razne metalne komadiće, sjeckanu žicu, čavle, kuglice od kugličnih ležajeva, sačmu i sl. Ako je eksploziv praškast, komadići se mogu pomiješati sa eksplozivom.

Konzerva se također izvana može omotati nareckanom žicom.

Tijela ručnih bombi mogu se izradivati i lijevanjem iz betona ili metala. Postupak lijevanja betona ili olova ne predstavlja veći problem, a kalupi se mogu izradivati od drveta, gline i sl.

U beton treba dodati razne metalne i staklene komadiće, a olovu se može dodati antimon radi povećanja tvrdoće. Izradu tijela bombi od lijevanog željeza treba organizirati u specijaliziranim radionicama — ljevaonicama.

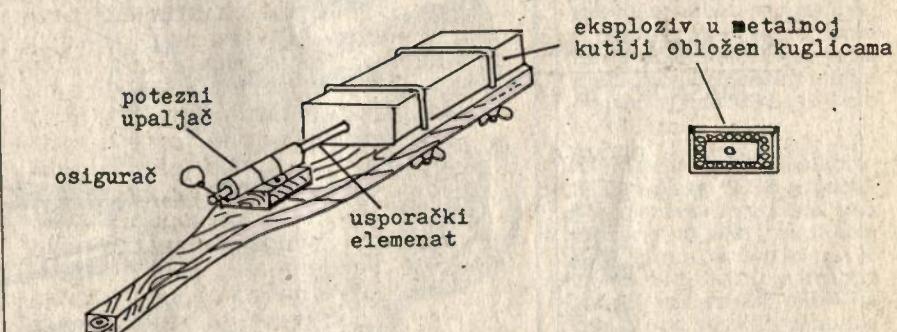
Improvizirane ručne bombe možemo izradivati i korištenjem tijela vježbovnih bombi (M52 i sl. modeli). Ako na tijelu postoje otvori (obično su dva), iste treba zatvoriti zavarivanjem ili narezivanjem na voja i uvrtanjem odgovarajućih vijaka.

Koje tehničko rješenje (vrsta eksploziva, upaljača i tijela) ćemo izabrati za izradu improviziranih ručnih bombi, ovisi o raspoloživom vremenu, kadrovskim i materijalnim uvjetima i namjeni bombi.

Težina kompletne ručne bombe trebala bi se kretati u granicama od 350 do 500 g.

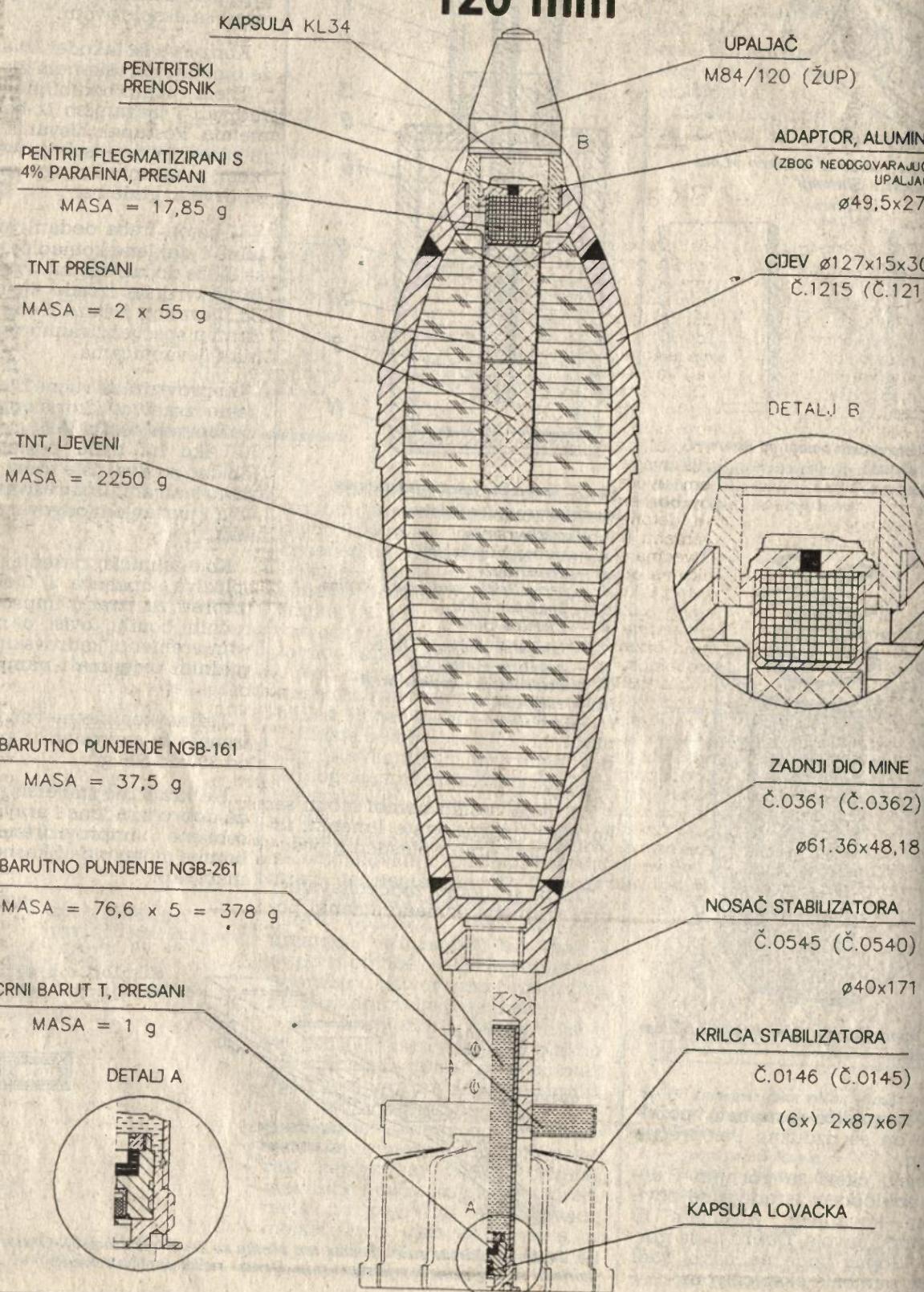
Na kraju, ne smijemo zaboraviti da dobro izradene i pravilno upotrebljene improvizirane ručne bombe mogu biti efikasnije od formacijskih.

IVAN PAVIĆ

Sl. 24. Improvizirana ručna bomba tzv. »četka za kosu« (Hairbrush). Ovakav tip bombe koristili su Englezi u I. svjetskom ratu. Drvena ručka povećava domet.

LAKA TRENUTNO-FUGASNA MINA 120 mm

Ratna godina 1992.

VIŠECJEVNI BACAČI RAKETA

Dobre ili loše strane VBR-a

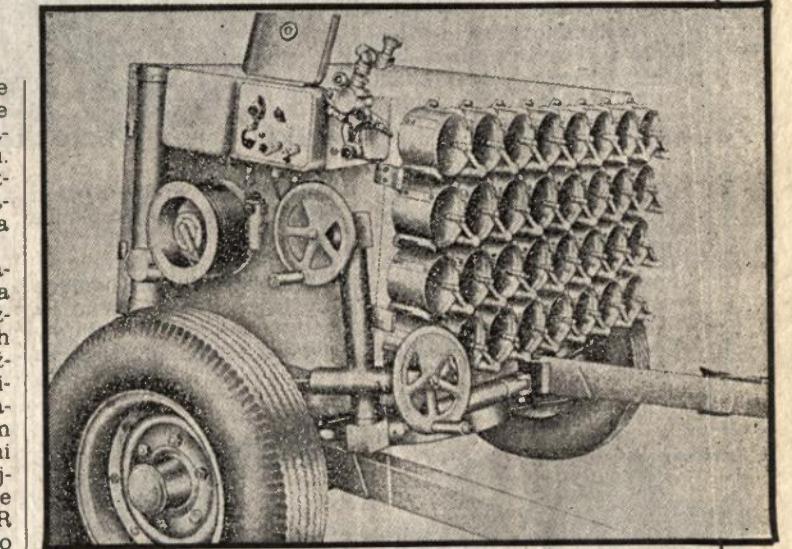
Višecjevni bacač raketa (dalje VBR) je artiljerijsko oružje koje služi za nanošenje koncentričnog i u načelu kratkotrajnog snažnog vatrenog udara po manje ili više raštrkanim ciljevima. Sastoјi se od lansera u obliku tračnica ili cijevi spregnutih u sačaste blokove, samih projektila s raketnim pogonom i bojevim glavama raznih vrsta, te transportnog sredstva koje oružju omogućuje pokretljivost.

Ako se izuzmu davnji preci, npr. kineske srednjovjekovne borbene sprave, prvo takvo oružje bila je poznata kačuša, sovjetski VBR iz vremena drugog svjetskog rata. Njezina proizvodnja počela je neposredno prije rata, a uz prvu borbenu upotrebu vezana je i sljedeća anegdota. Kačuše su radili u tvornici Kompresor, a na putu za Moskvu Nijemci su zauzeli obližnji prometni centar Oršu. S prva četiri dovršena lansirna vozila tvornički radnici su stigli pred stanicu Orša i ispalili

rafal raketa. Nijemce je obuzela panika i sovjetske trupe su u protunapadu zauzele stanicu i grad Oršu. Kasnije, tijekom rata, proizvedeno je više vrsta VBR-ova, a vojnici su ih od milja zvali kačušama.

Djelovanje VBR-a s klasičnim bojevim glavama može istina biti veoma razorno, ali se njegov uspjeh prije svega očituje u snažnom utjecaju na protivnikov borbeni moral. Niz jakih detonacija u kratkom vremenu na većoj površini je veoma »dobjljivo«. Vojnik ima dojam da ne može izbjegći takvoj vatri. Ali VBR je neprecizno oružje, a kako raketa ima uz to i relativno malu brzinu to je i njezina probognost mala. Stvarni efekat VBR-a je daleko slabiji od djelovanja topovskih zrna. Radi toga je SSSR dugovo vremena bio osamljen u upotrebi ove vrste oružja.

Međutim, gotovo primitivna jednostavnost ovog oružja, njegova mala cijena, laka izvedba i jednostavno rukovanje, postupno su poticali veliki broj zemalja da ga prihvate u naoružanje i

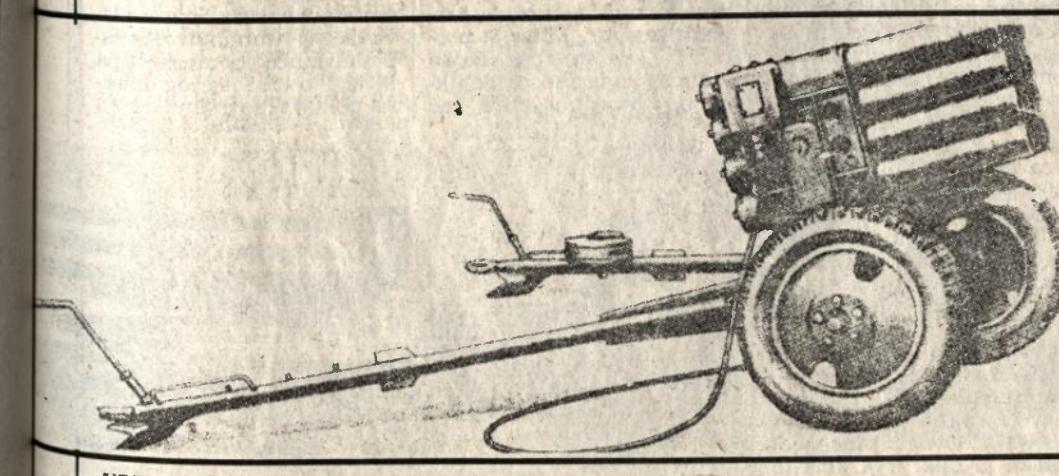

VBR M63 Plamen

organiziraju njegovu proizvodnju. Danas gotovo sve zemlje s imalo razvijenom vojnom industrijom proizvode VBR-ove, a dodatni poticaj njihovu razvoju predstavljalo je uvođenje kazetne, fragmentirajuće municije, koja je novim vrstama dalekometnih VBR-ova dala jednu, bitno drugačiju dimenziju.

Nakon rata SSSR nastavlja s razvojem ove vrste oružja i pedesetih godina proizvodi samohodni VBR tipa BM-14-16. Lancer se nalazi na teretnom vozilu ZIL-151 ili ZIL-157 i ima 16 lansirnih cijevi u dva reda za rakete kalibra 140,3 mm. Rakete su žiroskopski stabilizirane, što znači da nemaju krila već se stabilnost u letu postiže rotiranjem rakete ne samo oko uzdužne osi, već i oko putanje u velikim amplitudama. Takve rakete ne mogu se ispaljivati plotunski već samo rafalno ili pojedinačno jer bi se inače moglo sudarati u letu. Najveći domet BM-14-16 bio je 9,81 km.

BM-21 uveden je u naoružanje vojske SSSR-a početkom šezdesetih godina. Ima lanser s 40 cijevi za rakete od 122 mm, a domet mu je 20 km. BM-24-12 ima krupne rakete kalibra 240 mm i na daljinu od 10,2 km ispaljuje 12 raketa iz rešetkastog ili cijevnog lansera. Postavlja se na nekoliko tipova teretnih vozila.

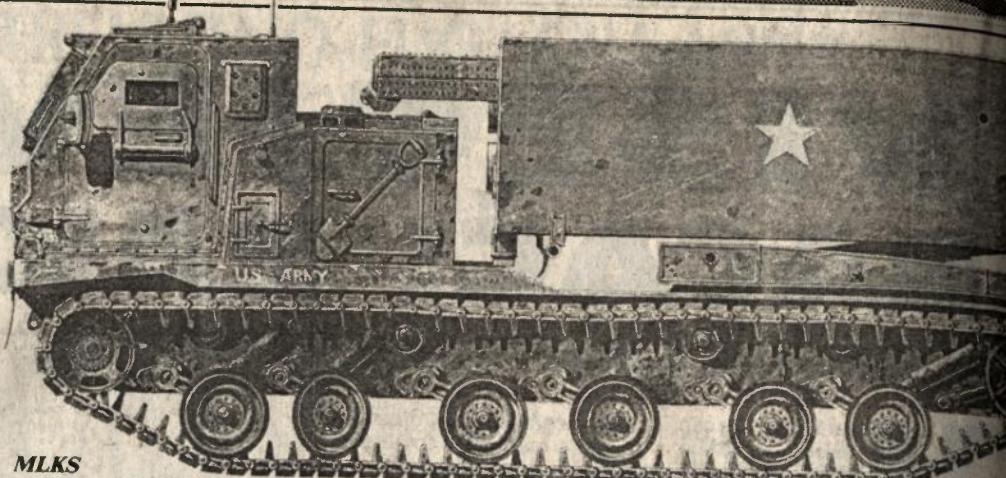
VBR RPV 14

Za naoružanje zračnodesantnih jedinica vojske SSSR-a i savezničkih država razvijen je laki vučni VBR tipa BM-14. Povoljan je za razne vrste zračnog transporta i u odnosu na svoju težinu pruža zračnodesantnim jedinicama optimalnu vatrenu podršku. Težak je 925 kg, ima 16 cijevi za raketu kalibra 140 mm, a efikasna duljina gadanja mu je 10 km.

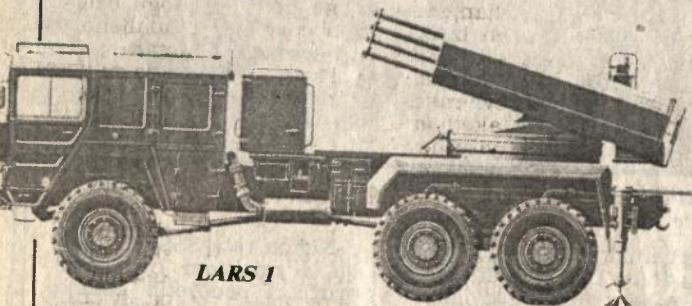
I Češko-Slovačka je početkom pedesetih godina proizvela vlastiti, dosta kvalitetni, VBR tipa M 51. Ima 32 cijevi za rakete kalibra 130 mm, a najveći domet mu je 8,2 km. U naoružanje su ga uvele mnoge zemlje pa čak i Austrija koja je bila potaknuta ravnotežom u nabavci naoružanja iz raznih izvora. Postavili su ga na više tipova vozila.

Na Zapadu je tijekom pedesetih i šezdesetih godina

MLRS

uništavanju ljudi. U tom slučaju prilikom eksplozije rasprskava se veliki broj ubojitih čestica (slično ručnoj bombi), ili namijenjenje uništavanju oklopnih vozila kada imaju mala kumulativna punjenja sposobna za

LARS 1

proizvedeno nekoliko tipova VBR-a, ali u skromnijim razmjerima i uglavnom vučnog tipa. SAD su imale VBR tipa M 91 s 45 cijevi za rakete promjera 115 mm i dometa 10,9 km. Bojeve glave uopće nisu bile razorne već isključivo kemijske, biološke, dimne i vježbovine. Francuzi su razvili VBR s 24 cijevi za rakete kalibra 150 ili 135 mm, najvećeg dometa između 7 i 8 km. Sedamdesetih godina razvili su i VBR tipa RAP-14 koji ima domet 16 km a s 21 tračnicom ispaljuje rakete kalibra 138 mm.

Sezdesetih godina započeo je razvoj kazetne odnosno fragmentirajuće municije koja je najprije primijenjena na zrakoplovne bombe. Ideja se sastoji u tome da bomba u svom tijelu ima veći broj (nekoliko stotina) malih bombica koje se rasprše gusto pokrivajući relativno veliko područje. Bombice mogu biti namijenjene

probijanje gornje slabije zaštićene strane tenka ili kakvog drugog oklopog vozila. Najčešće su bombice u kombinaciji s oba ova svojstva.

Vrlo rano se uvidjelo da je takva municija kao stvorenja za VBR-ove jer im omogućuje da bombicama gusto prekriju površinu od čak nekoliko kvadratnih kilometara poništavajući nedostatak preciznosti. Ubrzo se javlja i ideja o daljinskom miniranju jer umjesto bombica mogu to biti protutenkovske mine koje, ubaćene u neprijateljsku pozadinu ili ispred nastupajućih neprijateljskih tenkova, mogu jako usporiti napredovanje i onemogućiti manevar u presudnom trenutku.

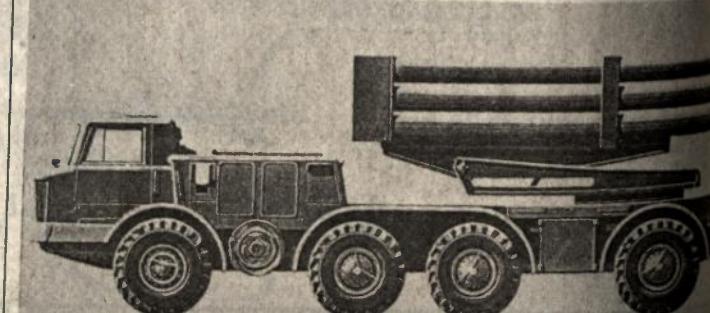
Na temelju ovih postavki u više zemalja je tijekom sedamdesetih godina započeo razvoj bitno drugačijih VBR-ova. Ovoga puta Njemačka je bila prva koja je odjelotvorila takvu bojevu

glavu za svoj VBR tipa Lars 1. Lars 1 ima 36 lansirnih cijevi svrstanih u dva bloka i iz njih izbacuje rakete kalibra 110 mm na maksimalnu udaljenost od 14,7 km. Osim razorno-fugasne bojeve glave s 5 000 ubojitih kuglica, ima i kazetnu bojevu glavu s 8 kumulativnih protutenkovskih mina AT-1. Plotun jedne baterije od osam lansera za minutu ispaljuje 2304 mine i minira površinu 300 x 2 300 m. Usavršavanjem Lars-a 1 stvoren je Lars 2 za koji je razvijena i nova rakaeta s poboljšanom propulzijom čime je povećan domet na 20 km. Ujedno je stvorena i nova protutenkovska mina tipa AT-2 koja se smatra najboljom u svojoj vrsti. Raketa DM-711 ima 8 mina AT-2, pa se plotunom iz jednog lansera položi 180 mina na određenu površinu. Iznad odredene površine mine ispadaju iz rakete i padobranima se spuštaju na zemlju. Na zemlji se mine usprave pomoći posebnih krakova — nožica i ispruge senzor. Mina je protuklirensna što znači da se aktivira kada senzor dotakne ne samo gusjenica već

bilo koji dio tenka ili bilo kakvog drugog vozila. Imaju i mogućnost samouničenja koja se programira prije ispaljivanja raketa, a kreće se u vremenskom razmaku od 4 do 96 sati. Time se dje-lovanje daljinski postavljenih mina uskladjuje s vlastitim taktičkim namjerama.

Lars 2 ima veoma suvremenih uređaj za upravljanje vatrom tipa REPAG koji se nalazi u kabini vozila. Uređaj SUV FERA sastoji se od radara i računara. Služi za korekturu vatre pomoći ispaljivanja takožvane radarske raket.

Amerikanci su za istu namjenu razvili VBR tipa MLRS (Multiple-Launch Rocket System) koji je početkom osamdesetih godina i uveden u naoružanje. Kalibr mu je 240 mm i ima 12 cijevi postavljenih na tijelo novog borbenog vozila mehanizirane pješadije M 2. Domet mu je između 30 i 40 km i upotrebljava nekoliko vrsta bojevih glava. Jedna vrsta je kazetna bojeva glava s 644 kumulativno-rasprskavajuće bombice tipa M 42. Plotun s jednog lansera pokriva površinu od 2,5

BM-27

do 3,0 ha. Druga vrsta ima nekoliko desetaka mina tipa AT-2, istih onih koje upotrebljava i Lars 2.

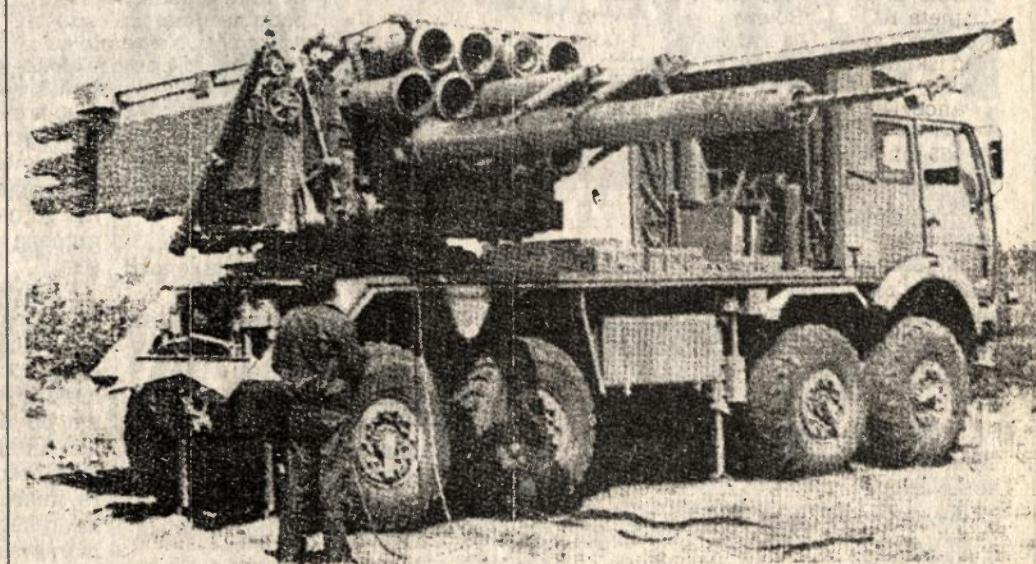
Njemačka, Velika Britanija i Italija zajednički razvijaju još kvalitetniji VBR pod nazivom Mars RS-80, a SSSR, ovog puta na repu dogadanja, razvio je srođan sustav tipa BM-27. BM-27 ima 16 cijevi za raketu kalibra 240 mm s kazetnim, kemijskim i razornim glavama dometa oko 40 km. Srodne sustave su razvile ili ih razvijaju Francuska, Izrael, Južnoafrička Republika, Italija, Brazil, Kina i drugi.

MLRS

Jugoslavija već dugo proizvodi VBR-ove kao i municiju za njih. Najstariji je M 63 Plamen koji je nastao početkom šezdesetih godina i uveden u naoružanje. Kalibr mu je 240 mm i ima 12 cijevi postavljenih na tijelo novog borbenog vozila mehanizirane pješadije M 2. Domet mu je između 30 i 40 km i upotrebljava nekoliko vrsta bojevih glava. Jedna vrsta je kazetna bojeva glava s 644 kumulativno-rasprskavajuće bombice tipa M 42. Plotun s jednog lansera pokriva površinu od 2,5

Orkan

HRVATSKI VOJNIK

M-77 Oganj

Iračkoj kojemu su prije zaljevskog rata izručeni gotovo svih dovršeni primjerici. Pošiljka raketa posljana uoči rata vraćena je iz Turske. Probna gada na Iraku. Orkan se ubraja u najsvremenija oružja ove vrste i ima složeni sustav za upravljanje vatrom koji je uvezan iz Njemačke. Lancer koji se postavlja na teško terensko vozilo ima 12 cijevi raket kalibra 262 mm. Raketa ima domet od 50 km, više nego bilo koji drugi sustav ove vrste. Upotrebljava nekoliko vrsta bojevih glava uključujući i glavu s kazetnom municijom. Kazetna bojeva glava ima 288 komada kumulativno-rasprskavajućih bombica. Bombice se nakon oslobadanja iz rakete spuštaju padobranima i, ukolično, pogode neko oklopno vozilo, probijaju ga kumulativnim mlazom s gornje strane. Mogu probiti homogeni čelični oklop debeline 100 mm. Sekundarno je dje-lovanje usmjeren protiv nezaštićenog ljudstva, jer dijelovi košulje eksplodirane bombe mogu ozlijediti čovjeka na udaljenosti od petnaestak metara.

Pretpostavlja se da su Iračani pomogli svoje prijatelje u jugoslavenskoj vojski vratiti im sve ili samo neke lansere tipa Orkan, ali njihov broj nije poznat. U svakom slučaju nema ih mnogo. Prema nekim podacima jugoslavenska vojska oskudjeva u raketama za ovaj tip VBR-a, pa ih čuva kao svojevrsnu stratešku rezervu.

TOMISLAV ARAČA

MALJUTKA

Protuoklopna vođena raketa 9M114M

Na temelju spoznaja i iskustava naših vojnika na ratištu, nameće se kao neophodnost obrada protuoklopne vođene rakete MALJUTKA. U praksi se pokazalo da se u pojedinim slučajevima na ratištu uvježбавanje operatora u gadanju s MALJUTKOM vrši s bojevom raketom.

Takvo osposobljavanje operatora u gadanju je nedopustivo iz sljedećih razloga: zbog visoke cijene rakete (za odličnog operatora svaka raketa može biti i uništen neprijateljski tenk), u ratu je vođene protuoklopne raketne vrlo teško nabaviti, a osim toga Hrvatska vojska ima i trenažere za osposobljavanje operatora za gadanje MALJUTKOM.

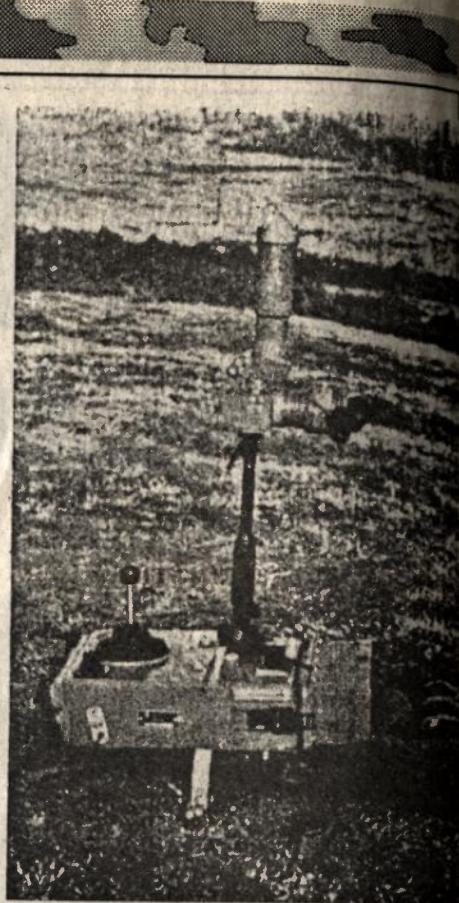
- protuoklopno lansirno oruđe — POLO 9P122
- protuoklopno lansirno oruđe — POLO 9P133, poluautomatski vođene raketne

Imajući u vidu najširu primjenu MALJUTKI, u ovom čemu tekstu ukratko objasnit POLK 9K11.

POLK 9K11 se sastoji od: uredaja za vođenje (sl. 1), lansirne kutije s lanserom (sl. 2) i protuoklopne vođene raketne 9M14M — MALJUTKA (sl. 3).

Osnovni taktičko-tehnički podaci raket:

- brzina leta raketne — 120 m/s
- kalibar raketne — 125 mm
- bojeva glava — kumulativna
- upaljač — piezoelektrični, s daljin-

1. Uredaj za vođenje — borbeni položaj

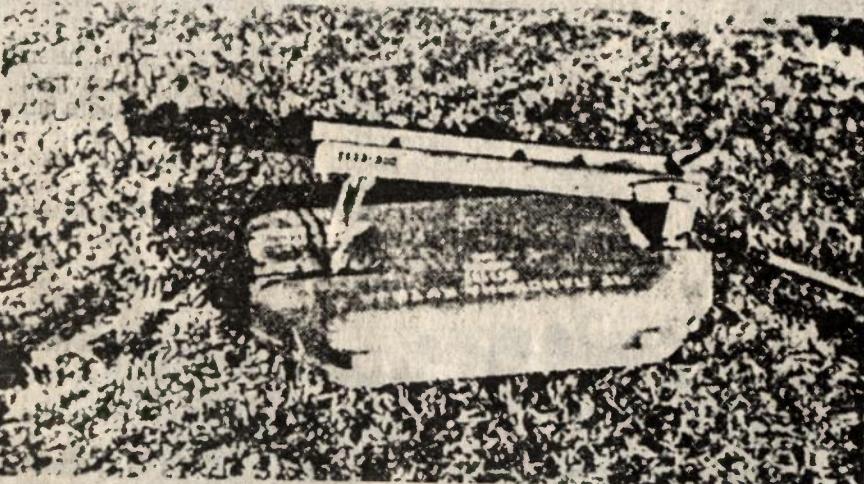
PRINCIP RADA PROTUOKLOPNE VOĐENE RAKETE PRI LANSIRANJU I LETU

Pri lansiranju se protuoklopna vođena raketa MALJUTKA nalazi na usmjerivaču lansera, gdje su ispusti utikača raketne učvršćeni utvrdivaćem lansera.

Pritiskom na gumb »PALI« uspostavlja se strujni krug startnog motora i trasera. Poslije aktiviranja elektropripale dolazi do paljenja barutnog punjenja startnog motora i pirotehničke smjese trasera.

Djelovanjem reaktivne sile startnog motora, raketna počinje ubrzo kretanje po usmjerivaču lansera i pri tome gumena navlaka i utičak ostaju na lanseru.

Električni krugovi armiranja upaljača i pripale marševskog motora su blokirani, čime se ne dopušta aktiviranje elektropripale upaljača i marševskog motora sve dok raketna ne počne kretanje po usmjerivaču. To je ostvareno kontaktom za blokiranje koji se nalazi na lanseru. Pri polasku raketne s lansera, mikroprekidač i kontakt na utikaču za raketu zatvaraju električni krug marševskog motora i upaljača. Tada se

2. Lanser u borbenom položaju

Iskustva pokazuju da je prosječan operator osposobljen za gadanje bojevom raketom tek nakon 2000 simulacionih gadanja, izvedenih na trenažeru, što dovoljno govori o nedopustivosti uvježbavanja s bojevim raketama.

U Hrvatskoj vojski imamo protuoklopne raketne MALJUTKE u sljedećim kompletima:

- protuoklopni lansirni komplet — POLK 9K11

skim armiranjem na udaljenosti 70–200 m

- vođenje — ručno, slanjem upravljačkih signala po žici koja se odmotava sa zavojnica u raketni
- broj okretaja raketne — 8,5 o/s.

POLK 9K11 se upotrebljava za borbu protiv neprijateljskih oklopnih sredstava (tenkova, samohodnih oruđa, oklopnih transporterata i sl.) i utvrđenih objekata na daljinama od 500 do 3000 metara.

električni impuls prenosi na pripale upaljača i marševskog motora. Budući da je za utikač učvršćena brava žiroskopa s uzicom, pri kretanju raketne po usmjerivaču brava ostaje na lanseru, a uzica prilikom odmotavanja s rotora zaliće žiroskop.

Na lanseru ostaje utikačka glava za koju je utvrđen kraj mikrokabela. Pri letu raketne mikrokabel se odmotava sa zavojnica bloka uredaja za vođenje i upravljanje.

Za vrijeme rada startnog motora raketna dobiva potrebnu brzinu leta koja se u dalnjem letu do cilja održava potiskom nastalim pri radu marševskog motora.

Zbog zakošenja mlaznica startnog motora, na startnom dijelu putanje dolazi do okretanja raketne oko uzdužne osi kutnom brzinom od 8,5 o/s, koja se u letu održava zbog postojanja kuta zakošenja krila i zbog odmotavanja mikrokabela s kalema bloka uredaja za vođenje i upravljanje.

Za vrijeme pripaljivanja marševskog punjenja pali se usporač. Prilikom sagorijevanja usporača, raketna se ne može voditi, već ona leti po balističkoj putanji. Poslije sagorijevanja usporača dio barutnih plinova marševskog punjenja struji prema pneumatskom aktuatoru kako bi se koristili za prebacivanje.

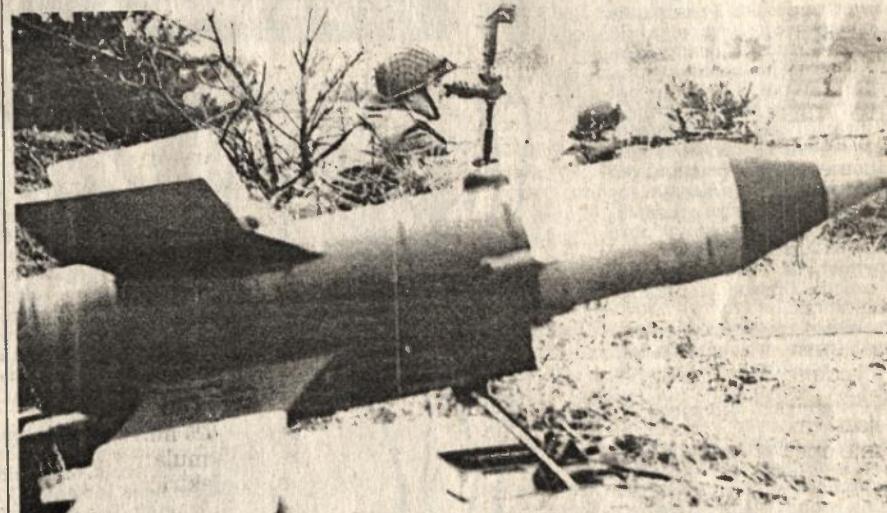
kutnom položaju raketne (sa žiroskopom), stvara upravljački signal za vođenje. Radi lakšeg rada operatora i povećanja vjerovatnosti pogadanja cilja, blok za vođenje stvara stalni upravljački signal čija veličina kompenzira djelovanje zemljine sile teže na raketu. Pri udaru raketne u cilj ili u prepreku aktivira se piezoelektrični upaljač i čitavo eksplozivno punjenje bojeve glave.

Kumulativni mlaz, koji nastaje kao

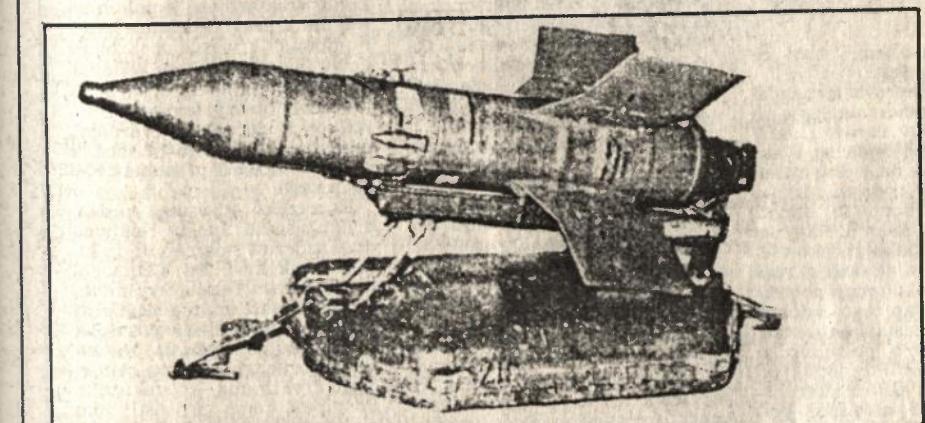
kon odabranog cilja operator vrši lansiranje raketne.

Uočavanje i prihvatanje poslije izvršenog lansiranja predstavlja najveći problem u procesu vođenja.

Pri gadanju, operator promatra prostor neposredno iznad dalekozora, usmjerava pogled iznad položaja cilja, jer svako zakašnjenje u prihvatanju raketne, koja se nisko sputila, dovodi do njenog udara u zemlju.

4. »Maljutka-tim« za borbeno djelovanje

3. Protuoklopna vođena raketna 9M14M u borbenom položaju

vanje naglavaka mlaznica. Prebacivanje naglavaka ovisi o upravljačkom signalu, a vrši se iz jednog krajnjeg položaja u drugi te se na taj način vrši upravljanje raketom.

Operator, prateći istovremeno dalekozorom raketu i cilj, daje potrebne signale upravljanja raketni upravljačkom ručicom kako bi raketu izveo na nišansku liniju i zadržao na toj liniji.

Blok za vođenje je elektronski uredaj u kojem se, u ovisnosti o položaju upravljačke ručice i signala informacije o

Dok operator ne uoči raketu, ne smije davati nikakve signale upravljanja. Ručica na bloku za vođenje mora biti u neutralnom položaju.

Poslije starta i uočavanja raketne, operator vodi raketu na cilj pomicanjem ručice na bloku za vođenje ne dopuštajući raketni veliko penjanje ili nizak let (sl. 4).

U dijelu prihvatanja i uvodenja u liniju nišanjenja, upravljačku ručicom bloka za vođenje operator drži raketu iznad visine cilja (4–8 m).

Približavanjem raketne cilju operator daje upravljački signal raketni za spuštanje na visinu 1–1,5 m čime je raketna ušla u borbeni dio leta.

Upravo na operatoru leži veliki zadatak da procijeni kada će raketu dovesti u borbeni dio leta, čime se stječu svi preduvjeti za pogodak i uništanje neprijateljskog cilja.

MATO RAGUŽ

ZAUSTAVLJANJE KRVARENJA

Pod krvarenjem razumijevamo izlazak krvi iz krviložnog sustava, u kojem ona inače normalno kola. Krvarenje može biti vanjsko koje je vidljivo, unutarnje koje također može biti opasno, a lako se previdi. U ratnim uvjetima krvarenje je najčešće neposredna opasnost po život ranjenika. Postupcima za zaustavljanje krvarenja cilj je sprječiti smrт uslijed gubitka krvi. U prošloj nastavku opisan je postupak s osobom bez svijesti. Nakon što smo provjerili disanje, rad srca, utvrdili stanje svijesti te procijenili težinu i narav ozljede, pristupit ćemo zaustavljanju krvarenja.

Pri pružanju prve pomoći, osim na krvarenje i mogućnost prijeloma kostiju treba obratiti pozornost i na iščašenja zglobova, ozljeda organa u prsnom košu i trbušu.

Da bismo mogli pružiti prvu pomoć, često moramo skidati odjeću ranjeniku. Uklanjanje odjeće mora se obaviti vrlo pozorno i ozlijedeni dio tijela ravnije.

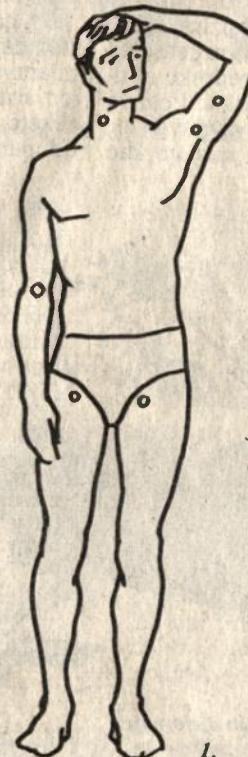
Pravilo je da se slomljene kosti i iščašeni zglobovi ne pokušavaju namještati (to će obaviti stručna osoba). Nestručnim postupkom stanje se može pogoršati, a bolesnik će trpjeti nepotrebne i neugodne bolove. Rana se ne smije dirati, ni bilo čime inspirati ili posipati. Strana tjele se ne smiju vaditi.

Rana se smije pokriti isključivo sterilnim zavojem. Povrijedene udove treba imobilizirati.

Ako su prilikom ozljede trbušni i trbušne šupljine izbačena crijeva i ostali unutarnji organi, ne smiju se vraćati u šupljine, radilj opasnosti od zagadenja trbušne šupljine.

Izbacene unutarnje organe treba pokriti sterilnim zavojem. O imobilizaciji i ostalim postupcima bit će riječi u sljedećim nastavcima, a u ovom ćemo pisati o postupku pri krvarenju.

Ako je krvarenje obilno, možemo ga privremeno, na brzinu, zaustaviti pritiskom prsta na žilu kucavice. Pritisak vršimo na onim mjestima gdje su žile kucavice najbliže površini kože. Pri takvu načinu zaustavljanja krvarenja ni u kojem slučaju nije dopušten istovremeni pritisak na obje strane vratne žile kucavice. Slabija krvarenja uspješno ćemo zaustaviti steri-

1. točke za zaustavljanje krvarenja

2. i 3. pokrivanje rane prvim ovojem

BUĆAN JAGOR

Mjesto krvarenja nije vidljivo. Na mjesto krvarenja može ponakad upućivati iskašljavanje krvi kod ozljede pluća ili povreda probavnih organa. Nažalost, u većini slučajeva ništa nas ne može uputiti na postojanje i mjesto unutarnjeg krvarenja. Uz opasnost od gubitka krvi postoji i opasnost izazvana pritiskom krvi na organe čiju funkciju može poremetiti.

Primjer je pritisak krvi na životne centre mozga što dovodi do poremećaja osnovnih životnih funkcija (disanje i krvotok) te do smrti. Tup udarac u trbuš ili donji dio prsnog koša često dovodi do ozljede slezene i jetre, pa mogu nastati smrtonosna krvarenja koja se mogu javiti odmah nakon povrede ili više sati pa i više dana od trenutka udara. Zato je potrebno da liječnik bude upozoren, te da povede računa o toj mogućnosti.

U prvoj pomoći nema mogućnosti sigurnog zaustavljanja unutarnjeg krvarenja. Najviše što se može učiniti je što brzi prijevoz u bolnicu. Prilikom ozljeda prsnog koša i krvarenja iz pluća ranjenu osobu treba postaviti u polusjedeći položaj. Za razliku od srca i mozga, drugi organi mogu relativno dugo izdržati smanjen ili prekinut dotok krvi. Da bismo pomogli mozgu i srcu, krv možemo iz ostalih organa usmjeriti prema njima. Takav postupak zove se autotransfuzija. Naravno što prije treba dobiti nadoknadu krvi izvana — transfuziju. Postupak ćemo provesti tako da ranjenu osobu položimo u vodoravan položaj bez uzglavlja, a ruke i noge namjestimo u povušeni položaj. Postupak možemo primijeniti samo onda kada je vanjsko krvarenje zaustavljeno; u protivnom krvarenje će se pojačati. Kod unutarnjeg krvarenja koje se ne može zaustaviti, ranjenu osobu postavljamo u vodoravan položaj. Ranjenik koji se prevozi treba popiti malo tekucine. Potrebno ga je utopliti pokrivačem da bi se sprječio gubitak topline.

I vanjsko i unutarnje krvarenje može dovesti do iskrvarenja. Nagla i neposredna ugroženost života nastaje za nekoliko minuta kada je gubitak krvi u kratkom vremenu veći od jedne trećine ukupne krvi (oko 2 litra). Ako je gubitak krvi isto ta-

ko obilan, ali polaganjem tijeka, onda dolazi do iskrvarenja. Ranjeni osoba osjeća umor, pospanost, žđ, govor je polagan i smeten. Koža je hladna, vlažna, blijeda. Disanje je ubrzano i površno, a puls brz i jedva se pipta prstima. Ranjeniku u ovom slučaju prijeti smrt od cirkulatornog kolapsa. Najugroženiji dijelovi tijela jesu mozak i srce.

Mozak je vrlo osjetljiv na prekid dotoka krvi koja nosi kisik i hraniće tvari. Ostane li ranjenik bez dotoka krvi desetak sekundi, gubi svijest, a nakon tri minute u pravilu nastupa smrt. Pumpajući krv srce opskrbuje cijelo tijelo potrebnim kisikom, uključivši i samo sebe. Ne dobije li dovoljno krvi (a nema je dovoljno u slučaju iskrvarenja), neće moći opskrbiti ni sebe, a posljedica će biti prestanak njezina rada.

Ponovo ćemo napomenuti da je pravilan i brz postupak prve pomoći, kao i hitan prijevoz do bolnice od velikog značenja za život ranjenika.

DINKO ROGLJ

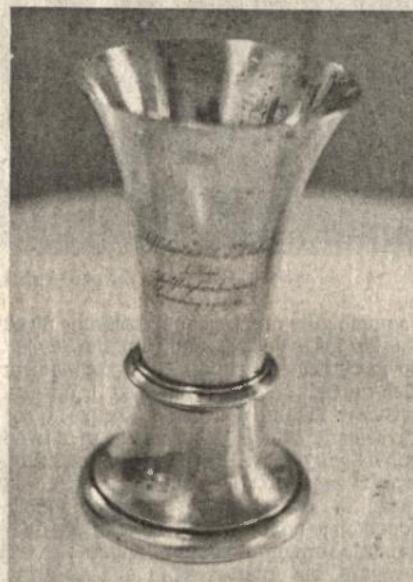

ESMARCH-OVA POVESKA

NAŠI »MAGNIFICENT MEN« I NJIHOVI LETEĆI STROJEVI

piše: ZVONIMIR ANTOLJAK

Prvi hrvatski zrakoplovni športski trofej (1912/1913)

Prije nepuna dva mjeseca pokopan je u Rijeci najstariji pilot na svijetu. Bio je to stogodišnji Velizar Šuput, dopukovnik, pilot, suborac slavnog crvenog baruna Richthofena i posljednji suvremenik svih bitnih zbivanja u povijesti svjetskog i hrvatskog zrakoplovstva.

Jer upravo za posljednjih stotinjak godina u zrakoplovstvu se dogodilo toliko toga, da izgleda nevjerojatno da taj vrtoglav razvoj ne traje mnogo duže od prošnjeg ljudskog života. U svakom slučaju, stari gospodin Šuput bio je još prošle godine jedini čovjek na svijetu koji je mogao pojedine, već gotovo zaobrajljene događaje, opisati kao svoje vlastite. Tako, na primjer, pokušaj da se kao petnaestogodišnji zagrebački gimnazijalac ukrcu u košaru balona »Turul« još daleke 1906., ili kako je desetak godina kasnije bombardirao mostove na Piavi, nakon što je u međuvremenu završio Theresianum, najznamenitiju vojnu akademiju u Austro-Ugarskoj te na ovratnik prišao male metalne balončice, kao znak pripadnosti najelitnijem rodu vojske austrijskog cara i hrvatskog kralja Franje Josipa. Šuput je protivzrakoplovna artillerija oborila početkom 1917. na ukrajinskoj fronti. Jedva je preživio tešku operaciju, da bi, nakon što je dobio i sedmo odlikovanje, bio postavljen za zapovjednika eskadrile na talijanskoj fronti. Tu je teško obolio i jedva doživio kraj rata i svoj 27. rodendan. Ostalih 73 rodendana išlo je lakše...

No, vratimo se natrag, na početak stoljeća, u vrijeme kad se naša priča počinje ozbiljno zahvatavati. Zasluga za to pripada prije svega tisućama posve nepoznatih zaljubljenika u ideju o pravom letenju u kojem čovjek ne bi bio prepušten hirovima vjetra i termičkih strujanja, svim onima koji su pokušavali da u svoje leteće naprave ugrade kormila i pogonske sustave, bez obzira na to da li se radi o naivnostima poput dresiranih ptičjih zaprega, sofisticiranim pokušajima da se na slabu krila ugraditi teški parni stroj, ili o onim lucidnim pojedincima koji su počeli otkrivati zakone aerodinamike, shvativši odnose gravitacije, sile uzgona i otpora zraka. Svakako najpoznatiji predstavnik ove posljednje skupine bio je njemački inženjer Otto Lilienthal, kojem je nakon dvije tisuće letova na njegovim »jedrilicama«, trebao još jedan korak do pravog zrakoplova. Nažalost, unesrećio se u ljetu 1896. prije nego što je na svoj glajder stigao ugraditi motor. Svim jedrilicarima svijeta ostavio je Lilienthalov polaru uz koju se i danas određuju najvažnije karakteristike neke zračne jedrilice.

To što nije uspjelo Lilienthalu i mnogima drugima, uspjelo je najzad praktičnim Amerikancima. Braća Orville i Wilbur Wright, ponovno ćemo napomenuti da je pravilan i brz postupak prve pomoći, kao i hitan prijevoz do bolnice od velikog značenja za život ranjenika.

To što nije uspjelo Lilienthalu i mnogima drugima, uspjelo je najzad praktičnim Amerikancima. Braća Orville i Wilbur Wright,

i graditelja zrakoplova, vratimo se nakratko balonima i diržabilima.

Kad konačno bude napisana jedna obuhvatnija znanstveno utemeljena povijest hrvatskog zrakoplovstva, vjerojatno će ime i djelo Davida Schwarzova dobiti odgovarajuću pozornost. Taj zagrebački trgovac drvom, samouki inženjer i izumitelj, jedna je od najkontroverznejih osoba devedesetih godina prošlog stoljeća. Onovremeni hrvatski dojmljubni tisak u više je navrata pokušao vrednovati stvarni Schwarzov doprinos razvoju zrakoplovstva, tvrdeci — kao Obzor 7. studenog 1906. — da je Schwarz, a ne »famousni« grof Zeppelin izumitelj upravljivog diržabla. Obzor je jedanaest godina kasnije, u povodu smrti Zeppelina, ponovno iskoristio priliku da ocrni Zeppelin tvrdi da je pokrao Schwarzovu udovicu i prisvojio Schwarzove nacrte. Bilo kako bilo, na 133. strani The lore of flight, jednog od najprepektabilnijih zrakoplovnih povijesno-znanstvenih priručnika stoji: »grof Ferdinand von Zeppelin počeo je još 1874. planirati gradnju serije gigantskih vojnih zračnih brodova, ali prvi zrakoplov tog tipa konstruirao je 1897. David Schwarz...« Nažalost, izate kratke tvrdnje nema podataka o Davidu Schwarzu. Ne navodi se odakle je osvanuo taj čudni svat, koji je prvi izgradio pravi zračni brod dužine 40 metara i težine preko tri i pol tone. Ne spominje se i još jedna Schwarzova zasluga. On je u zrakoplovstvo prvi uveo aluminij. Za opлатu svog broda izradio je posebnu aluminijsku leguru, koja se u praksi pokazala uporabljivom.

Možda se netko dosjeti da predloži da se na kuću br. 17, na Zrinjevcu, postavi spomen-ploča na kojoj će pisati da je tu živio i radio još jedan u nizu naših genijalaca, David Schwarz, koji je život završio kao »gas-tarbajter« ne dočekavši konačni triumf vlastita djela. Na putu iz Zagreba u Berlin umro je u Beču gdje je i pokopan. Navršio je četrdeset i pet godina.

Udovica Davida Schwarzova pozvana je poslije njegove smrti u Berlin kao zakonska nasljednica. Njemačka vlada željela je na svaki način nastaviti i po mogućnosti sretno dovršiti započeti posao oko gradnje broda. Tim više što je dovršeni prototip broda bio uredno parkiran u golemom hangaru na vojnom vježbalištu Tempelhoff. No, po sve mu sudeći, loša srća nije napuštaла Schwarzov projekt ni poslije njegove smrti. Prema dogovoru Schwarzove udovice i ministarstva rata, službeni probni let planiran je za 3. studenog 1897. Tada se pojavit problem probnog pilota. Nitko zapravo nije imao iskustva s tako velikim čudovištem. Na kraju, angažiran je umirovljeni zrakoplovni mehaničar Jagels, koji nikad dotad nije upravljao ni balonom. Ipak, na divljenje pro-

Aerodrom Črnomerec 1911. godine

matrača, među kojima je bio i Ferdinand von Zeppelin, Schwarzov zračni brod veličanstven je zaplovio nehom tjeran dvijema velikim elisama, koje su pogonila dva benzinska motora. Brod se stalno uzdizao i kad je nakon nekoliko minuta dostigao gotovo 400 metara visine, na jednom motoru je iskocio remen s remenjače na glavčini elise. Brod je ostao samo s jednim operativnim motorom, što je narušilo ravnotežu broda i zlosretnog pilota Jagelsa natjeralo u paniku. Umjesto da pokuša uravnotežiti brod i ponovno namaknuti remen, te tako ponovno uspostaviti paralelnu vuču obiju elisa, Jagels je potpuno obezglavljen otvorio sve ventile za ispuštanje plina. Brod je krenuo nekontrolirano prema tlu. Zbog ogromne mase od 3580 kg koliko je ukupno težila konstrukcija i opłata broda, sraz sa zemljom bio je koban. Od veličanstvene naprave ostala je samo gomila krša. Nevješti Jagels bio je ipak dovoljno vješt da iskoči iz gondole neposredno prije udara i tako sačuva živu glavu.

Predstavnici njemačke vlade odustali su od daljnog posla, ali ne i grof Zeppelin. On se najzad definitivno uvjerio da su njegovi planovi posve izvodljivi. Ponudio je Schwarzovoj udovici otkup svih papira i prava na gradnju broda, te isplatiši ukupno 15.000 maraka, uspio pod svojim imenom oživotvorniti snove „hrvatskog drvošćice“. Slijedila je era zeppelina. Međutim, nakon nekoliko tada neobjašnjivih katastrofa, prevlast letenja uz pomoć krila i motora postala je jasna.

Labudi pjev hrvatskog balonerstva

Početak stoljeća u zrakoplovnom smislu nije – barem na prvi pogled – donio Hrvatsko nikakvih posebnih novosti. Kad se, duđuše, s još uvijek doličnim divljenjem raspravljalo o letenju, odnosilo se to uglavnom na letenje balonima. Zapravo, balonerstvo tih godina dobiva sve više športski karakter

i pomalo gubi prvotni čar vratolomne atrakcije. No, još uvijek se uzleti balonom odvijaju po prokušanom ritualu uz gromoglasnu bleh-muziku, naplatu ulaznica i obvezno prisustvo lokalne društvene „kreme“. U međuvremenu bilo je pokušaja da se naivno publici „digne lova“ prodajući joj rog za svijetu. U zagrebačkom tisku zapisan je tako slučaj sa „amerikancem“. Johnom Palačkom, koji je nakon neuspjela pokušaja da se svojim pokrpanim balonom podigne iz vrta pivovare, bio intervencijom policije prinudjen da poštovanju publici vrati novac, a sam je jedva iznio čitavu kožu. Zagrepčani su poslije svog „letećeg človeka“ Merighija postali vrlo razmažena zrakoplovna pubika.

O popularnosti balonerstva u Zagrebu možda najbolje govore ponovljeni pozivi rediteljima preko dnevne štampe da zabrane djeci puštanje balona na topli zrak, jer svijetle koje ispod tih balončića služe zagrijavanju zraka mogu vrlo lako prouzročiti nesreću od požara.

Obzor od 27. ožujka 1905. pod naslovom Plovidbe balonom objavio je vijest da su carski i kraljevski natporučnici Franc Mannba i Aleksandar Kral te zagrebački arhitekti Julij Rudović i Viktor Kafka prijavili redarstvu da će se 2. travnja odletjeti u zrak balonom. Balon će se puniti plinom iz gradske plinare na prostoru između Sokola, odakle će i poletjeti. Redakcija je preuzezla pokroviteljstvo nad priredbom, koja će imati i odgovarajući športski karakter, jer će biti organizirano i „proganjanje“ balona po uzoru na sličnu uspješnu priredbu koja je održana prije nekog vremena u Beču. Slijedećih pet dana Obzor je punio stupce novim detaljima o predstojećoj športskoj priredbi. Raspisane su nagrade za lovce na balon. U potjeru za balonom spremali su se prije svih članovi Prvog hrvatskog automobilističkog kluba, ali kako je klub raspolagao sa svega dva ili tri vozila koja bi bila kadra upustiti se u takvu avanturu, Obzor je pozivao motoriste i bi-

cikliste da se pridruže. Prijave je primao čuveni zagrebački športaš i automobilist Ferdo Budicki. Bilo je predviđeno da će posada balona na određenom dijelu puta izbaciti hrvatsku trobojnici, a progontitelj koji je pronade dobit će diplomu. Prva nagrada trebala je pripasti onom progontitelju koji dođe prvi do balona kad se ovaj prizemli.

Očigledno, nitko od onih pet tisuća gledatelja koliko ih se skupilo na prostoru iza sokolane nisu ni posumnjali da njihovi prokušani automobilistički, motoristički i biciklistički asovi neće uhvatiti balon koji nema čak ni vlastitog pogona. I dok se veliki žuti balon pomalo uspravljači punjeći se plinom, tako se i otkriva crnim slovima ispisano ime Turul, što na madarskom znači sokol. Balon je naime bio posuđen od aeronautičkog kluba iz Pešte. No više od samog balona, pozornost općinstva je plijenila košara, opremljena tajnovitim instrumentima i spravama, dovoljno velika da se u nju smješte četiri čovjeka. U košari su bila četiri stolca za sklapanje, zaliha jela i pića za jedan dan, a od instrumenata i sprava za znanstvena opažanja tijekom leta: kompas, aneroidni visinomjer, kronometar, higrometar, barometar, termometar, te dalekozor, foto-aparat i službeni dnevnik zrakoplova. Na vanjskoj strani košare bile su ovećene vrećice s pijeskom kao teret koji se po volji i potrebi odbacivao za vrijeme leta.

I dok je vojna glazba grmila koračnice, općinstvo se natiskivalo oko košare znatljivo zavirujući unutra. Točno u 9.30, pedeset vojnika dovuklo je napunjeni balon na mjesto za uzlet. Košara je učvršćena na željezni obruč ispod balona. Kad su se točno u deset sati pojavili hrabri balonisti, policija je imala dosta muka da im sačuva ono malo potrebnog radnog prostora. Nakon puštanja tri balončića za određivanje smjera i jačine vjetra, posada ulazi u košaru. Fotograf Černić snima posljednje snimke aeronaute i točno u 10.32, uz tuš domobranske glazbe i oduševljeno klicanje publike, Turul kreće. Publiku nije prestala mahati maramicama sve dok balon nije nestao iz vidika tamo negdje iznad maksimirskog perivoja.

Istovremeno s balonom startali su i progontitelji. Uspostavilo se medutim da je balon mnogo brži nego se to moglo pretpostaviti. Biciklisti su odustali od lova već negdje kod Dubrave, a motociklisti ubrzano poslje njih, jer je balon odmircavao sve brže i najzad nestao među oblačićima daleko na obzoru. Najusporniji su bili automobilisti Budicki i Franjo pl. Türk. Oni su zajedno progontili Turul sve do Marije Bistrice. Tada je i njima nestao iz vida. Ali prvi sportaši ne odustaju. Razdvajaju se, Türk kreće preko Novog Marofa za Varaždin, a Budicki preko Zlatara u Čakovec. Na kraju čak i uporni Budicki odustaje i vraća se u Zagreb drugog dana ujutro.

Ova zanimljiva utakmica pokazala je da već u skoroj budućnosti zračni prijevoz može lako nadmašiti onaj na vodi i kopnu. Turul se nakon šest sati leta i predenih 180 km spustio kod Arada u Mađarskoj. Hrabrim putnicima prireden je prikladan doček u Barcu s mađarskim specijalitetima i ciganskim glazbom.

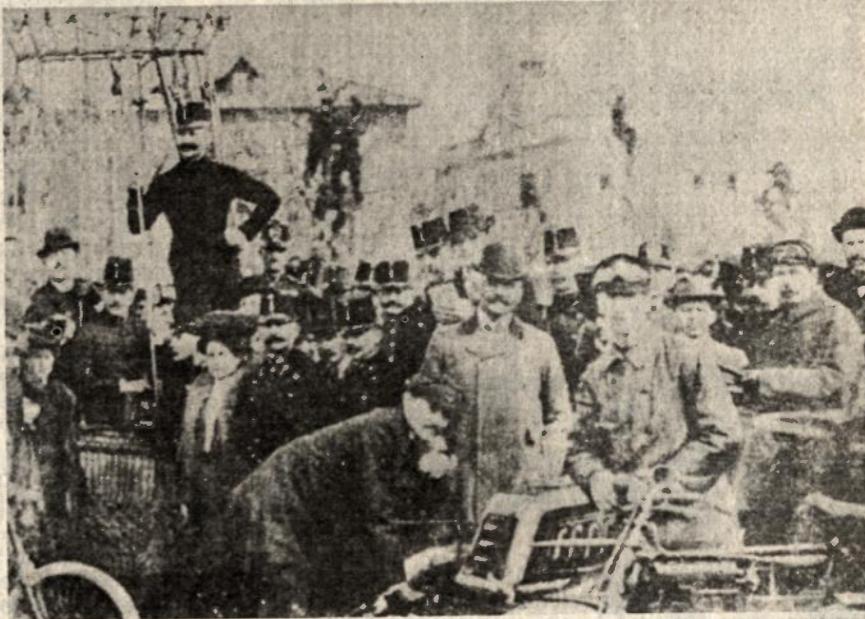
Te godine učinjeno je još nekoliko uspješnih uzleta Turulom uz uobičajeno izbacivanje hrvatskih trobojnica i razglednica s tekstom

„pozdrav iz Turula“. S Mansbarthom je letjelo još desetak najhrabrih Zagrepčana, a posebno se isticao industrijalac Mirko Bothe, koji je uskoro postao jedan od najvjerojatnijih pilota balona. Zanimljiv je bio i prvi noćni uzlet balona 23. travnja 1905. Letači su bili Mansbarth, Bothe i Budicki. Stvari su krenule naopako već u početku. Kad je naime nezaobilazni fotograf Černić trebao snimiti poletanje, učinio je to uz pomoć magnezijevog „fleša“. Publika koja se skupila u velikom broju bila je tijekom punjenja balona neprestano upozoravana da ne puši i ne pali šibice, budući da može doći do eksplozije plina. Kad je veliki magnezijev „fleš“ iznenada rasvjetlio balon, nastalo je panično bježanje jer su mnogi pomisili da je eksplodirao plin. U „gunguli“ je bilo povredjenih. Mnoge dame nikad više nisu pronašle svoje torbice, a na poprištu je ostala „sva sila“ odolomljenih visokih potpetica i poneka muška cipela. U gužvi je nastradao i „štand“ gdje su se prodavale „turul kobasice“ i „turul pivo“, a i onaj sa „zrakoplovnim zemičkama“.

Balonisti također nisu imali sreće s vjetrom, a ni sletanje na koje su se odlučili, kad su vidjeli da se balon ne može dalje od Velike Gorice, nije prošlo bez incidenta. Kad su naime Mansbarth i Bothe iskočili iz košare, balon je – jer ga nisu na vrijeme stigli ukoviti – oslobođen težine, ponovno „sunuo“ uvis s preostalim novopečenim zrakoplovcem Budickim u košari.

Ipak, uz dovikivanje instrukcija sa zemlje, Budicki je uspio otvoriti ventil i prizemljiti balon.

I 1906. godine nastavljena je serija uspješnih letova balona iz već čuvenog balonskog uzletišta kod plinare. Pozornost zasljužuje let ove iste „noćne“ posade na duhovski pondjeljak 4. lipnja, koji je detaljno opisan u reportaži objavljenoj u Agramer Zeitungu od 7. lipnja pod naslovom Prvo morsko putovanje s Turulom. Zrakoplovi su poletjeli u deset sati i najprije krenuli za Sloveniju. No, kad su se našli blizu Zidanog Mosta vjetar je neočekivano promijenio smjer. Puhnuo je prohладni sjeverac i „Turul“ je „punim jedri-

Turul, Zagreb 2. 6. 1905. godine

ma“ zapucao prema Karlovcu i dalje prema Ogulinu i obala. Već nakon Kleka zrakoplovima se pružio do tad nevideni pogled na Kvarner, iz časa u čas sve veličanstvenij... U to ime otvorili su prvu bocu šampanjca. No, obala se brzo približavala i trebalo je donijeti odluku o sruštanju. Tad su, uz drugu bocu šampanjca, odlučili da prelete Senjski kanal i prizemlje se na Krku. Možda ne bi tako lakog srca donijeli ovu odluku da su znali malo više o meteorološkom učinku obale. No, meteorologija je baš kao i zrakoplovstvo u to vrijeme bila prilično mutna stvar i iškustni jima letaćima od naše zagrebačke trojke. I možete zamisliti gužvu u košari kad je Turul iz čistog mira, nakon preletanja Senja krenuo naniže, kao da je odlučio da se što prije smoći u prelijepom moru.

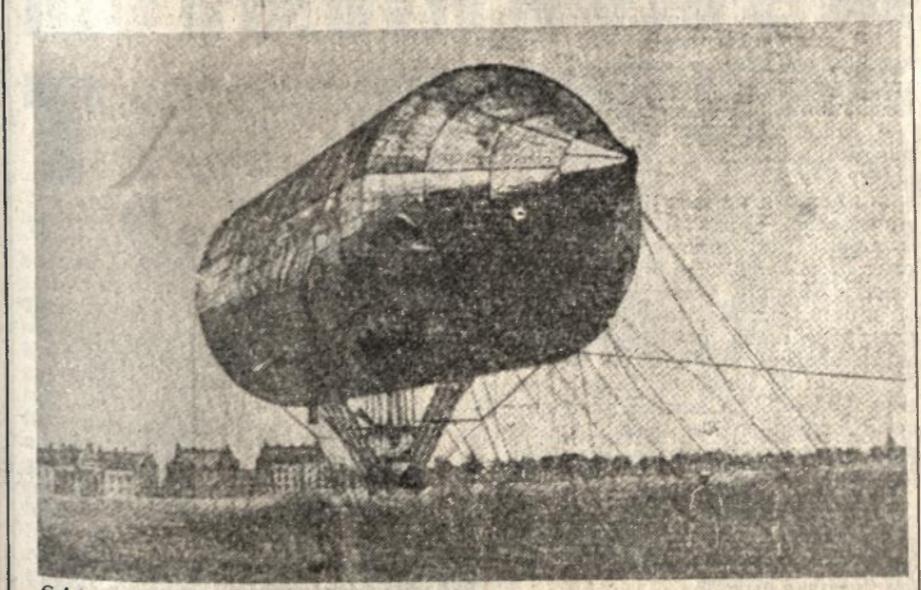
Nastalo je panično izbacivanje tereta, a umoru su završile i nepopijene boce šampanjaca. Na kraju to je i pomoglo, propadanje balona se zaustavilo. Posadi je izgledalo da su toliko nisko da bi mogli u moru oprati noge. Približavanjem Krku Turul se malo podigao. Dovoljno da sigurno prelete strmu obalu otoka. No, čim su se našli na koliko-toliko povoljnem terenu za prizemljenje, nakon netom proživljenih maritimnih iskustava, dvojbe nije bilo. Otvoren je ventil i Turul se nakon pet i pol nezaboravnih sati i nekih 200 km puta prizemljio nedaleko od Baške. Kada se saznao da su putnici iz Zagreba na Krku, počela je fešta. Uz trobojnice i gruvaće mužara, kroz počasni špalir najlepših djevojaka, Turulova je posada otprečena u novi hotel u Baškoj. Uživajući i slaveći Bothe, Budicki i Mansbarth nisu imali pojma da ih u Zagrebu gotovo oplakuju. Senjani su, uočivši da Turul pada u more, poslali u Zagreb brzovoj da se balon unesrećio. Tek sutradan kad je Bothe uputio ocu telegram o tome da je sve u redu i da se vraćaju preko Rijeku u Zagreb, panika se smirila.

Ova „Turulova putovanja“ mogli bismo mirne duše nazvati i počecima našeg zrakoplovnog turizma, pa i zračne pošte. Za vrijeme svih letova u 1906. iz Turula su izbacivane razglednice, koje su se začudno velikom broju vratile adresantima u Zagreb.

No dok su se našli prvi zrakoplovi više ili manje ugodno provodili na Turulu i Excelsioru, u mnogim je mjestima u Hrvatskoj stasala nova generacija entuzijasta koji svoju budućnost nisu htjeli vezati uz letala, čija uspješnost ovisi o tome puše li povoljan vjetar...

Bili su to nepokolebljivi sljedbenici ideja koje su počeli ostvarivati braća Wright, Alberto Santos-Dumont, C. H. Ellehammer, Voisin i Louis Bleriot: Letjeti treba isključivo na letalima koja lete uz pomoć vlastitog motora i koja su upravljiva!

(nastavlja se)

Schwartzov balon

VELIKA TROJKA ZABORAVA

Kad danas, na početku 1992. godine, slažemo po-lako mozaik komadića rasprsnute slike svijeta stvarajući novu, treba se prisjetiti dramatičnih dogadaja koji su se munjevito odigravali pred našim očima i zaustavljeni nam dah. Istok i Zapad su premostili provalju hladnog rata i nuklearnih pri-

Zagrebačko poduzeće Capitol, koje se uz mnoge poslove bavi i organizacijom i promocijom koncerata, ovih je dana polučilo velik uspjeh. Prisjetimo se samo koncerata koji su hrvatsku estradnu javnost dovele na razinu dostoju svake europske metropole; prošetali su našom scenom David Bowie, Kool And The Gang, Commodores, Jerry Lee Lewis... A kao najsjajniji dragulj na kruni Capitolove uspješnosti zasao je Julio Iglesias. Capitol je, nai-me, dobio ekskluzivno pravo zastupanja interesa najnakladnijeg pjevača današnjice gledje javnih nastupa u dijelu Zapadne i u cijeloj Istočnoj Europi.

Zašto je Julio tako velika dragocjnost, ne treba posebno napominjati. Što reći o čovjeku koji je tijekom svoje 25-godišnje karijere prodao 160 milijuna ploča i time ušao u Guinessovu knjigu rekorda? Žene ga obožavaju, muškarci se nastoje poistovjetiti s njim. Na svim je godišnjim listama svjetskih časopisa, već gotovo 15 godina; »najbolje odjeveni muškarac«, a on to komentira: »Nije uvijek važno što netko nosi, već kako to čini. Ja uvijek biram odjeću u kojoj se ugodno osjećam pa se tako moj vanjski izgled stapa s mojom ličnošću. Od svojih »malih tajni« otkriva da spava osam sati dnevno, zdravo se hrani i ne puši. Ali... Mnogi zli jezici njegov dug opstanak na vrhu pop-scene pripisuju upravo tom »ali«. Jedinom Juliovom poruku. Ženama. Pripisuju mu brojku od 3000 intimnih veza, koje on odbacuje. Ali ne odbacuje činje-

Kako ga je jedna hrvatska tvrtka upravo uzela pod svoje okrilje, nadajmo se da je samo pitanje trenutka kad ćemo ga uživo vidjeti na daskama hrvatske estrade.

AH, JULIO

nici da su doista žene bile te koje su od njega stvorile legendu. Poznata je priča da svake prve subote u mjesecu 25 njegovih vatreñih obožavateljica u Hollywoodu glača zvijezdu na pločniku s njegovim imenom ili pak tužna priča o mladoj Čileanki koja je progješaćila stotinu kilometara kako bi stigla na njegov koncert i kad je zakasnila, pokušala se otrovati — nasreću, sve je ipak dobro svršilo u obilžnjoj bolnici gdje su joj spasili život.

A Julio? Kao pravi profesionalac uspješno se nosi sa svim pričama koje ga prate, a neke od njih stvara i on sam i njegova prateća propagandna »mašinerija«. U predahu između putovanja i inih zanimacija, vrijeme provodi sa svoje troje već poodrasle dece u Miamiu. Nedavno je snimio 62. album pod naslovom »Starry Night«, a na njemu izvodi deset svjetskih evergrina, od Mona Lise, When I Need You do Vincenta. Te je hitove trebalo pjevati i na zagrebačkom koncertu krajem prošlog ljeta, a koji je zbog krvave agresije na Hrvatsku morao biti otkazan.

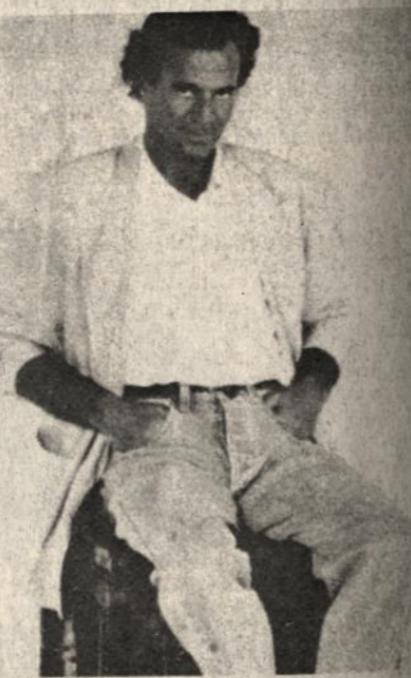
Kako ga je jedna hrvatska tvrtka upravo uzela pod svoje okrilje, nadajmo se da je samo pitanje trenutka kad ćemo ga uživo vidjeti na daskama hrvatske estrade.

priprema: SANJA ČANAK

jetnji, Njemačka je ujedinila svoje građane, Rumunjska je svrgnula vlastitog diktatora, rat u Zaljevu je donio još jedan pozitivni predznak snazi američkog imperija, sovjetske su države zakuhale, a nakraju je najkrvaviji i najtužniji pečat cijeloj protekloj epohi utisnuo krvoločni agresor napadajući našu domovinu...

Svjet doista više nikad neće biti isti. Ali postoje ljudi koji, iako siši s političke pozornice svijeta, imaju i dalje utjecaj na oblikovanje javnog mnjenja. Troje političara čije se ime i dalje spominje s poštovanjem i čiju pomoć traže i njihovi nasljednici, zasigurno su Margaret Thatcher, Ronald Reagan i Mihail Gorbačov. »Željeznoj lady« očito je najviše nedostajala svjetska pozornica pa je pozvala bivšeg američkog, odnosno sovjetskog vodu da ujedine snage. »Zajedno ćemo prije moći rješiti probleme no što bismo ih rješavali svatko od nas, pojedinačno«, kaže ex-britanska premijerka. Dodaje da iškusi vukovi (i vučica) poput njih okupljeni u trojku lakše mogu uveriti svijet u ispravnost, odnosno zabiludu odredene političke ideje, a što Bush, Jelcin i Major zasad još nedovoljno koordinirani i neupoznati — ne mogu.

Trojica prozvanih, sadašnjih lidera nisu se javno oglasili na tvrdnje Thatcherove. Što zbog tvrdnje »šutnja je zlato«, što zbog ugleda kojeg gospoda uživa, što zbog nedostatka vremena... A trojka »bivših« se, navodno, treba službeno sastati ovih dana i pomno razraditi plan djelovanja. Svjetski tisak već najavljuje taj dogadjaj naslovom: »Gorby, Maggie i Ronnie jašu zajedno!«

NESTAŠNA STEPHANIE

Nakad se u njenom životu ništa posebno ne događa, princeza Stephanie od Monaca meta je medija. Trenutno je zanimljiva jer nema stalnog pratiloca, zadnja ljubavna aféra s engleskim rokerom Ronom Bloomom već je pala u zaborav, plutanje po pjevačkim vodama nitko ne shvaća ozbiljno... Nakon propasti prve zbirke kupačih kostima koje je sama osmisnila, pokušala je s kreacijom večernih haljina. Toalete Stephanie dobole su publicitet samo na promociji ali se čini da se princeza prodajom modnih ekskluziviteta neće obogatiti... Nedavno je u Parizu promovirala parfem nazvan, a kako bi drugačije, nego opet — Stephanie.

Za sve svoje »nestašuke« princeza ima podršku svoje cijele obitelji i nitko od njih nije razočaran ako »stvarlošte prode. Poznato je da je Stephanie doživjela golemu tragediju smrću svoje majke Grace Kelly i da još uviјek nosi nepodnošljivu griznju savjesti jer je ona bila za upravljačem automobila kad joj je majka stradala. Stephanie se »izvukla« samo s nekoliko ogrebotina, ali su obiteljski liječnici godinama liječili rane njene nutrine.

I ona sama ističe kako se još uviјek nije uspjela smiriti i kako joj je neprestano iznalaženje novih poslova samo bijeg u zaborav. »Vi ne možete zamisliti situaciju u kojoj se nalazim. Već punih 25 godina novinari me slijede u stopu, paparaci snimaju moje najintimnije trenutke, svjetska se elita srebri na svakom mom površkom... Ali ja ću se jednog

dana, napokon, u potpunosti srediti i neće me više smetiati ono što drugi misle i kažu o meni...«, izjavila je monogaška princeza na jednoj dobrovornoj akciji u Monte Carlo. Tata Rainier ganuto je pratio izlaganje svoje kćerke, prvi je podigao čašu pjenušca i poželio joj što skorije ostvarenje životnog sna.

MULTILINGVIST MUTOMBO

Tek što se zvijezda Magica Johnsona naglo utruila bolešću AIDS-a, američka je košarka pozlatila novo lice.

Zove se Dikembe Mutombo, star je 25 godina, visok 2,20. Odrastao je u Zairu u dobrostojećoj liječničkoj obitelji sa sedmoro braće. Košarkašku je loptu po prvi put uzeo s 18 godina i zaigrao... Nevideno majstorstvo pod koševima, unatoč golemu rastu, ubrzo mu je omogućilo stipendiju na Georgetown University u Washingtonu. Iako je u početku želio poštovati želju svojih roditelja i završiti studij medicine, boravak u Washin-

tonu, središtu američke političke pozornice, probudio je u njemu novi interes.

Svaki je slobodan trenutak koristio za svaladanje gradića Fakulteta političkih znanosti i usavršavanje stranih jezika (Mutombo govori 4 svjetska jezika i 5 af-

ričkih dijalekata!) i time stvarao veliki zalog za budućnost.

Mutombo danas igra u Denver Nuggetsima i zarađuje oko 3 milijuna USD. Svoj nedostatak u brzini vođenja lopte nadoknadije visokim postotkom ubačaja i dobrim asistencijama. S Nuggetsima je potpisao novi ugovor na 5 godina i nuda se da će u tom razdoblju postati najvažnijim čimbenikom američke igračke vrhuške.

»Moja karijera napreduje upravo onako kako sam i planirao. Igrat ću do svoje tridesete godine, a onda ću početi s »ozbiljnim« poslom. Već sad stijecem političko iskustvo povremenim ra-

dom u Američkom Kongresu i nekim dobrovornim organizacijama... Moja najveća želja? Definitivno — uposlenje u Organizaciju UN,« ističe tammnoputi div.

Sve su navedene životne činjenice utjecale na stvaranje visoke samosvijesti o vlastitoj kvaliteti, ali uz Mutombovo se ime ne može vezati pojmom arogantnosti što je slučaj s većinom njegovih ligaških suigrača. Siroko je pučanstvo osvojio duhovitim i skromnim nastupom u šou-emisiji Arsenija Halla, a svojim je stasom, navodno, izazvao lavinu pisama obožavateljica... Kako još nije našao odabranicu srca svog, eto mu krasne mogućnosti!

ZBILJNOST

Kruha i igara», vikali su stari Rimljani bodreći, iz današnje perspektive užasne, gladijatorske borbe. S vremenom su nasreću igre poprimale humaniji karakter i prilagodavale se napretku ljudske civilizacije. Djeca su odrasla uz loptu i lutke, a odrasli se okretali svojim mlađenачkim strastima poigravajući se »ozbiljnim« pomagalima. »Disneyland« je još prije desetak godina bio zemlja čuda, a danas je svaki proječni dom svojevrsna suvremena »igroteka«.

Filmska industrija je morala nakon nijeme faze ozvučiti svoju sliku, obojiti je raznim bojama, uvesti stereo-zvuk i napose trodimenzionalnim filmom aktivno uključiti gledatelja u glumačku igru. Istim se pravilima morala pokrenuti i produkcija video-igara.

Dovoljno je samo na glavu smjestiti video-kacigu i uključiti se u svijet programerove mašte. Senzor u ruci prati pokret koji je vaš um odasao u nastojanju da uništi neprijatelja. Promašili ste i tonete u bazen prepun vode. Ako ste akrofob, nema vam spasa... Igra se ponavlja.

Hardware, odnosno tehnička instalacija sa svim pratećim pomagalima (kacigom, senzorskim upravljačem i postoljem koje se okreće u svim smjerovima) nosi naziv »Virtuality« (Zbiljnost) i proizvod je britanske kompjutorske industrije. Britanci su u hipu osvojili američko tržiste i »Virtuality« strojevi se velikom brzinom smještaju

u kazališta, restorane, pošte i druga masovnija okupljašta. Japanci su odmah pohitali oživotvoriti svoju zbiljnost, ali zasad još nisu uspjeli istisnuti Britance s monopolističke pozicije »jedino opunomoćenog dealer-a« spomenute sprave koja Ameriku pretvara u histeričnog potrošača novog »video-zalogaja«. Software, dakle, same igre još su ograničene na klasične video priče u kojima vrebaju banditi i monstri, osvajaju se teritoriji dalekih svjetova, upravlja se letjelicama zvjezdanih staza... Ali, najavljuju se i nove, spektakularnije u kojima će igraći otspesati tango ili vrću lambadu s 3-D ljepećicom, odigrati »majstoricu« šaha s likom i »umijećem« aktualnog glo-

balnog velemajstora ili »uvući se u kužu« Indiana Jonesa, James Bonda ili Terminatora.

Mi, obični smrtnici, zasad još možemo samo čitati o groznici koja hara Amerikom, ali proizvođači najavljuju da će Ujedinjena Europa 92. dobiti video-zabavu koju zasljužuje. Cini se da će prvi strojevi biti postavljeni u Parizu, u predvorju kinematografa u obliku goleme kugle gdje se danonoćno vrte trodimenzionalni filmovi.

Što će o svemu tome reći roditelji djece koja su najveći opsjedatelji Zbiljnosti, tek ćemo vidjeti. Treba, naime, napomenuti da je opravdan njihov strah da će djeca, ionako sve više odanu tehničkom i sintetičkom okružju, izgubiti vezu sa stvarnošću i prestati se u živoj igri Indijanaca, doktora, mame i tate družiti sa svojim vršnjacima. Nemala je i »stavka« kućnog budžeta koja će se odvajati za novi dječji sport: samo jedna minuta igre stoji 1 USD!

Bilo kako bilo, Virtuality kao i svaka druga stvar u životu, ima svoje dobre i loše strane. Ona zasigurno razbija barijeru ulaska u svijet koji se do jučer bio samo sanjao, ali nikako ne smije postati isključivom zabavom mlađih tražitelja -kruha i igara-. Svi mi ipak negdje u sebi čuvamo nježnost pri uspomeni na plišanog medvjedića koji nam je čuvač uzglavlje od »utvara« kad bi se svjetlo u sobi ugasilo. Stoga: video-zabava – da, ali ravnopravno s najdražom igračkom u ruci.

SANJA ČANAK

Novi proizvod kompjutorske industrije

Jedan od hitova američke božićne sezone bio je »Kralj ribara«, što je Terryu Gilliamu donijelo

naslov komercijalnog redatelja. A taj osobenjak bio je dosad sve – samo to ne. Jedini američki član ekipе Monty Phytona bio je poznat najviše po sudjelovanju u toj suludoj družini, sve dok sam nije počeo režirati. Mnogo se govorilo o filmu »Brazil« koji je podijelio kritičare i publiku. Dok su ga neki smatrali remek-djelom, drugi su ga proglašavali smećem. Njegov idući film također je slično prošao, iako nije izazvao toliku pozornost. »Lude zgodе barna Münchausena« još nisu mogle potvrditi je li riječ o ludaku ili genijalcu. Jer, kao svi njegovi prijašnji filmovi, i ovaj je sadržavao otklon od zdravog razuma, ali otklon u kojem je valjalo uživati. Tko bi uspio, hvalio bi film, a tko ne, kudio. Zgusnutost fabule, mnoštvo likova, nejezgoviti tijek redateljskih misli, osnovne su osobine Gilliamova redateljskog stila.

Kako sam priznaje, to možda uopće nije redateljski stil. Stoga se prihvatio režije »Kralja ribara«, za koji je scenarij napisao nepoznati student glume Richard LaGravane. Jednostavnija radnja, temeljena na četvoro glavnih likova (a ne na stotine kao dotad), bio je velik izazov za Gilliam. Izazov koji je kao rezultat donio jedino drukčiji oblik vrednovanja njegova ostvarenja. Naime, dijelovi filma imaju elemente klasične holivudske produkcije, a dijelovi su pomalo montipajtonovski. Dakle, nekim će se svidjeti jedni, a drugima drugi dijelovi, ovisi da li im se sviđa Gilliamov stil ili ne.

U središtu je radnje njezina filma uspješan radijski disk-džokej koji nehotice sugerira masovnom ubojicima da napravi pokolj. To uništava disk-džokeja i on iduće tri godine prodaje i iznajmljuje kazete u video-teci. Kad smatra da mu je dosta svega, odluči se ubiti, no u tome ga sprečava slučaj i ludak oružjem kakvo je na početku rata imala Hrvatska vojska i koji je to postao nakon što je preživio pokolj. Disk-džokej smatra

THE FISHER KING

da će iskupiti vlastiti grijeh, ako zadovolji ludaka i pruži mu pravo na život. No, to baš i ne ide tako jednostavno...

Početak filma prilično običava. Jeff Bridges kao disk-džokej odličan je izbor, kao i Robin Williams u ulozi Parry, njegova ludog spasitelja. No, Gilliam ne

želi raditi jednostavnu holivudsку priču, pa često njezini redateljski postupci postaju pretjerani. Neke brze izmjene kadrova potpuno su nepotrebne, dok drugi put kao da sluša pretenciozne hrvatske redatelje, pa odgovarajući s kadrom uneđogled. Također, nakon što dovrši film osnovnim parulatom – Parry je sretan,

a Lucas zadovoljan jer je otukupio grijeh, Gilliam ide na novu turu komplikacije, jer nekoliko je stvari ostalo nerazjašnjeno. I tu film posve gubi ritam. Ne može ga spasiti ni sjajna glumica Mercedes Ruehl koje se sjecamo u vrlo dobro odglumljenim epizodnim ulogama u filmovima »Married to the Mob«, »Tajna mog uspjeha« i »Veliki«. Gilliam pritom koristi stara iskustva što djeluje veoma nezgrapno.

Da je film kraćen za pola sata, bio bi veoma dobro ostvarenje. Neke scene su zaista jedinstvene, naprimjer večera u kineskom restoranu u kojoj Williams i Amanda Plummer iskazuju više komičnih elemenata negoli nekoliko nazovki-komedija iz tvornice snova koje su se pojatile u posljednje vrijeme (na čelu s »Hudsonom Hawkom«). To, ipak, treba cijeniti, pa stoga ne ćude vrijedne nagrade – Srebrni lav u Veneciji lani, i dva ovogodišnja Zlatna globusa.

BOJAN MUŠČET

©1991 TRI-STAR PICTURES, INC. ALL RIGHTS RESERVED. PREVOD

Moj Tata je HRVATSKI VOJNIK

U umjetničkom paviljonu u Zagrebu 1. veljače je otvorena izložba pod nazivom »Moj tata je hrvatski vojnik«. Izložba će trajati do 23. 02. 1992. Sastavljena je od niza slika koje su narisala djeca zagrebačkih osnovnih škola na temu rata u Hrvatskoj. Djeca grada Zagreba nisu neposredno zahvaćena ratom, no i ona imaju svoje strahove, stresove, ali isto tako iskazuju ponos i hrabrost jer su mnogi njihovi očevi upravo hrvatski

vojnici koji se nalaze negdje na bojištu i brane svoje najdraže.

»Nizom crteža olovkom, kredom i tušem, slikama u tehnici gvaša, tempere i kolaž učenici izražavaju svoj uvid u prirodu vlastitih osjećaja, nudeći na razini osobnog metafizičkog govora svoju poruku kao ruku svijetu.

Želeći doseći razumijevanje, u najboljim svojim radovima variraju i kombiniraju vlastite opažajne i spoznajne sheme razlažući ustaljene modele u ime nove slike svijeta ovdje i sada. —

U subotu, 8. veljače u 17. sati, u galeriji »Zvonimir«, u Ulici Antuna Baueru 33. otvorena je izložba u organizaciji Studija ZNG pod nazivom »Dokumenti Osijeka 91.«

Njeni autori su IPD služba »Gardist« iz Osijeka te sam Studio ZNG. Snimatelji Zbora narodne garde svojim udjelom u dogadajima na prvim borbenim linijama dokumentiraju ratna zbivanja na fronti. Studio ZNG formiran je u sklopu Ministarstva obrane i biti će živi svjedok zbivanja koja su bila presudna u stvaranju slike o Hrvatskoj u domovini i svijetu.

lijepo je sročeno u uvodniku kojeg je napisao g. Emil Robert Tanay.

Slike ratnih užasa, razrušenih crkava, gradova i sela, su nažalost postale dio svakodnevnice naših osmoškolaca kao i svih nas, no očito je da djeca nisu zaboravila mir i ona slute njegov skor i dolazak, ali ovaj put u slobodnoj državi.

Stoga bismo preporučili, posebno našim mlađim čitateljima, posjet ovoj zanimljivoj izložbi.

TOMISLAV LACKOVIĆ

DABOGDA

Dabogda ti bila laka zemlja
Hrvata
na koju si sa svojima pošao
i zapalio oganj da je sažeže.

Gledam te mrtva na ledini
podno Velebita:
glavu, noge, ruke. Bradu pred
kojom je jučer klečala Marija
preključić te:
krstom kojim se krstiš,
slavom koju slaviš,
djeteđom ako ga imaš,
dušom ako ju imaš,
majkom koja te rodila.

Dabogda ti iz raja oprostili
u koji si ih poslao.

Dabogda ne slušao dovijeka
nejaki glas koji te molio:
»nemoj mamu, čiko,
nemoj mene, čiko!«

U Lici. U rujnu.
U ratu devedeset i prve.
U Petrinji, Dalju, Čelijama,
na sajmistu u Vukovaru...

Dabogda, čiko!
U zemlji Hrvata
Da Bog da!

Ivan Tolj

MARKO JURIĆ

Filmski pogled u Hrvatsku

Unatoč svim zamjerkama, Pulski festival uvijek je bio mjesto na kojem se pokazivala recentna hrvatska filmska umjetnost. No, rat u Hrvatskoj jednostavno nije dopuštao održavanje takve manifestacije. Izgledalo je kao da hrvatski film još dugo vremena neće naći gledatelje raspršene po linijama fronte i zaokupljene životnjim brigama nego što je.

Ali i film je način suprotstavljanja posvemašnjem barbarizmu agresora na Hrvatsku, kojemu ništa nije sveto. Stoga je ideja o održavanju smotre hrvatskog filma dok rat još bjesni bila sasvim ispravna. Jer, i za vrijeme rata se radilo, snimalo, ali i išlo u borbu. Filmski stvaratelji istakli su se u obrani domovine na različite načine i našli vremena da svoja djela ipak završe. Smotra hrvatskog filma kao ideja nametnula se sama po sebi. Čak šest cijelovečernih igranih filmova i mnoštvo ostvarenja kratkometražnog, pouzdano su bila jaka kulturna činjenica koju se nije smjelo zaobići. Stoga su bile u pravu strukovne organizacije,

nadležna državna tijela, hrvatske producentske i distributerske kuće, Hrvatska televizija i Studentski centar u Zagrebu kao izvršni organizator, kad su pokrenuli inicijativu za pokreta-

Iz »Khotina« Zrinka Ogresta

nje »Dana hrvatskog filma« već na početku 1992. godine.

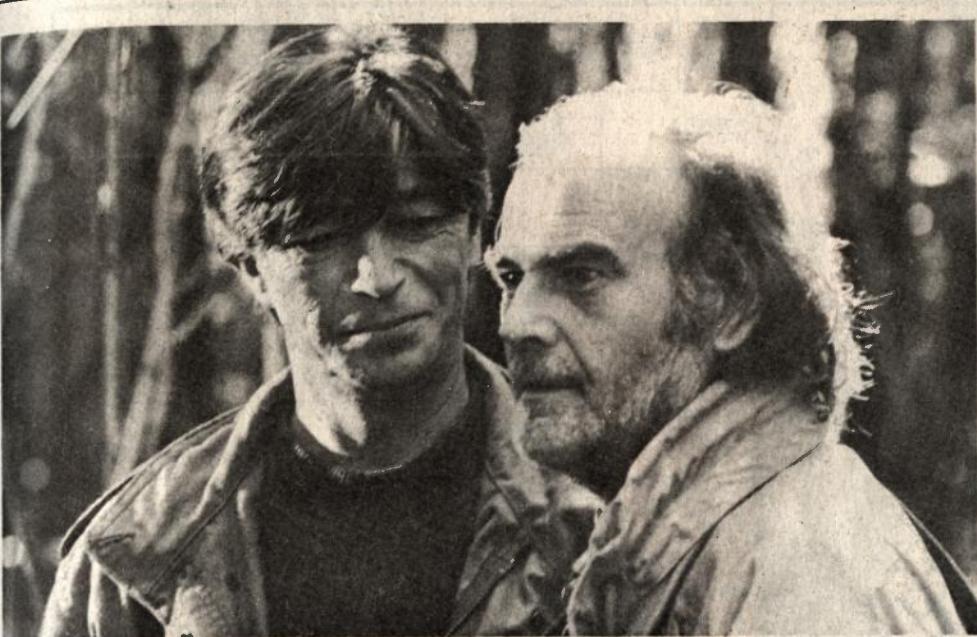
Na taj je način Hrvatska mnogo dobila, a »Dani« su postali prva velika kulturna manifestacija u nezavisnoj i priznatoj Republici.

Organizacija je veoma dobro postavljena, pa na programu nisu bili jedino cijelovečernji filmovi, kao što je to bio slučaj u Puli. Osim igranih filmova, prikazana su i sva ostvarenja kratkometražnog, kao i posebni programi videoarta, radovi studenata Filmskog odsjeka Akademije dramske umjetnosti, kinoamatera i drugih. Postavljene su izložbe o scenografiji hrvatskoga animiranog filma, hrvatskom filmskom plakatu, filmskom izdavaštu i sličnim izdanjima. Također, priredene su i rasprave za okruglim stolom o ulozi kinematografije u borbi za neovisnost Hrvatske. Na dan je emitirano pet sati SC-vizije, interne televizije koja je smještena u prostorima Studentskog centra. Prikazan je također i prvi hrvatski film »Lisinski«, djelo Oktaviana Miletića iz 1944.

To je tek dio ponuđenog, pa se sa sigurnošću može reći da je Zagreb od 30. siječnja do 4. veljače 1992. živio u znaku filma.

Unatoč raznovrsnosti programa, svakoga je, dakako, najviše zanimala cijelovečerna produkcija, odnosno šest igranih filmova koji su bili na programu i u natjecanju za nagradu »Oktavian«. Zanimljivo je da svaki od tih filmova ima neobičnu priču o nastajanju i prisipavanju na festival.

»Dane hrvatskog filma« otvorila je 30. siječnja »Priča iz Hrvatske«, izvrstan film Krste Papića. Priča počinje 1971. kad policija proganja Iliju Barića, sveucilištarca koji je u Zagrebu prosvjedovao za Hrvatsku. Zbog toga njegov otac Luka Barić (sjajni Ivo Gregurević) gubi posao u provinciji i ide zaradivati u inozemstvo. Deset godina kasnije, nakon Lukina povratka, mladi sin Ivan ima problema zbog otvorenenog prepričavanja u školi o onome što se kod kuće govori. Osim toga, zaljubljuje se u Marinu, kći beskrupuloznog udabaša (briljantna uloga Mustafe Nadarevića) koji, pak, zabranjuje Luki vezu između Marine i Ivana. Istodobno daje nalog za likvidaciju Ilike koji je viđen u Münchenu, a zbog te smrti i Lukina žena od tuge umire. Ivan se seli kod oca u Njemačku. Deset godina kasnije, stvari se mijenjaju. Ivan i

Scena iz filma »Vrijeme ratnika« autora Dejana Šoraka

Luka se vraćaju, i Ivan počinje hodati s Marinom, ali ovaj put Luka se buni. Također, odlazi u MUP prijaviti udabaša Andriju. No, nemalo se iznenaduje kad na mjestu šefa policije zatjeće tog istog Andriju. Jer, vuk dlaku mijenja, ali čud nikad. Na svadbi Ivana i Marine Luka želi presuditi Andriju, no puca u sebe, ali Andrija ga spašava da ne iskrvari. Nakraju, skuplja se obitelj na Uskru, a grijesi i obilježja starijih padaju na nedužne Marinu i Ivana.

Ovičan scenarij potpisali su Mate Matišić i Krsto Papić. Unatoč tomu što film ima nekih manjkavosti (nesklad između pojedinih dijelova filma, ponegdje predug kadrovi, nedovoljno dobro obraden ton...), ipak je, po potpisnikovu mišljenju, posrijedi najbolji cijelovečernji film smotre. Inače, završen je svega dva dana uoči projekcije, što mu daje dodatni šarm.

Sarm filmu »Školjka šumi« daje podatak da su redatelj Miro Medimorec i producent Slobodan Praljak prezentaciju filma osmišljavali na fronti u Sunđi. (Medimorec je tamo i ostao, a Praljak došao u posljednji trenutak). Inače, ri-

ječ je o ekrанизaciji »Ivanbrodskog dnevnika«. Slobodana Novaka. To je priča o entropiji institucija i odnosu vlasti i intelektualaca s mnogo alegorije i fantastike, kao i verbalizma. Izbor Josipa Gende za glavnog glumca je dobar.

Najveći favorit smotre bez sumnje su bile »Krhotine«, pa je dvorana Studentskog centra bila ispunjena do posljednjeg mesta. Taj film Zrinka Ogreste jedini je bio prikazan na Pulskom festivalu. Potom je, nakon mnogo zavrzlama, kandidiran za Feliks u kategoriji debitantskog filma. Sjetimo se, riječ je o europskom Oskaru, nagradi koja se u svega nekoliko puta koliko se dodjeljuje toliko iskom-promitirala, da se uvršte među pet najboljih ne može smatrati nekim uspjehom.

U filmu je riječ o nesretnoj sudbini triju naraštaja obitelji Livaja iz Dalmacije, porodici koja je obilježena zbog neobičnog nestanka najstarijeg Livaje, koji je najvjerojatnije bio blajburška žrtva. Njegov sin (odlični Slavko Jaruga) također stradava trazeci istinu, a najmladi (solidni Filip Šovagović) pošto-poto želi istjerati istinu na vidjelo, pa zbog toga zapušta obitelj. Na kraju, ipak se osjeća trag optimizma utjelovljen u četvrtom naraštaju, upla-

jedni film sa smotre koji je već prikazan, štoviše, imao je i veliku svečanu premjeru upravo u Studentskom centru. Kostimirani film o srpskom lopovu atraktivan je na razini scenografije i to je sve. Balkanski western je mnogo bolje napravio spomenuti Dejan Šorak kad je režirao »Malu pljačku vlaka«. Ipak, valja istaknuti glumce – Ivu Gregurevića, Davora Janjića i Enu Begović.

»Duka Begović« Branka Schmidt, također je razočaranje. Za razliku od filma »Sokol ga nije volio«, Schmidt u »Duki« previše intelektualizira, tako da sve skupa podsjeća na razvучeni dokumentarni film o slavonskim običajima. Da ne-ma Alije Custić i izvrsnih Fabijana Šovagovića i Mu-stafe Nadarevića, film bi bio promašaj. Ovako, uz izvrsnu fotografiju Gorana Trbuljaka, ipak je riječ o ostvarenju koje nije potpuno nezanimljivo.

Nakon projekcije filma, podijeljene su i nagrade. Žiri »Slobodnog tjednika« za najbolju mušku ulogu nagradu je dodijelio Ivi Gregureviću, a žiri revije »Mila« Eni Begović za najbolju žensku ulogu. Žiri »Glasa končila« dao je »Zlatnu uljanicu« za najveći doprinos promicanju etičkih vrijednosti filmu »Krhotine«. Taj je film dobio i nagradu »Oktavian«, kao najbolji film na »Danima« u konkurenciji cijelovečernjeg filma. Nagrade su dobili i animirani film »Anno Domini«, Zlatka Pavlinića i kratkometražni »Mirta uči statistiku« Gorana Dukića.

Potonji je, po potpisnikovu mišljenju, i najbolje ostvarenje festivala. Dvadesetminutni igrani film o djevojci koja bježi od okova oca, profesora statistike, s razbojnikom, da bi utvrdila da sve zapravo ovisi o brojevima, jednostavno je sjajan. Odlična Nataša Dorčić, Sven Medvešek i Boris Miholjević naprosto briliraju, pa je nagrada »Oktavian« sasvim zaslužena. Ipak, najveći pobednik na cijeloj ovoj smotri je hrvatski film, njegovi stvaratelji, ali i gledatelji.

BOJAN MUŠČET

LINIJA FRONTE

Križaljka

FOTODOKUMENTACIJA "VEČERNJI LIST"

**HRVATSKI
VOJNIK**

	ISPOSTAVA PODRUZICA	KRADLUJ-VAC	ČUVENI FILM J. WAYNEA	RJEKA U CRNOJ GORI	ŠTRCA- NJEM IZBACITI TEKUCINU	ZIMSKA OBORINA /MNOZ./	AUTOR: DR ZVONIMIR KURPES	USPOREDBA	SAVJETNIK GL. STOZERA	POMIĆNE STEPENICE	BATINA PALICA	TRENUTAK	CRKVENO PROKLETSTVO	RANO GROŽĐE	ČIN, DJELO
PRISTAŠA DRŽAVNOG SOCI-JALIZMA															
VIRSTA, TIP AUTOMATSKE PUŠKE															
OSOBE KOJE DAJU ZNAK ZA START															
PORTUGAL	JUNAKI-JA "FAUSTA" RUDA														
OMER ODMILA			PISAC KRIMICA DOYLE BRIT. METROPOLA												
ZAIM IMAMOVIC		ŽENKE LAVA FILMSKA DIVA GARBO													
KALUP ZA UŽIVENJE KOVINA /MNOZ./							SVO-PLAVO /MORE/	TRIJEŠĆE GRAD U SIRIJU						NIKNUTI	
GRAD U SREDNJOJ ITALIJI				POLAGATI U ZEMUJU SADNICE ZAMAH, TREN								"RAČUN" PORTUG. NOVINSKA AGENCIJA			
KANCE-LARIJA			PISAC BEGOVIĆ "VOLT. SEKUNDA"								MJESTO NA UGLJANU "DIONIČKO DRUSTVO"				
VOJEVANJE							ZAMJENIK MINISTRA OBRANE STJEPAN "AMPER"				HODATI				
AMER. KOZMONAUT															

INDUSTRIJA I KOVNICA
OBOJENIH METALA s.p.o. – ZAGREB, ILICA 191

IKOM

TELEFONI: Direktor: 171-203

Centrala: 175-466

Prodaja: 173-404

Nabava: 171-139

TELEX: 21886

FAX: 171-203

U svojem programu proizvodimo:

- nakit od plemenitih metala
- tehničke izrađevine od plemenitih metala
- ordenje i oznake za sve vrste uniformi
- sportske trofeje: medalje, značke, pokale i sl.
- metalne oznake za industrijske proizvode
- značke: za privredne, društvene i sportske organizacije
- sve vrste suvenira
- privjeske za ključeve
- sve vrste plaketa
- varalice za ribolov
- usluge površinske zaštite
- graverske izrađevine
- sve proizvode s naslova bijuterije i galanterije

**KORISTITE NAŠE DUGOGODIŠNJE ISKUSTVO I
VISOKE STANDARDE KVALITETE.**

VAŠE POVJERENJE NAMA JE PODSTREK I OBAVEZA.